

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПОСТАВЯНЕ

Основателъ: Антонъ Борлаковъ († 10. I. 1937 г.)

ГОД. XVI.

КНИГА VII

ТАЯ КНИЖКА Е ДЪЛО НА
БЪЛГАРСКАТА УЧИТЕЛКА

С О Ф И Я
Булевардъ „Фритъофъ Хансенъ“ № 23
1937—1938

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. ОТЪ ТЕОРИЯТА ЗА ПРАКТИКАТА:

1. Калчо х. Миневъ — На васъ,
народни учителки!	345	8. Деша Райнова — Отдѣлението
като образователна и възпита-
телна единица	365
2. Райна Каменова Бояджиева —
Изъ пѣтя на учителката . . .	346	9. Анка Д. Правдолюбова — Еле-
менти на изразителното четене . . .	368
3. Надежда М. Ищева — Обра-
зътъ на учителката въ творче-
ството на Санда Йовчева . . .	347	10. Д-ръ Надя Попова — Хигиена
на четенето	373
4. М. Камбурова — Дѣлото на бъл-
гарската учителка	351	11. Райна Карагьозова — Ролята на
ученическитѣ кооперации . . .	375
5. Весела Витанова — Личността
на учителя	354	12. Мила Коджабашева — Коопе-
ративното възпитание и мла-
дежъта	378
6. Д-ръ Зоя Ставрева — Школу-
ване класа въ самодейностъ . . .	356	13. Райна Голѣманова — Просвѣ-
тителката на майкитѣ	380
7. Н. Попова — Изследователски
методъ	361	14. Райна Кр. Шарова — Култур-
ното ниво на бълг. селянка . . .	382
		15. Мара Михайлова — Война, кул-
тура и моралъ	385

II. БЕЛЕТРИСТИКА:

1. Мара Ив. Войчева — Предпро-
лѣтно настроение (стих.) . . . | 392 | 2. Цонка Сл. Николова — Късно
е, Николай (разказъ) | 393 |
|--|-----|---|-----|

III. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА:

1. Пеша В. Логинова — Изважда-
не единици отъ десетици и еди-
ници	396	4. Иванка П. Сърбинска — Нощна
тишина (лекция по пѣние съ
стъбицата)	405
2. Софка Ф. Карлсонъ — Пѣсень
чрезъ художественъ разказъ . . .	400	5. Ана Горанова — Пирамидална
форма	407
3. Цвѣта Ст. Николова — Четиво
„Пролѣтна оранъ“	402	6. Радка Блажева — 1. Изгрѣло
е ясно слънце. 2. Ой, Лазаре,
Лазаре	410

IV. ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО:

1. Олга Б. Илиева — Най-великото
училище | 411 | 2. Н. Сливенска — Народната учи-
телка | 412 |
|---|-----|---|-----|

V. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ:

1. Горски теменужки отъ Трай-
ко Симеоновъ, разглежда Рай-
на К. Шарова | 413 | 2. При извора на хубостъта отъ
проф. Николай Райновъ, раз-
глежда Мара Георгиева . . . | 414 |
|---|-----|--|-----|

*Статиитъ на американската учителка Елена Пархестъ, на
нѣмската учителка Марта Дениелсъ и др. ще помѣстимъ въ
следнитѣ книжки.*

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ
СПИСАНИЕТО СЕ УРЕЖДА ОТЪ РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

На васъ, народни учителки!

На васъ, бледолики и скжпи сестри, незнайни боркини за всенародна свѣсъ и култура, протѣгамъ слабѣтъ си рѣще за братска вѣрностъ и свѣтли победи въ священна брань . . .

На васъ, о, скромни жѣтварки въ трѣнливата нива на родната просвѣта, гдетѣ рано сили и вѣхнатъ неживѣщи младици, азъ ида скроменъ и тихъ да ви поднеса топлия приветствия на вашитѣ братя по участъ, страдание и радостъ . . .

Ида, мои свидни сестри, съ божествения огънь на истината, за да ви изрека своята братска клетва за вѣрностъ, окжпана въ кръвта на едно бедно и страдалческо сърдце . . .

Азъ идвамъ смѣло при васъ и вѣрвамъ въ вашитѣ топли и влажни очи . . . Вѣрвамъ въ честната ви борба съ тъмата, паденията, злото, невежеството и разгуляния танцъ на живота . . . Вѣрвамъ въ безпредѣлната чистота на сърдцата ви, въ които грѣятъ божественитѣ диаманти на най-нежната майчина любовъ къмъ своя народъ и неговитѣ златни дечица . . .

Знамъ, другарки вѣрни, отвсѣде обругани сте вие, но не скланяйте чиститѣ си чела предъ неуспѣхи по неравния пѣтъ къмъ просвѣтния олтаръ! Той иска скжпи жертви, силна вѣра и безсмъртни богове! На всички ни тамъ участъта една е: неволи и горчиви страдания . . .

Но, бждете горди и крачете смѣло съ насъ къмъ свѣтли висини! Вървете смѣло и изправени по избраний пѣтъ! Съ васъ сме, другарки вѣрни, отъ първия день на неравната борба! Съ васъ ще бждемъ и до крайния предѣлъ!

Напредъ и винаги напредъ!

Калчо х. Миневъ, учителъ.

Райна Каменова Бояджиева,
учителка въ гр. Видинъ

Изъ пѣтя на учителката.

(Спомени).

Малко и бедно селце въ моята китна родина, името ти за първи пѣтъ чухъ въ училищната инспекция. Да, тамъ, когато получавахъ първото си назначение за учителка. . .

Прочетохъ името ти и те обикнахъ преди да те видя. Ти, далечно балканско селце, кипро или дрипаво, плодно или бедно, ти открадна първата ми обичъ! Тебъ обрекохъ първата си клетва за работа всеотдайна! О, клетва, верига златна, която съдбата слага като лъчиствъ прѣстенъ около сърдцето ми! И блѣснаха думи заветни на този прѣстенъ — *учителка съмъ!*

И презъ тежко усмихнатъ есененъ день, поехъ неравния друмъ, водещъ до тебъ. Дългъ и неравенъ този друмъ ме поведе къмъ блѣдосинкавия грѣбъ на Балкана. Още не бѣхъ го виждала отблизо. Гледахъ го съ любовъ и копнение отъ нашитъ плодни крайдунавски полета. А ето сега отивамъ въ самитъ пазви на Балкана!

— Селото се вижда вече, казва каруцаря на баща ми, и сочи съ камшика къмъ една отъ гориститъ гѣнки на планината. Следъ това шибна конетъ, повика имъ и колата по-живо затича.

— Значи, това е — шепна си азъ.

Сгушило се въ мощната и красива гѣнка на Балкана, моето селце, сякашъ въ дрѣмка нѣкаква е унесено.

Виждамъ го вече по-ясно. Пригушили се една въ друга все малки кжщички съ низки опушени прозорчета. И сламени покриви нахлупили кжщичкитъ. Дървенитъ кумини високо стѣрчатъ надъ тѣхъ. И бавно димятъ сажденитъ имъ гърла. . .

Като птиче, що за първи пѣтъ се опитва да литне и прѣпка съ копнеющи въ простора крилца, тупаше моето сърдце...

Минаваме презъ самото селце. Струваше ми се, че не само срѣщанитъ селяни, но и всички прозорчета на кжщичкитъ се обръщатъ на голѣми любопитни очи. Тѣ бърже премигватъ и съ почуда ме оглеждатъ. Смутъ забърка крачкитъ ми, а нѣкаква дълго потулвана радостъ наднича изъ устнитъ, очитъ ми и се смѣе. . .

Преминахме дървеното селско мостче и каруцата зави къмъ вратника на голѣма и стара кжща.

— При кметския намѣстникъ ще спремъ, господине — говори каруцаря съ баща ми. Тамъ и ще ношуваме. Другаде нѣма кжде. Дѣдо Димитъръ е на почитъ въ цѣлата околия зарадъ своята добрина. Утре съ него ще обиколите за квартира. То... вижъ какви имъ сж кжщитъ — малки и бедни...

Да, малки и бедни сж кжщитъ на моето село, кждето ставамъ първи пѣтъ учителка. И когато училищниятъ звънецъ разнесе ясниятъ си гласъ надъ селото, изъ тѣзи малки и бедни хижи ще излѣзатъ пѣргави и бузести моитъ ученици. Стегнати въ цървулки, съ рошави копчета и шарени торбички презъ рамо, ще

забързатъ къмъ баира, гдето е училището. Ще бързатъ и ще си говорятъ, може би, и за мене. До сега сж ги учили все учители, а сега и учителка. Азъ ще стоя до прозореца на канцеларията и съ родостъ ще милвамъ малкиятъ имъ фигури.

А когато бжда вече при тѣхъ, ще имъ заговоря не само съ думитъ на устата и ще имъ давамъ знания не само съ силата на ума. Ще имъ говоря съ топлотата на сърдцето си и ще ги уча съ силата на душата...

Тогава моитъ малки ученици ще почувствуватъ обичьта на своята първа учителка и нѣма да се раздѣлятъ съ нея.

И дружно съ тѣхъ ще тръгнемъ изъ пжтежитъ, които кривуличатъ до кжщнитъ врата на тѣхнитъ малки и бедни домове.

Ще влѣземъ вжтре и ще изчистимъ праха на времето, натрупанъ по врати и прозорци. Ще отворимъ прозорчетата на всички тия домове. Свежиятъ балкански въздухъ и чудотворнитъ лжи на слънцето ще замилюватъ на воля бедняшкитъ пѣстри люлки...

Мое скжпо, малко и бедно селце, чувствувашъ ли какъ въ сумрака на залѣзващия день твоята нова учителка ти се обрича?

Нейната клетва, като печатъ е запечатана въ сърдцето ѝ. Чу ли, мое бедно селце, какви думи ти обрича тя и като златни нишки ги вплита въ радостния животъ на твоя опредѣленъ по-свѣтълъ жребий?...

Надежда М. Ищевъ,
София.

Образътъ на учителката въ творчеството на Санда Йовчева.

Разказитъ и романитъ на Санда Йовчева я очертаватъ като голѣма социална писателка. Тя умѣе да наблюдава живота, да изнася отрицателнитъ му и жестоки прояви и художествено да го обрисова. Въ всѣко нейно творение е вложена една идея, изнесена е една проблема. Първо мѣсто като социална творба заема романа ѝ „Отхвърленитъ“. Главниятъ герой на този романъ е учителката Станя Хаджитанева.

Свършила университета, следъ дълго чакане тя бива назначена въ провинциаленъ градъ. Душата ѝ се преизпълнила съ радостъ. Тя ще види нови мѣста, ще има нови впечатления. Свѣтла картина застанала предъ нея. Тамъ желанното бждаще почнало да се рисува съ хубави краски. И въ своето увлечение тя извиква: „Ще пжтувамъ вече сама! Ще се отърва отъ моитъ роднини пазители. Свободна ще бжде. Да живѣе свободата!“

— Защо не настоява да те назначатъ тука? — я запитва една отъ нейнитъ другарки. — Ето, бай Пеньо можеше всичко да нареди. Защо не му каза?

— Азъ да моля този простъ кожухаринъ? — отговаря тя. — Никога! дето и да съмъ — все е родна земя.

— Какъвто и да е бай Пеньо, той днесъ представлява града

ни. Стига една дума чичо ти да му каже, и ти още сега ще бждеш смѣнена тукъ.

— Да му каже — което значи да му се помоли — и Станя потърсила съ отвращение глава.

— Тогава, защо ти сама не отиде въ министерството?

Станя се замислила и изтрѣпнала. Още била жива картината и силна покрусата отъ спомена на тоя день, когато сама занесла заявлението тамъ. Билъ горещъ юлски день. Тя за първи пътъ влизала въ дългия коридоръ, кждето едвамъ си пробивала пътъ и изтрѣпнала, когато видѣла учители и учители да висятъ по вратитѣ на разнитѣ началници съ лица на просяци!

— Ти знаешъ ли, Лена, колко е тежко това — да молишъ за себе си, когато имашъ всички права. Не, не!

Нищо безъ мъжа не се постига — отвърнала твърдо Елена.

Станя вдигнала глава и гордо казала:

— „Съ потъ ще изкарвате хлѣба“ — това бѣ проклятието въ миналото. А на сегашното — „Съ унижение ще си изкарвате хлѣба“. Азъ видѣхъ тамъ по лицата на всички отпечатано страдание и много мъжа — за хлѣбъ. Видѣхъ млади хора да тичатъ подиръ „силни“, за да получатъ исканото мѣсто и чухъ... чухъ страшни работи да се шушукатъ. И азъ избѣгахъ. И повече не стѣпихъ тамъ...

Станя пристига на мѣстоназначението си. Спира на хотелъ. Даватъ ѝ нечисто легло. На масата ѝ никога неомита чаша за вода. До разсъмване бучала нѣкаква отвратителна музика. Станя изпитвала страхъ, но търпѣла, защото е учителка.

Постепенно тя привикнала къмъ живота на малкия градецъ, който презъ първитѣ дни ѝ навѣвалъ скука. Нѣщата около нея започнали да свѣтятъ съ по-ярка багра. За скоро време станала идолъ на малкитѣ детски души. Тая обичъ била единствената свѣтла обичъ тука. Заловила се да ги пресътвори. И за тоя обрядъ тѣ сами се сложили на жертвеника като доброволни жертви.

Учителитѣ отъ областта всѣка година уреждали педагогическа конференция за опрѣсняване на знанията си и за размѣна на мисли върху нови педагогически похвати при обучението. Станя била избрана за референтчица. Съ радостъ приела и започнала да готви темата си „Душата на детето“. Тя се увлѣкла въ темата си. Искала нейниятъ рефератъ да блѣсне по съдържание и стиль. Затова по цѣли нощи въ нейната стая се чувало само скърцането на перото ѝ. По нѣколко пѣти правила поправки.

Рефератътъ ѝ излѣзълъ отличенъ. Строгата учителска критика само похвалила нейнитѣ възгледи и мисли, които тя необикновено развила и зищитила. Всички учители се чувствували горди съ нея.

Вечеръта била устроена вечеринка. Необикновено оживление царувало въ салона. Сякашъ билъ разсипанъ огроменъ пчеленъ кошерь. Всички говорили високо, тичали, смѣли се. Очитѣ на младия и талантивъ адвокатъ Костовъ не се снимали отъ нея. Той почналъ да чувствува непреодолимо влечение къмъ младата учителка. Шумътъ, веселитѣ смѣхове и околнитѣ разговори той

ги чувствувалъ далечни и чужди. Възхищавалъ се отъ нейното бѣло лице, малки устни, голѣми и черни очи, руси коси, стройна снага. Почувствувалъ се пленникъ на сърдцето си. Готовъ билъ доброволно да робува на тая красавица.

И Станя неусѣтно се подала на магията, която се излъчвала изъ погледитѣ на Костова. Започнала да се вълнува и смущава. Запознаватъ се. Презъ цѣлото време не се отдѣлятъ. На отиване Костовъ взелъ ржцетѣ ѝ и почналъ страстно да ѝ цѣлува. И тя усѣщала колко много топлота и преданность той влагалъ въ тия цѣлуваки...

Учителската конференция се разтурила. Учителитѣ заминали по мѣстата си. Следъ 2—3 дни пощенскиятъ раздавачъ я спира и ѝ подава писмо съ непознатъ почеркъ. Руменина покрива лицето ѝ. Разпечатва го и чете: „Мила госпожице Хаджитанева! Гледамъ слънчевия день, мжча се да чета, но не мога. Оставямъ книгата и мисля за васъ“... На другия день тя получава второ писмо. И сърдцето на Станя се отворило за трепети, които до сега сж ѝ били непознати. Тя си казала: „Нима животътъ не е въ любовта, въ свѣтитѣ радости, които тя носи въ сърдцето, както слънчевиятъ лжчъ на земята?“ Притиснала писмото до гърдитѣ си и погледнала небето. Сякашъ благодарила за излъянитѣ въ писмото чувства и молѣла за благословия...

Коледа. Костовъ извиква Станя въ града си, понеже не можелъ да напустне работата си. Една вечеръ Станя и Костовъ поематъ пжтя на тѣхнитѣ разходки. Пустъ и самотенъ пжтъ. Вървятъ и мълчаливо мечтаятъ. Навръщане се отбиватъ въ квартирата на Костова. Скотскитѣ чувства у него надделѣли надъ свѣтитѣ пориви на любовта. Напразно Станя се противила. Силата и тукъ спечелила. Бурята отминала, но разрушението останало. Тя почнала да гледа изплашена и безпомощна. Заприличала на прекършенъ цвѣтець. Почувствувала отвържение, скочила и се втурнала къмъ вратата. Нѣколко едри сълзи капнали по ледената покривка на снѣга. Земята ѝ погълнала отъ снѣга, за да приюти мжкитѣ на Станя, която отъ девица станала вече майка...

И отъ тука вече почватъ страданията на Станя. Костовъ изоставя жената, която обикналъ и която направилъ преждевременно майка, защото мечтаелъ за другъ животъ — бързо забогатяване. Това той мислѣлъ да го постигне само чрезъ брака. Станя това не можела да му даде и затова той я захвърлилъ опозорена и като непотрѣбна вещь.

Гордата и чиста душа на Станя почнала да страда дълбоко, силно, непоносимо. Тя сега напълно зависѣла отъ волята и съвестта на мжжа, когото бѣше залюбила. Единъ отказъ и тя е загубена. Съ какви мечти за работа тя бѣ влѣзла въ свещената училищна сграда. Опозорена ли трѣбваше да я напустне? Защо отказътъ на единъ безсъвестенъ мжжъ, когото тя бѣ залюбила съ всички сили на душата си, я направи да не може да умре като войникъ на поста си? Станя започнала да върви съ наведена глава. Единъ день умислена тя вървѣла изъ улицата. Въ очитѣ ѝ блѣснало черковното кубе, забило въ небето златенъ кръстъ. Тя

се отбила и влѣзла въ черквата. Нѣколко свещици жумѣли. Почувствувала, че светиитѣ я поглеждатъ съ благъ погледъ. Тя колѣничила за изповѣдь предъ тѣхъ. Клепачитѣ ѝ се отпуснали и изъ ресницитѣ закапали едри сълзи. Въ всѣка сълза блѣщувала тежката ѝ мжка. Почнала да шепне:

— Пресветая Дѣво, виждашъ какъ страда една женска душа, която имаше единствения грѣхъ да вѣрва въ мжжа, като на себе си. Може би всички тия отшелници около тебе, които ме гледатъ отъ иконостаса така строго, не разбиратъ мжкитѣ ми — но ти? Но ти? Ти си майка — ти знаешъ, какво значи една жена да сгрѣши презъ време на любовно опиянение! Ще оставишъ ли ти да се допре горчивата чаша до моитѣ устни?

Съвсемъ сломена тя излиза изъ черквата. Отишла въ квартирата си и почнала да събира нѣщата си. Тукъ животътъ ѝ подхвърлилъ ябълката на изкушението. Тукъ тя вкусила отъ познанието на доброто и злото. По-скоро далечъ отъ това страшно мѣсто! По-скоро! Станя доброволно напуска учителското си мѣсто, защото чувствувала, че нѣма моралното право повече да учителствува. Какъ ще иска тя отъ ученицитѣ си да зачитатъ единъ установенъ редъ, когато тя самата го е нарушила...

Много интересни сж тия страници отъ романа, които разкриватъ мислитѣ ѝ, душевнитѣ ѝ изживѣвания, за да се реши да напусне учителството. Тукъ е най-хубавата частъ отъ романа.

Тръгва вече сама, понесла кръста на страданието. И отъ сега все така сама ще върви и ще носи тоя тежкъ кръстъ, безъ да стигне до любното мѣсто. До вчера млада, хубава, божествена, а днесъ — окаяна мжченица. Пжтьтъ ѝ пжть на вѣчно страдание. Една измама, една лжжа и тя бѣ погубена. Той посегна и уби щастието на тая невинна душа и добра учителка, и никой нѣма да му каже „убиецъ“! Напротивъ, всѣки ще осжди нея. Страненъ мораль, нали?

Костовъ се сгодява за джщерята на единъ милионеръ. Станя пише съ дебели и едри букви на годеницата: „Азъ се облѣгамъ на вашето младо и честно сърдце и ви моля да не се сгодявате за Костовъ, за да не убиете една майка и единъ създаденъ животъ. Той е вече баща на хубаво момченце и азъ го чакамъ да дойде, за да узакони положението на жената, която може би като васъ му е довѣрила сърдцето си, и да узакони едно дете, което по негова вина е извикано на животъ.“

Годеницата получава писмото и си казва: „Да се е пазила! Никой не ѝ е кривъ“. И хвърля писмото въ огъня. Въ кжщата на годеницата цѣла вечеръ весели разговори, звънъ на чаши, цигулка и пияно преплитатъ звуцитѣ си, а у Станини — безкрайна мжка. И така, неговиятъ грѣхъ падна върху нея. Той я прикова на позорния стълбъ. Всички бѣгатъ отъ нея като отъ прокажена. Тя носѣше неизмиваемъ позоръ. Съвремененъ мораль!

Но героинята не се плаши. Детето ѝ дава единичкия смисълъ на живота. Всичкото ѝ внимание се е съсредоточило, какъ би могла да запази детето си отъ унижение, подигравки, защото е незаконно. И тя е вече готова да се бори съ всѣкиго, съ цѣлото

общество, съ желѣзните вериги на отживѣли и закоравѣли предрасъждаци.

Но законътъ забранява диренето на башата. Мжжътъ дава пълна свобода на страститѣ си и следъ това се заличаватъ всички негови похождения. Противъ тази неправда учителката съ всички сили се бори.

Ако нѣкой открадне кесия изъ джоба ви, се нарича крадецъ и законитѣ опредѣлятъ наказание за такъвъ. Но, ако нѣкой съ ласки и приструвки неусѣтно измами сърдцето ви, и ви направи нещастна презъ цѣль животъ, такъвъ не се счита за престѣпникъ. Не човѣкъ, а извергъ е тоя баша, който се отказва отъ детето си?

Костовъ ѝ предлага пари за издръжка на детето. Тя ги отхвърля. Тя иска друго—да бжде узаконено детето ѝ, та по този начинъ да се измие поне неговия позоръ. Най-после успѣва. Костовъ усыновява детето. Той иска да се погрижи и за майката, но кжсно е вече.

Тя като че ли бѣ вървѣла всрѣдъ пустиня, дълги години простираща ржце, съ изсъхнали отъ жажда устни, и отъ никжде надежда да измие позора си. Най-после достига на брѣга, но пусть и нерадостенъ изглеждалъ тоя брѣгъ, защото и сърдцето ѝ изглеждало пусто и нерадостно...

Тя постоянно шепнела: „Детето ми, детето ми е спасено!“ Тия думи блѣскали като свѣтълъ вѣнецъ на единъ погребанъ въ страдания животъ.

Животътъ, мислитѣ и идеитѣ на героинята сж сложени така, та да предизвикатъ правното разрешение на една обществена проблема. Ще успѣе ли, времето ще покаже. Нищо не е вѣчно на този свѣтъ.

Образътъ на учителката въ творчеството на Санда Йовчева е мораленъ и героиченъ.

М. Камбурова,
учителка въ гр. Казанлъкъ.

Дѣлото на българската учителка.

Войнитѣ оставиха своя отпечатъкъ върху живота на цѣлия народъ. Въ много отношения дори животътъ, претърпѣ коренни промѣни. Доби съвсемъ новъ обликъ, особено съ появата на жената въ центъра на цѣлокупния общественъ животъ. Замѣствайки въ началото само своя мжжъ, който бранѣше родната честь, тя постепенно се почувствува полезна и ценна на новото си мѣсто въ този свѣтъ, който до тогава бѣше забраненъ, недостъпенъ за нея — свѣта, който мжжетѣ тѣй ревниво и съ достоинство пазѣха само за себе си. И тукъ тя намѣри най-после мѣсто, кждето да може да прояви и другата страна на своето „азъ“.

Но, като че ли трѣбваше едно такова раздрусване, каквото бѣше войната, при която много ценности рухнаха, за да се издигнатъ други на мѣстото имъ, та и жената да премѣри и кали своитѣ възможности. И наистина, ако до преди войнитѣ жената

имаше едно единствено призвание — семейството, майчинството, днесъ никоя, или по-право рѣдко сж женитѣ, за които това е достатъчно, за да се почувствуватъ задоволени, изживѣли живота си въ неговата пълнота и разнообразие, проявявайки всестранно своята природа.

Техниката и всички модерни усъвършенствувания, които твърде улесняватъ живота ни, допринесоха сжщо много за навлизането на жената въ обществения животъ. Днесъ, при нашитѣ нараснали нужди на културни хора, воденето на домакинството не отнема даже и половината време отъ това, което нѣкога е било потрѣбно. Отъ друга страна, масовото наводняване на пазаря отъ всичко необходимо за облѣклото на деца и възрастни сжщо улеснява твърде много жената въ нейната двойна роля — домакиня и общественица. Спестенитѣ време и енергия тя почна да влага въ служба на обществото.

Но никжде жената не се чувствува тъй добре, тъй на мѣстото си, разгърнала въ пълнота онова голѣмо богатство, съ което природата щедро я надарила — интуиция, любовъ, нежностъ, постоянство, преданностъ и пълна вѣра къмъ почнатото дѣло, както въ училището. Защото точно тѣзи сж най-ценнитѣ качества, които добриятъ учителъ трѣбва да притежава, за да е резултатна учебно-възпитателната му работа.

Особено ценна е учителката въ детскитѣ градини, кждето участието на мъжетѣ е изключено, въ първоначалнитѣ училища и прогимназиитѣ. Не е ли тукъ тя, която съ затрогваща нежностъ ще изтрие сълзитѣ, ще разбере детския възторгъ, ще завладѣе детското сърдце? Не се ли отправятъ къмъ нея десетки чифтове очи, очаквайки нейната усмивка? И тя щепро ги дарява, защото нейното сърдце е символъ на велика жертва; защото, поела високото прозвище — учителка на българскитѣ деца, тя е съ пълното съзнание за тяхестъта и красотата на дълга, който съ достоинство изпълнява.

Огромна и не лека е работата на българската учителка! Отъ десетки години тя работи скромно наравно съ мъжа и въ много случаи даже повече отъ него. Погледътъ ѝ е насоченъ напредъ къмъ бждащото на цѣлия народъ, за възхода на който тя не пести своитѣ сили. И тя го вижда въ свѣтлина, защото отъ сърдцето ѝ блика вѣра, дълбока вѣра, че семето, което тя посѣва въ детскитѣ сърдца попада на добра почва и че то ще даде своя плодъ.

Българската учителка никога не говори за равноправие — отдавна тя го е постигнала, но не само на думи, а и на дѣло. Тя държи беседи предъ селянитѣ, изнася лекции и реферати предъ своитѣ колеги, тя взема участие въ вечеринки и забави, тя просвѣщава малки и голѣми.

А освенъ това, тя е и домакиня, и майка. И то не майка, която отъ задължения, които ѝ налага общественото ѝ положение, да не може да слѣди развитието на собственитѣ си деца.

Вниквайки въ душата на своитѣ деца, тя се научава да разбира по-добре чуждитѣ; работейки надъ последнитѣ, тя вади поука за възпитанието на своитѣ. При това тя, е еднакво добра и като

учителка и като майка, защото много често тя трябва да бжде майка въ училището и учителка у дома си, за да добие желанитѣ резултати.

Българската учителка, селска или градска, работи съ голѣмо увлечение, съ голѣмъ замахъ и всеотдайностъ. И работи винаги — въ училище, у дома, на улицата или на разходка. Тя не познава скуката, защото времето ѝ е запълнено до последната секунда.

А вечеръ, когато другитѣ почиватъ, или се отдаватъ на разни забавления, тя чете, пише, или пъкъ работейки ржкодѣлие, мисли върху нѣкоя прочетена статия, скицира въ ума си лекция, или обмисля рефератъ. А много често е въ услуга и на своя съпругъ, който държи на нейното ценно мнение за нѣкоя своя работа.

Всецѣло посветена на другитѣ, тя почти забравя да мисли за себе си, и затова за нея много малко се говори. Тя не вдига шумъ около себе си и съ нищо външно не може да импонира на околнитѣ.

Но вгледайте се въ нея, какъ смѣло и твърдо стѣпва! Заговорете съ нея и *вие ще откриете, че предъ васъ стои човѣкъ съ силенъ характеръ* — характерътъ на тѣзи, които трябва да свѣтятъ въ мрака, да чертаятъ народнитѣ бжднини; ще доловите, че сърдцето ѝ тупти въ унисонъ съ народнитѣ болки и страмежи; ще разберете веднага, че това е жената, учителката, на която спокойно може да се довѣри голѣмата и отговорна задача — възпитанието на българскитѣ деца.

Вѣрно е, че следъ дни на непосиленъ трудъ, когато се почувствува уморена, слаба, тя замечтава за тишината и спокойствието на своя домъ и за почивка, която е непозната ней, а ѝ е толкова необходима да се вгълби въ себе си, събере сили и се освежи за нова работа.

Но едва постигнала тази своя малка, плаха мечта, тя разбира, че не може да почива. Не може да принадлежи само на себе си тая, която цѣлъ животъ се е жертвувала за общото благо. И вие ще я видите пакъ на работа. Ценена за голѣмия опитъ и мъдростъ, които е придобила въ служба на родината, тя застава въ първитѣ редове на разни благотворителни, кооперативни, просвѣтни организации. И тукъ тя напѣтствува, съветва, въодушевява помладитѣ отъ себе си.

Ето житейскитѣ пжтъ, труденъ, но славенъ, на скромната труженица — българската учителка.

Учителко народна! Твоео сърдце е тѣй голѣмо, че може да побере радоститѣ и скърбитѣ на всички български деца, на цѣлия народъ. Твоята велика майчина любовъ се разлива по цѣлата българска земя, кждето, твоитѣ ученици се развиватъ и растатъ като свежи рози за слава на народа ни.

Твоео дѣло е подвигъ, а името ти — саможертва.

Весела Витанова,
учителка във София.

Личността на учителя.

Душата на училището, това е учителя — стара, общопозната истина! Кой учител не е чувалъ тази фраза, като ученикът отъ своитѣ учители-педагози, като учител отъ своитѣ инспектори и като общественикът отъ всички комитети и организации, диращи неговото участие, тукъ или тамъ?

Но колко малко се държи въ сжщностъ на *душата* на тая душа въ училището? Колко малко се цени тя и познава? Колко малко се подхранва и уважава?

Що значи *душата* на учителя? Що значи тая предпоставка, която ще даде възможностъ на учителя да бжде душа на училището?

Това е вътрешното съдържание на неговата обща култура, на неговитѣ волеви прояви, на неговото голѣмо, любвеобилно сърдце и благородство. Тази ценностъ добре поставена въ едно сносно, приятно и здраво физическо тѣло, подхранвана отъ редъ странични фактори, действащи непосредствено за нейното опазване, подкрепяна и подържана като истинска ценностъ, не само да бжде полезна сама за себе си, а и за общото дѣло на народътъ и държава — ето това е душата на учителя. Съ други думи казано, душата на учителя — *това е неговата личностъ, взета като духовна ценностъ отъ неговото тѣло*. За тая личностъ, за тая необходима предпоставка, която е основата на истинския учител, твърде малко се прави и твърде малко се държи, а тя е, която дава възможностъ на всички да твърдятъ, че душата на училището — е учителя.

Преди всичко тая душа-личностъ трѣбва да има една обща култура, едно общо развитие, като интелигентенъ, умствено здравъ човѣкъ, съ всичкитѣ качества на единъ любознателенъ, всестранно развитъ и образованъ човѣкъ. Хармонично развитата натура е идеалътъ на нашитѣ училищни програми и целъ въобще на учебното дѣло въ страната. *Това хармонично развитие е най-необходимо за учителя*. Едностранчивото образование, специалистичитѣ учени, отдали цѣлия си животъ на една клонка отъ общото дърво на научнитѣ проблеми и истини сж нуждни за човѣшката култура и благоденствие; тѣ сж първитѣ пионери, първитѣ водачи на цѣлото човѣчество и негови помощници въ борбата му за обхващане и подчиняване на природнитѣ закони, богатства и използването имъ за добруването на това човѣчество. Личността, обаче, на учителя покрай дълбокото опознаване на детската душа, изисква и обща култура въ всичкитѣ области на тъй сложния и разнообразенъ общественъ животъ. Единъ учител трѣбва да знае твърде много, за да задоволи, както трѣбва жаднитѣ за знания детски души, да имъ даде правилна насока, да подкрепи всички ценни заложби и прояви на детскитѣ способности и да си изпълни дълга, като истински учител на подрастващитѣ поколения.

Втората предпоставка, за да бжде личността на учителя *душа* на училището — това сж неговитѣ волеви прояви, неговиятъ хармонично развитъ характеръ, като човѣкъ, който знае какѣо да иска, какъ да го иска и до кога да го иска. Слабохарактернитѣ учители, тѣзи безволеви сжщества, които не могатъ да отстояватъ своитѣ права, които не познаватъ и не изискватъ достатъчно упорито и настойчиво изпълнението на известни правила и порядки, не могатъ да се кажатъ, че сж волеви личности, годни да дирижиратъ душитѣ и действията на своитѣ възпитаници; сжщитѣ не могатъ да бждатъ и водачи на отдѣлни обществени цели и по-далечни идеали.

Колко сж тия волеви, характерни учители у насъ? За жалостъ не сж ли тѣ отдѣлни единици, твърде малко разбрани, тачени и уважавани за тия хубави качества? *Не сж ли тѣкмо тѣ най-много онеправдани, преследвани, наказвани и по въскакъв начинъ унижавани?* Това ценно качество въ душата на учителя, може би, е най-незачитано, най-пренебрегвано, най-преследвано. Разбира се, тия, които могатъ да бждатъ проводници на чужда воля, които могатъ да бждатъ безропотни изпълнители на всичко, което иде, отъ кждето трѣбва и не трѣбва, добро или зло, но отъ което зависи хлѣба и въобще сжществуването на учителя, тия безволни и безхарактерни личности сж способни да пълзятъ, да се приспособяватъ, да мълчатъ, да не разсжждаватъ, а само да изпълняватъ като пипала всичко, което иде оттукъ или оттамъ, само и само да се запази спокойствието и благополучието на удобно заетото положение. *Такива учители могатъ да бждатъ добри за себе си, но въ никой случай не могатъ да станатъ душа въ училището.*

Третата предпоставка, еднакво важна, и може би най-важна отъ всички, е сърдцето на учителя — неговото голѣмо, благородно и любящо сърдце, подържано отъ свещения огнь на обичта му къмъ децата и труда. Да обичашъ децата, да не жалишъ труда си за тѣхното подпомагане, развитие и създаване приятна обстановка, при която това малко и крехко, нѣжно и мило създание трѣбва да расте и да развива своитѣ тѣй безпомощни още душевни заложби — това е присжщо само на истинския, любящъ учитель, който чрезъ своята голѣма обичъ може да обхваща деца, малки и голѣми, и да ги ржководи, като свѣтилникъ и пжтеводител по стръмната пжтека къмъ върха, кждето се култивиратъ характеритѣ и добритѣ заложби на тия хиляди душици, жадуващи за знания и благородни дѣла. Тоя свѣтилникъ, тоя пжтеводител на детскитѣ души трѣбва да има *твърде много свѣтлина въ собствената си душа и твърде много любовь къмъ работата си*, за да бжде способенъ да излжчва достатъчно количество отъ тая свѣтлина, нужна и необходима да освѣти пжтя на тия, които трѣбва да се изведатъ къмъ върха.

Колко сж тия учители, любящи своята работа, любимци на малки и голѣми? Колко сж тия души ржководители, които сж нахранени и задоволени отъ всяка страна, та тѣй много да свѣтятъ, тѣй нежно да обичатъ, тѣй самоотвержено да ми-

слятъ и работят за малки и голъми? Може би, мнозина вършат това, въпреки всички несгоди, въпреки всички неудобства, при които живѣятъ, защото това качество въ личността на учителя е дадено отъ Бога, то е нѣщо вродено и естествено, и малко се подава на влияние. Ето защо, всички виждатъ, че учителятъ недохраненъ, недоученъ, обижданъ и унижаванъ отвсѣкжде, сѣ пакъ е учителъ, сѣ пакъ е свѣтилникъ и водачъ, защото свещениятъ огънъ на любовта му къмъ деца и народъ е божественъ даръ, и той широко раздава на малки и голъми тоя даръ.

Ако чрезъ редъ срѣдства, за които може отдѣлно да се говори, бихме могли да създадемъ учители, носящи въ себе си тия три предпоставки, които сж съдържанието на неговата личност — тогава фразата „учителятъ е душата на училището“ би могла да добие съвършено правилно и богато съдържание и бихме могли спокойно да повѣримъ учебно-възпитателното дѣло на народъ и държава въ ржцетъ на такива красиво-хармонично развити личности, които могатъ да бждатъ, наистина, *душа на училището*.

Д-ръ Зоя Ставрева,
педагожка — Велико Търново.

Школуване класа въ самодейностъ.

Отдавна познатъ фактъ е, че човѣкъ най-сигурно притежава онѣзи знания, до които самъ се е добралъ. Това трѣбва да стане отличителенъ белегъ и на една нова форма на обучението. Пжтътъ трѣбва да се разкрие, за да може детето свободно да твори.

А учителятъ?

Неговитъ усилия трѣбва да бждатъ насочени къмъ тамъ, да подпомогне разцвѣтяването на детскитъ творчески сили; той трѣбва да даде на детето оня материалъ, който е пригоденъ за упражнение на неговитъ органи и способности и да му създаде една благоприятна срѣда и обстановка, въ които неговото мислене, чувствуване и щѣние да бждатъ подтикнати отъ само себе си къмъ упражнение. Казано съ други думи: учителятъ трѣбва да подпомогне детската самодейностъ.

Отличителна, особеностъ на детето е неговата жадностъ за говорене и питане и неговата склоностъ къмъ дейностъ. Училището тргва по единъ естественъ пжтъ, ако следва желанието на детската душа да бжде дейна, когато възприема. Затова самодейността е сжщността на метриката въ новото училище.

Гаудикъ и неговата школа опредѣлятъ самодейността като работа „по собствено подбуждение“, „къмъ собствена цель“, „съ собствени сили“, „по собственъ пжтъ“. Цѣлиятъ процесъ на самодейността се разглежда въ следнитъ степени: 1. Поставяне цельта; 2. Изнамиране срѣдствата; 3. Изработване планъ; 4. Свързване отдѣлнитъ части; 5. Преценка на резултата.

Paul Reininger пжкъ намира, че самодейността е едно самостоятелно изпълнение на една необходима работа.

Да се възпитат въ училището децата къмъ самодейностъ, ще рече да се замѣни въпросната форма отъ страна на учителя съ изкуството за мисловно и волево подбуждение.

Детето трѣбва да е самодейно въ всички направления на духовенъ животъ: при наблюдение, при пояснение, при изложение, при сравнително и относително мислене, при индуктивния и дедуктивенъ начинъ на разсуждение. То трѣбва да е самодейно отъ първия до последния день въ училището.

Новитѣ цели изискватъ нови пѣтища.

За горната цель учительтъ трѣбва да спечели голѣмо влияние върху детето, трѣбва да го изпълни съ едно ново училищно настроение, че то да питае радостъ къмъ работата, радостъ къмъ увеличаващата се духовна сила и духовно богатство. Той трѣбва да се яви сега съвсемъ другъ предъ детето. При всичкото уважение, което то храни къмъ него, веднага трѣбва да види, че има работа съ човѣкъ, който не е тукъ, за да мѣмри и наказва, а за да подпомага и поощрява. Уважението къмъ учителя трѣбва да се корени не въ неговото знание или въ правото му да хвали и да наказва, а въ това, какъвъ е той и какъ влияе.

Изборътъ на материала е сжщо отъ голѣмо значение. Подбуждатъ ли нѣща и явления детскиятъ интересъ, детето е съ цѣлата си душа тамъ. Най-пригодни още отъ първия день на училищния животъ сж приказкитѣ. Една приказка, писане не за поука, а отъ любовъ къмъ творчеството, би завладѣла напълно детската душа. А при душевното завладяване езикътъ се развързва по-лесно, развива се единъ свободенъ разговоръ, при който се свързва мисълъ съ мисълъ и се разпалва чувство отъ чувство.

Учительтъ я разказва. Още по израза на лицето той ще познае, дали приказката е завладѣла детската душа, защото тогава очитѣ почватъ да свѣтятъ и цѣлото тѣло е въ напрегнато състояние. Забележи ли, че нѣкое дете иска да се обади, нека го остави свободно да се изкаже. Започватъ тогава да говорятъ и другитѣ, съ наивни забележки да предаватъ нѣщо свое, да възразяватъ, когато не сж съгласни съ преждеговорившитѣ, да питатъ, когато искатъ да знаятъ нѣщо повече. Настава едно бързо оживление и сближение. Може да се случи да се изкажатъ нѣща недомислени или да се говори въ безпорядкъ. Не бива да се мѣмри, не бива дори да се правятъ бързо поправки. Много нѣща въ първо време трѣбва да се отминатъ като незабелязани. Ако ли пъкъ учительтъ се намѣси да поправи, не трѣбва никога да кара детето да говори следъ него. Най-важното тукъ е то да се изказва, безъ да бжде направлявано отъ учителя; самата материя трѣбва да го подтиква къмъ говорене. Настава тогава едно взаимно съревнование, което направлява хода на детскитѣ мисли въ едно опредѣлено направление. Недоволнитѣ прекъсватъ и по този начинъ почватъ да насочватъ работата въ разговора на класа, чрезъ различни възражения тѣ искатъ да запазятъ нишката на работа. „Азъ искамъ първо това да знамъ!“ „Искамъ нѣщо да кажа!“ „Това не спада тукъ!“ „Трѣбва да питашъ, следъ като свършимъ!“ — се чуватъ често. Съ тѣзи нѣща децата се свикватъ да се придържатъ въ

една тема.

Учителят има за задача сега да следи за две нѣща:

1. Нищо да не се противопостави на спонтанността на детето за изразяване, било съ думи, било съ рисунки или жестове, за да могат заложбите и способностите да се развият свободно.

2. Съ остър поглед да наблюдава държането на всѣко отдѣлно дете, което иска да говори и при истински психологически обсъждания, да разбере, кое би повлияло върху хода на работата. Това не е много лесно — за него се иска голѣмо напрежение.

Когато учителят наблюдава децата при тяхната работа, много по-важно да следи хода на работата, за да получи истинска представа за творческата сила на децата, отколкото да следи, щото тя да бѣде свършена. „Азъ искамъ така да питамъ“. „Азъ мисля така по въпроса“ и пр. започва все по-често да се чува. Това направлява децата къмъ разрешение на всички проблеми, които изникватъ съ тяхната работа. Всѣка направена грѣшка ги води къмъ нови познания.

Съ време се усвѣршенствува свободниятъ разговоръ, а съ това заедно и общността на класа. Предметността и вѣрността къмъ темата ставатъ все по-силни. Взаимното влияние на децата се сжщо засилва.

При саодейността особена мжнотия представлява да се подеме въ връзка съ преждеговорившите. Детето не е свикнало на обща работа; забелязва се често, че отдѣлно дете става дейно, но безъ огледъ на класа, безъ чувство на отговорност отнема на другите времето и не използва работата имъ достатъчно. Работата трѣбва да се организира така, че всѣко дете да твори и да учи отъ другите.

Има една друга опасностъ — да се говори безъ планъ и да се говорятъ праздни приказки, повече въ видъ на асоциативна игра, безъ да бѣде говоренето работа на мисълта. Трѣбва да се следи и веднага да се организира. Това става най-лесно съ преценка на работата.

Учениците трѣбва да се свикнатъ да съглеждатъ последната частъ на работата; тогава тѣ намиратъ по-лесно новата стѣпка на мисълта. А и при започването на всѣки новъ часъ да се прецени резултатътъ отъ предишния и да се даде смѣтка, какво има още да се върши.

Въобще децата трѣбва да се свикнатъ на две нѣща:

1. Продължително да следятъ собствената работа и да изследватъ нейната правилностъ;

2. Да схващатъ работата на класа като обща работа, къмъ която трѣбва да се причисли собственото постижение.

Едно голѣмо число отъ учениците чувствуватъ голѣма мжнотия да намѣрятъ поводъ за мислене въ самата материя и да не взематъ участие въ обучението, защото не разбиратъ, какъ трѣбва да се работи. Въ случая единъ по-добъръ ученикъ ще бѣде заставенъ да покаже на другите, върху какво трѣбва да помислятъ и въ какво направление да насочатъ своята мисълъ. По този начинъ въ по-способните се пробужда чувството на отговорност и

съзнанието, че сж длъжни да помагат на другитѣ.

Учителтъ трѣбва добре да наблюдава всѣко дете. Той разбира тогава, какви дарби то проявява и, съобразно това, му поставя задачи. Трѣбва да се наблюдава и цѣлия класъ. Чрезъ тѣзи наблюдения нему ще стане ясно, кои душевни функции владѣе класътъ и въ коя техника трѣбва да се упражни, напр.: наблюдение, разчленение мислитѣ, задаване въпроси, замѣстване на думата съ представа, изразително четене и т. н.

Безспорно, изпърво се губи доста време, но то по-късно се възнаграждава стократно. Въ никой случай, обаче, не трѣбва да се оставятъ децата само на учителевата помощъ. Той може да постави детската мисль въ движение чрезъ подканване, чрезъ наблягане и подчертаване известни думи въ текста или пъкъ отъ това, което е казалъ нѣкой ученикъ, а може това да стане и чрезъ нѣкоя къса пауза.

Другъ материалъ следъ приказкитѣ, който подпомага детската самодейность, е разглеждането на картини. Картината представлява нова мжчнотия за самостойна работа; едно изобилие отъ отдѣлни впечатления влияятъ едновременно върху ученика, та той не знае отъ где да започне, какъ да кара, какъ да отдѣли важното отъ второстепенното и какъ да превърне картината въ действителность.

Както всѣкога, когато детето е поставено предъ нова задача, така и тукъ, учителтъ трѣбва да остави детето да върши безъ него, да сгрѣши и да се оправи; той трѣбва да види, какво то може само. Картината се показва на класа и следъ известно време се оставатъ децата да започнатъ.¹⁾ За по-лесно и основно разглеждане, класътъ се раздѣля на две групи, което улеснява външната страна на работата. Едната група е вънъ отъ мѣстата си, до самата картина, за да схване подробноститѣ, другитѣ пъкъ отъ мѣстата си опитватъ да спечелятъ общо впечатление. Въ класа е абсолютна тишина. Децата се изказватъ съвсемъ свободно върху наблюдаваното. Въ първо време това може да стане безпорядъчно, но после се поставя планъ, отгдето да се започне. Тоя планъ добре да се обоснове отъ самитѣ ученици. Обосновката да се повторя, за да се разбере отъ всички деца. Може да се загуби много време, но по-важното е, че класътъ си е изработилъ една техника (поставяне планъ) при разглеждане на картини, която техника тѣ ще могатъ да приложатъ и при други картини. Не бива, обаче, никога тази работа да става шаблонна. Затова често трѣбва да се взематъ другъ видъ картини, напр. пейзажи, при които разглеждането е съвсемъ друго.

Детето е видѣло много нѣща, но неговото наблюдение е било повърхностно или пъкъ въ общи черти. Сега то трѣбва да се научи да вижда нѣщата съвсемъ нови. Необходимо е за тази цель ученицитѣ да се упражнятъ въ разказване на това, което сж наблюдавали, въ предаване на разнообразни възприятия. По този начинъ тѣ започватъ да изпълватъ съ наблюдателно съдържание

¹⁾ Вижъ лекцията по въроучение, която ще дадемъ въ практическата часть на следната книжка.

и това, което е въ книгитѣ, да виждатъ въ всѣко изложение, било чрезъ дума или картина, първоначалното впечатление. А всичко това прави детето чувствително къмъ въпроситѣ, които всѣка материя поставя.

Чрезъ работата детето трѣбва да се доведе до тамъ, то да разбере, че едно цѣло трѣбва да се разглови на неговитѣ съставни части и че най-първо трѣбва да се разработи една частъ и тогава друга, напр.: единъ текстъ на неговитѣ главни мисли, една картина на нейнитѣ елементи, една областъ по география на нейнитѣ отдѣлни мѣстности, една редица отъ събития по история на други по-малки, една условна задача по смѣтане на нейнитѣ подусловия и т. н. Следъ това, то трѣбва да бѣде насочено къмъ обобщаване и схващане резултатитѣ отъ по-рано вършеното и тогава чакъ да си даде смѣтка, какво има още да се върши.

Много важно е децата да се научатъ да разграничаватъ важното отъ второстепенното, което съставя единъ същественъ неджгъ на работата въ днешното училище. При новия начинъ на работа чрезъ упражнението този неджгъ се премахва.

При размѣната на мнения интелектътъ се изостря, чувствения животъ се деференцира. Понеже никой не може да се облегне и да чака отъ другия, расте чувството на дългъ и на отговорностъ при подготовката. Че собствени нѣща могатъ да се съобщаватъ — това мобилизира духа. Че класътъ самъ се поддържа въ работата и не само не възприема нищо на готово, а търси да намѣри въпроси въ материята, на които да отговори — това прави изказването принудително. Всички смѣтатъ, че трѣбва да сподѣлятъ външни и вътрешни преживявания. Съ това расте цената на преживяното, расте вниманието за мнението на другитѣ. И общото преживяване на чувства, мисли и желания събужда още отрано цената на общността и съзнанието да се стане една такава общностъ. Класътъ се чувствува като едно „азъ“ отъ по-високъ рангъ, радва се на своята растяща енергия, преживява я и има моменти, когато той самъ се наслаждава на своята работа.

Неприятели на детската самодейностъ постоянно твърдятъ, че при този начинъ на работа ученицитѣ придобиватъ много малко позитивни познания и че отъ много размишление и творчество се пренебрѣгва усвояването на материята. Тамъ е всичкото, че новиятъ начинъ на работа, който иска да замѣни учителевитѣ въпроси съ детската самодейностъ, изхвърля много материалъ, който не е нищо друго, освененъ баласть на паметта. Имахъ случай на една педагогическа конференция да чуя отъ третокласни ученици въ прогимназията такива подробности въ материала по естествена история, каквито и най-добриятъ естественикъ не би могълъ на паметъ да предаде. Всичко това е прегръщение спрямо детската природа. Материалътъ сега се разглежда, съобразно неговата образователна стойностъ и споредъ това, дали отговаря на детската особеностъ. Трѣбва да се прави разлика между знание, което е като духовно богатство и механизизирано знание. Първото е всѣкога на разположение, поставя се въ нови връзки, а второто е неподвижно, мъртво.

Нашата училищна работа ще има истински успѣхъ, ако въ бждеще дава по-голѣма цена на самодейността на ученика, отколкото на заучената материя. *Многознающитѣ не сж хората, отъ които животътъ въ бждеще има нужда, но дълговитѣ хора.* А такива ще се развиятъ само, когато учителятъ още отъ първия день на училището има довѣрие въ детскитѣ сили.

Н. Попова,

директорка на опитно училище въ Москва.

Изследвателски методъ.

Въпроса за приложението на изследвателския методъ при обучението най-напредъ се повдигна отъ естественицитѣ. Тѣ го първи приложиха. И въпрѣки добритѣ резултати, които даде, той още не е проникналъ масово въ училището. Много отъ другитѣ области на знанието просто още го игнориратъ. Понеже тоя методъ е твърде важенъ за училището, защото действува образователно и възпитателно, нашето опитно училище се погрижи да го разработи и за различнитѣ възрасти, и да го приложи въ различнитѣ области на знанието.

Въ нашето училище ние различаваме изследвателския методъ отъ научната изследвателска работа. Независимо отъ резултатитѣ на работата, за училището е важенъ процесътъ на изследователската работа, сжщността на която се състои: самостоятелна работа по наблюдения и събиране материалъ, самостоятелна работа съ този материалъ и изваждане самостоятелни заключения. Обемътъ на работата и степенътъ на самостоятелността сж въ зависимост отъ възрастта и навика къмъ този видъ работа. Въ елементарната си форма изследователниятъ методъ съ успѣхъ може да бжде приложенъ въ основното училище.

Възможно ли е изследвателскиятъ методъ да обхване цѣлокупната работа въ училището, и въ каква мѣрка той може да бжде приложенъ по отношение на всички учебни предмети?

Значението на изследователскиятъ методъ за училището е голѣмо. Приложението му влияе върху цѣлия характеръ на учебната работа, подбора на учебния материалъ и на самата организация на училището.

Нашиятъ опитъ доказва, че е невъзможно цѣлото училище да легне всецѣло на учебноизследователния методъ, даже и по естествознание. Има области, въ които изследвателската работа за децата е просто невъзможна или крайно ограничена, напр.: анатомията на човѣка, хигиената и пр. Въпрѣки че интересътъ на децата къмъ тази материя е голѣмъ, и дума не може да става за приложение къмъ нея на изследвателския методъ, даже и въ най-малкъ размѣръ. Въ сжщо такова положение стои и работата по физика, особено при запознаване съ електричеството.

За да дадемъ господствующе положение на детската активностъ и самодейностъ въ училището, ние това не трѣбва да го

искаме само отъ учебно-изследвателния методъ, но и отъ други такива, които иматъ по-голѣмо приложение въ училището, като екскурзиониятъ, лабораторниятъ и пр.

Коя е разликата между тия три методи, които външно все пакъ си приличатъ и мнозина педагози ги отождествяватъ? Изследването е самостоятелно запознаване съ конкретни явления и факти за изваждане опредѣлени умозаклучения. То е противно на словеснитѣ операции, господствующи въ старото училище. При екскурзията изучаването на обектитѣ и явленията става на самото мѣсто, въ тѣхната естествена срѣда. Два сж нейнитѣ най-сжществени белези: *локалностъ*, т. е. изучаване нѣщата и явленията въ тѣхната естествена срѣда, и *моторностъ*, т. е. движение на нашето тѣло къмъ тази срѣда. При лабораторната работа не се търсятъ нови нѣща, а се провѣрватъ чрезъ опитъ известни истини. Основа при учебно-изследвателния и екскурзиония методи е наблюдението, а при лабораторния — опита. Лабораторната работа става съ прибори и апарати въ известна обстановка и изкуствено създадени условия.

Въ отдѣленията тритѣ тѣзи методи трѣбва да се преплитатъ. Рѣдко трѣбва да се практикуватъ поотдѣлно и въ чистия имъ видъ.

Когато ученикътъ преработва съ ржцетѣ си това, което узналъ отъ учителя си, или подражава на даденъ образецъ и пр., тука вече господствува лабораторната работа. Когато правимъ наблюдения надъ нѣща и явления въ училищния дворъ, градина, промѣнитѣ на времето около насъ и пр., азъ мисля, че въ тоя случай може да се говори само за изследвателски методъ, а не за екскурзионенъ. За последния може да се говори, когато излѣземъ вънъ отъ училищната ограда, дворъ и градина.

Ползата отъ екскурзиония методъ е голѣма не само при обучението по естествознание, но и въ други области. Преди всичко екскурзията сама по себе си напълно отговаря на детскитѣ интереси. Особено голѣмо е нейното значение въ голѣмитѣ градове, дето децата сж лишени отъ най-главното условие за правилно развитие — общуване съ природата. Даже и когато екскурзията не носи изследвателски характеръ, все пакъ тя дава твърде много. Всѣки градски учителъ, който е развеждалъ деца до гора, рѣка, поле и пр. знае, какви неизброими впечатления оставатъ тия екскурзии, и колко изобиленъ материалъ се получава за разработка. Това за екскурзиитѣ въ природата. Отъ не малко значение сж екскурзиитѣ и до нѣкоя фабрика, исторически музей, търговския центъръ на града, околийския градъ и пр.

Значението на екскурзията е голѣма даже и когато съ нея демонстрираме, което сме учили въ класъ; но все пакъ, насъ не трѣбва да ни удовлетворява такава форма екскурзия — ние трѣбва да се стремимъ да вмъкнемъ въ нея, колкото се може повече изследвателски моменти. На първо време екскурзиитѣ трѣбва да съдържатъ повече демонстративенъ елементъ, но колкото повече се развива детската самодейностъ и умението самостоятелно да работятъ, толкова повече се засилва изследвателската работа и толкова по-малко намаляватъ демонстративнитѣ моменти.

Изъ областъта на естествознанието екскурзии съ изследователска целъ могат да станатъ по хидробиология, минералогия и геология, при изучаване на нѣкои растителни и животински обекти въ полето, гората, благо, ливадата, рѣката, градината и пр.; по география — при изучаване на изворъ, потокъ, рѣка, релефа на околната мѣстност, воденица, паракходъ и пр. Азъ не изброявамъ всичката изследователска работа въ училището. Посочвамъ горнитѣ примѣри само за да подчертая тънката разлика между изследователския и екскурзионни методи. Не бива да се отождествяватъ двата тия методи. Изследователскиятъ методъ често обхваща такива области на знанието, които свършено сж недостъпни за екскурзионния. Отиваме въ музея. Децата разглеждатъ старинитѣ. До тука владѣе екскурзионниятъ методъ. Но щомъ децата почватъ да разсждаватъ, какъ станала смѣната на каменния вѣкъ съ бронзовия и пр., вече влизаме въ пределитѣ на изследвателния.

Какъ трѣбва да пристѣпимъ къмъ изследвателската работа? Съ що да почнемъ, та тази дейностъ да се развие и даде резултати, и какъ да я представимъ въ рѣцетѣ на децата?

Колкото по-рано запознаемъ детето съ изследвателския методъ, колкото по-рано той стане привычка, толкова по-добре. Ние въ нашето училище го приложихме въ I отдѣление още въ началото на учебната година. Нѣщо повече, той трѣбва да бѣде приложенъ още въ детската градина. Самостоятелната индивидуална работа трѣбва да бѣде предшествувана отъ класната изследвателска работа подъ ръководството на учителя. Напр., завеждаме беседа, що сж видѣли децата по пътя за училището. Рисуватъ. Нищо не могатъ да нарисуватъ — като че ли нищо не сж виждали. Тогава правимъ излетъ до улицата. Общо разглеждаме всичко. Сега вече детскитѣ рисунки показватъ, че децата иматъ по-ясни и пълни представи, съ всички характерни подробности. Най-напредъ приложихме колективното изследване.

Втората тема, която колективно изследвателски разработихме, бѣ „Какъ Николаеви си построиха домъ?“ По-нататкъ предметъ на нашитѣ наблюдения бѣха гарвана, врабчето, кокошката, гълъбътъ и пр. Почнахме да ги наблюдаваме, какъ тѣ се хранятъ, хвърчатъ, строятъ гнѣзда, се запазватъ отъ неприятелитѣ си и т. н. Започнахме и фонологически наблюдения: промѣнитѣ презъ есента, зимата, пролѣтъта и пр. Внимателно следѣхме живота на животнитѣ въ „Живото ни кѣтче“.

Наредъ съ тия колективни наблюдения започнахме и самостоятелни такава върху нѣкои домашни животни: какъ котката гледа на тъмно и на свѣтло, какъ ходи, какъ скрива и си изважда ноктитѣ и пр.

Къмъ индивидуални наблюдения започнахме чрезъ растенията. Всѣко дете си отрѣза по едно върбово клонче, постави го въ бутилка съ вода и започна да наблюдава, какъ пѣпкитѣ се разпукватъ. Сжщо така всѣки почна да наблюдава посѣтитѣ си въ саксии посѣви. Единъ пътъ седмично всѣко дете бѣше задължено да сподѣли съ другаритѣ си личнитѣ си впечатления отъ станалитѣ промѣни.

Съ настѣпването на пролѣтѣта всѣки ученикъ си избра нѣкое животно или растение за наблюдение. Децата си организираха въ класната стая и „Живо кѣтче“. Жителитѣ на това кѣтче (едно зайче, нѣколко жаби, 2—3 гушерчета, едно мише семейство и пр.) бѣха подъ общи наблюдения.

Въ второ отдѣление изследвателската работа трѣгна по-добре, защото децата имаха вече развита наблюдателност и изобилнѣн материалъ, добитъ при усърдни наблюдения. Тукъ нашитѣ наблюдения обхванаха родното небе (дневниятъ пѣтъ на слънцето, изгрѣвъ и залѣзъ, день и нощъ, месецъ и слънце, ясно и облачно време и пр.), време и дѣлението му (година, месецъ, седмица, день, календаръ и часовникъ и пр.), какъ хората и животнитѣ се готвятъ за зимата, есенни радости (пазаръ, панаиръ, празници, гроздоберъ, кукурузоберъ и пр.), зимата дойде (при бакалина, шивача, общаря и пр.). Наблюденията ставаха колективно и индивидуално.

Изследванията презъ третата учебна година бѣха вече още по-обширни и по интересни. Децата само съ наблюдения и изследвания изучиха миналото на домоветѣ си, улицитѣ, града, ползата отъ рѣката, нѣкои исторически легенди, народни пѣсни, какъ е образувана почвата, тритѣ състояния на водата, използване на водната сила, значението на въздуха за човѣка и пр. Изучването на всички птици и животни сѣщо стана възъ основа на изследователния методъ.

Въ IV отдѣление работата прие по-сериозна форма. Тукъ почна да играе голѣма роля и книгата. Индивидуалната работа вече измѣсти напълно общата, колективната. Децата почнаха да придобиватъ знанията си чрезъ популярна литература, посочена отъ учителя. Всички по-горни наши отдѣления иматъ свои класни библиотеки. Учителътъ не разказва урока, а само посочва, кои съчинения и страници отъ тѣхъ могатъ да бждатъ използвани при изграждане на поставената методическа единица. Децата често използваха книги и отъ други частни и обществени библиотеки.

Що дава изследвателския методъ на децата?

Дава имъ много нѣщо: най-напредъ ги изважда изъ четиритѣхъ ледени стени на класната стая и ги вкарва въ живота. Тамъ той ги учи самостоятелно да работятъ, да вкусятъ отъ творчеството, да развиятъ наблюдателността си, да разширятъ интереситѣ си и смислено да се отнасятъ къмъ явленията въ живота.

Остава още единъ въпросъ: ще може ли чрезъ изследвателския методъ да изучимъ предвидения въ програмата учебенъ материалъ? За насъ друго нѣщо е по-важно — да се научи детето самостоятелно да работи. Животътъ това иска. Щомъ готвимъ детето за живота, а не за другъ свѣтъ, ние трѣбва да предпочитаме детската активностъ предъ мъртвото знание.

Деша Райнова,
учителка въ Бургаско.

Отдѣлението като образователна и възпита- телна еденица.

Днесъ понятието единство се употрѣбѣва твърде много: биолозитѣ говорятъ за органическо единство въ природата, хармония между живитѣ организми и срѣдата, между органитѣ помежду имъ и цѣлата структура, и най-сетне, за хармония между структура и функция. Астрономитѣ говорятъ за хармония въ небесното пространство: всѣко небесно тѣло се движи и се намира спрямо другитѣ въ строго опредѣлено отношение и цѣлата вселенна се намира въ подвижно равновесие. Скоростта на движението е въ хармония съ масата и разстоянието.

Социолозитѣ говорятъ за хармония между индивида, обществото и пр. Пръвъ Спенсеръ е, който най-тѣсно свързва интереситѣ на индивида съ тия на обществото.

Въ еволюцията той съзира развитието на индивида, същевременно и засилване хармонията между индивидитѣ и поставя възпитателната целъ върху базата на индивидуалното усъвършенстване и на обществения прогресъ.

Както еволюцията развива индивида и засилва хармонията между него и обществото, така и образованието ще има за целъ да направи да се разцвѣнятъ всички вродени сили въ детето, и следъ това, ще се погрижи да социализира тѣзи сили, чрезъ новата училищна организация на самоуправление и сътрудничество. Така индивидуалната и социалната цели на възпитанието се допълватъ.

Нѣкои съвременни психолози отъ тѣй наречената структурна психология твърдятъ, че душевниятъ животъ е сложно организирано единство и че душевнитѣ процеси сж свързани помежду си и никога не се проявяватъ съвсемъ изолирано. Това сж изтъкнали Ебингхаусъ и Вундъ.

Споредъ структурната психология, хармоничностъ владѣе и въ психичната страна на човѣка. Съзнанието е организирано единство — хармонизирано цѣло. Това единство не се свършва само съ „психичното у човѣка“. Човѣктътъ е „психофизично“ единство, заявява педагогическата психология.

Връзката между духовното и физичното у човѣка е толкова силна, че човѣктътъ и като понятие, и като реалностъ представя да съществува, ако мислено или реално се опитаме да разединимъ дветѣ страни на човѣшкото същество.

Логиката сжщо така изтъква, че научнитѣ познания се намиратъ въ взаимна връзка. Вънъ отъ това и мнозина детски психолози доказаха, че и *детето добива познания за свѣта чрезъ единството на нѣщата, комплексно, цѣлостно, по аналитиченъ пътъ.*

На единството въ живота на вътрешния човѣкъ, трѣбва да отговаря и учебната работа, ако иска да прониква въ дълбочина, да обхваща цѣлия човѣкъ и да го възпитава къмъ сила. Въз основа на тѣзи гледища, привърженицитѣ на цѣлостното

обучение, дойдоха до убеждение, че най-добре ще се въздейства за формалното развитие на детското съзнание, ако въ училищата се изучават нѣщата и явленията въ тѣхната сѣществена групировка.

Цѣлостното обучение силно действа на цѣлия човѣкъ и му дава правиленъ миpогледъ за свѣта. Както тукъ, въ своята работа като ученикъ, той се научава да търси допирни точки и общи идеи въ различния учебенъ материалъ, така ще се научи и въ живота да търси, открива и твори такива.

Неговитѣ анализаторски и синтетични способности ще се развиватъ до максимумъ, а тѣ сж входнитѣ врати за висшето творчество.

Възъ основа принципа на цѣлостното обучение, се налага на учителството старателно изготвяне на седмичния учебенъ планъ. Въ него ще прозрe педагогическиятъ миpогледъ на учителя, въ него ще се прояви неговото творчество. Изготвянето на учебния планъ за всѣко училище поотдѣлно ни се налага и по психологически причини. Ние, учителитѣ, боравимъ съ най-изтънченъ материалъ, боравимъ съ душата на детето, чието изкълчване сега, оставя следи презъ цѣлъ животъ. Безъ планиране винаги се грѣши.

Затова, добре би било, да не се печататъ готови планове. Не, механизация, а творчество! Широка полетъ за учителювата работа!

Учебниятъ планъ е, който ще реализира учителювата цѣлостна и смислена работа. Така се постига образователното единство.

Но днесъ, думата образование, има по-широко значение. Тя включва въ себе си и възпитанието на подрастващитѣ. *Тамъ, гдето свършва образованието, започва възпитанието.* Тѣ се преплитатъ. Това сж две страни на единъ и сжщъ процесъ. Учителтъ нѣма за целъ само да дава знания, защото тогава бихме имали само учение, не и обучение. Неговата задача е по-голѣма — да подтикне децата сами да се добератъ до тѣзи знания, като турятъ въ действие цѣлата си психо-физика. Образователниятъ процесъ ще потече въ случая, като бѣбривъ потокъ, ще увлече и поглъне децата, и ще имъ открие широки перспективи за новото. Така само възпитанието и образованието ще действуватъ за-дружно и ще довършатъ „образа“ на детската душа. *Само чрезъ образование, поставено върху активностъ и самодейностъ, въ детската душа напълно се извършва развитието.*

Днесъ образованието и възпитанието сж педоцентрични. Самодейността на ученика заема централно мѣсто въ образователния процесъ.

За истинността на познанието сжществуватъ нѣколко теории. Тая на педагогическиятъ идеализъмъ, която твърди, че истинско познание е това, което отговаря на логиката на нашето мислене, поставя на преденъ планъ при обучението учебния материалъ, който трѣбва да се запомни отъ ученика. Тя дава храна само на интелекта, отъ кждето и училището носи името *интелектуалъ*. Тая, на педагогическия материализъмъ и сенсуализъмъ, която

твърди, че истинско знание е това, което сме възприели чрез сътивата и поставя за изходна точка на обучението — наблюдението. Тая, на *педагогическия реализъм*, която твърди, че истинско знание е това, което довежда нашата дейност до желания резултат. Според нея, знанието има функционално значение. То е инструмент на моженето и моженето открива пътя на знанието.

Тази теория намира критерия на истината въ нашата дейност и върху нея е построена цялата педагогическа теория за волунтаризма и прагматизма.

Прагматизмът изисква да се избѣгва обучението съ думи, а съ дѣла. Споредъ него човѣшкото „азъ“ е активностъ, а това подпомага възпитателния методъ.

Да възпитаващъ, значи да дадешъ на всички вътрешни двигатели, които сж достояние на всѣко живо същество, и които съставятъ самата му личностъ, възможностъ да действуватъ, да творятъ. Това не се постига съ пасивното обучение, кждето ученикътъ е длъженъ да възприема всичко наготово. Ученикътъ ще трѣбва да заеме централното мѣсто въ учебния процесъ, мѣсто, което тази епоха му дава и която съ право се нарича „педоцентрична“ и да се яви въ ролята си на малък работникъ и творецъ. Такова обучение има голѣма нравствена сила и действува образовательно и възпитателно.

Ученикътъ творецъ и работникъ, заангажиранъ всецѣло, погълнатъ, увлеченъ, нѣма нужда отъ пржчка и отъ постоянното викане: — „Мирно!“

Механичната дисциплина и дървената педагогия нѣматъ мѣсто вече въ новото училище! Възпитанието не е дресиране, не е механическо внедряване на навици, а ръководене къмъ самосъзнание и изключва външното механичното налагане.

При механичната дисциплина, препоръчвана най-вече отъ хербартианцитъ, не може да се говори за хармонизиране на отдѣлението. Тя раздвоява ученика, който стои като вкованъ на мѣстото си, подъ страха да не заиграе пржката, а душата му лети, лети другаде и търси по-радостна атмосфера.

Даже, когато успѣемъ да ги направимъ кротки като икони съ срѣдствата на механичната дисциплина, ний, вмѣсто да ги оформимъ, сме ги обезформили, обезличили. Децата не сж съжитѣ предъ насъ, каквито биха били насаме. „Тѣхната природа е напълно раздвоена“ — казва Фериеръ. И правъ е той. Предъ насъ стои преструващиятъ се ученикъ, предъ насъ е неговата маска, защото по тоя начинъ неговата личностъ не се подава на възпитателно въздействие. Деца, излѣзли отъ такова училище, сж повечето антисоциални елементи. Потиснатата детска природа, подобно буйната рѣка надъ леда, бѣга на воля, когато ледътъ е разтопенъ, тя пакъ си знае своето и съ още по-голѣма сила се разлива и прави пакости. Друго е положението при дисциплината, основана на детския интересъ, кждето учителътъ съ любовъ е увлѣкълъ децата въ училищната работа. Но това се постига само по пътя на действието. Тогава всички ученици съ единъ устремъ се понасятъ къмъ новото, единъ духъ цари въ отдѣлението. Има

моменти на „Божествено мълчание“, кждето всички сж унесени въ своята работа и се чувствуватъ, че всичко е едно.

Интересътъ е нѣщо динамично, което увлича, което движи. Когато има истински интересъ, личността се слива съ идеята, съ предмета.

Възпитание, поставено върху интереса на децата и активното цѣлостно обучение, разцѣвтава индивида и сжщевременно го социализира, слива го съ тия, които сж около него.

Тогава ще имаме непринудено дисциплина и въ ученика, и въ отдѣлението, и сътрудничеството, като желанъ гостъ ще се движи между децата.

Отдѣлението е единно само тогава, защото представлява образователна и възпитателна еденица.

Анка Д. Правдолюбова,
учителка въ V-та дев. гимназия,
София.

Елементи на изразителното четене.

Ученикътъ трѣбва да чете не само правилно и съзнателно, но още и *изразително*. Съзнателното четене е невъзможно безъ изразителното. За да се разбере известно произведение, трѣбва и хубаво да се прочете. Изразителността придава музикаленъ колоритъ на израза. Музиката е, която запалва чувствата. Безъ последнитъ и дума не може да стане за волеви прояви.

Случвало ли ви се да четете крайно неграмотенъ, необработенъ и нечетливъ почеркъ? Какъ се отвращавате отъ него, отбѣгвате го и не го четете? Сжщото е и съ четецъ, който чете монотонно, мѣнка, повтаря срички и думи. Никой не желае да слуша такъв четецъ. Слушателятъ представлява заспала и унесена въ дълбокъ сънъ красавица. Само съ изразно четене тя може да се събуди. И ако не се събуди, лошиятъ четецъ кому ще чете? Слушателятъ е ненагласенъ инструментъ. Ако не четешъ изразително, никога тоя инструментъ нѣма да се нагласи.

Следователно, четенето трѣбва да бжде изкуство не само за правиленъ и ясенъ изказъ на думи, но и такова за *превѣрщане известнo поетическо творение въ звучаща музикална композиция*.

Мнозина смѣсватъ изразителното четене съ художественото.

Първото е основата, а второто — градежъ надъ тая основа. Художникътъ, когато рисува, най-напредъ съ вжгленъ скицира сюжета върху платното и следъ това съ бои подпълва фигуритъ. Вжгленътъ е изразителното четене, а боитъ художественото. Художествениятъ четецъ — това е солистътъ въ единъ оркестъръ. Както той ни предава съ всички потѣнькости мелодията, така сжщо и художествениятъ четецъ е длъженъ да ни предаде подробно настроянията и преживѣванията на известенъ писателъ, кондензирани въ произведенията му. Мнозина отъ насъ владѣятъ нѣкой инструментъ, напр. цигулка, но никой не я владѣе до съвършенство, както Паганини, Амати, Васа Пшихода, Хубермана и пр. Къмъ

първата цел се стреми изразителното четене, а към втората художественото. Човѣкът винаги трѣбва да се стреми към свършенство. Той никога не трѣбва да казва: „Стига“ и да спира. Художественото четене е свършенство на изразителното.

Основните правила на изразителното четене сж свързани съ *почивките, ударенията, изговора (интонацията), равномерността (ритма) на речта и бързината на изпълнението (темпа).*

1. *Почивки (паузи).* Тѣ сж едно отъ най-главното условие за изразителност. Смѣло може да се каже, че почти половината отъ недостатъците при четенето на ученика, се отнасят къмъ неумѣнието да се съблюдаватъ паузите.

Паузите сж нѣколко вида: граматически, логически и художествени.

Грамматически паузи сж спирания презъ време на четенето тамъ, където сж поставени препинателни знаци. Изучаването на препинателните знаци, като паузи съ различна продължителност, е необходимо при четенето. Учителът трѣбва съ особено внимание да следи това. Той трѣбва да обясни на децата значението на препинателните знаци и продължителността на почивката при всѣки отъ тѣхъ. Трѣбва да се знае, че колкото повече едно изречение се отличава по смисълъ отъ друго, толкова почивката е по продължителна. На първо време продължителността на почивките трѣбва да се заучва чисто механически — чрезъ броене. При запайка почивката трѣбва да се равнява на времето, употребено за броене — едно; на точка съ запетая, тире, двоеточие — едно, две; на точка, въпросителенъ и възклицателенъ знакъ — едно, две, три; предъ новъ редъ — едно, две, три, четири; следъ прочитане на заглавието — едно, две, три, четири, петъ.

За развитие слуховата паметъ у учениците къмъ продължителността на паузите при различните препинателни знаци, учителътъ или нѣкой ученикъ броятъ или удвятъ съ молива си по чина или масата толкова пѣти, колкото е необходимо при почивката. За привличане вниманието на учениците върху препинателните знаци, може да имъ се задаватъ задачи да преброяватъ, колко и какви знаци има въ разказа.

Не всички препинателни знаци се четатъ. т. е. предизвикватъ почивка при четенето. Типични случаи отъ тоя родъ сж следните:

а) Запайката не се чете *предъ и следъ* вметнатите думи, ако тѣ се състоятъ само отъ една дума: — На тебе, *значи*, дължа това благодарение? — Ще признаете, *вървамъ*, и вие, че не може едновременно на два Бога да се слугува.

б) При обръщение, когато то е поставено въ края на изречението: — Бжди безсмъртенъ, *Левски*! — Стани, поеми отъ ржката ми плоска и хайде со мене, *Милканю*! (П. П. Славейковъ).

в) Предъ обръщение, поставено въ срѣдата на изречението, пакъ така не се чете запайката: — Хайде се, *Маро*, потурчи! — *Найдохме го*, *Коледо*, у *Стоянови двори*.

Логическа пауза е тази, която спазваме при отдѣлни думи или група отъ такива, за по-лесно схващане смисъла на фразата. Тя не се посочва съ препинателни знаци. Такава пауза се прави:

а) За отдѣляне подлога отъ сказуемото: — Черенъ *димъ* | *излизаше* изъ кумина. — Силни *удари* | *следваха* едно следъ друго.

Ако за подложна дума е лично мѣстоимение, не се прави почивка: — Ти не ще видишъ добро.

б) Предъ съединителни и съчинителни съюзи, когато свързватъ две изречения: — Азъ ще победа *или* ще умра. — Пътникътъ *спрѣ* и загледа въ страни.

Логическата пауза е на половина по-кратка отъ тази при запетайката. Тя трѣбва да се посочва отъ учителя и да бжде отбѣлявана отъ ученицитѣ съ нѣкакъвъ знакъ. По-късно и ученицитѣ сами могатъ да си я намиратъ, безъ да бжде отбелязвана съ знаци.

Художествената пауза служи за отдѣляне една частъ отъ друга на нѣкое художествено произведение, различаващи се по настроение (сериозно, весело, тържествено и пр.). Тѣзи паузи помагатъ за по-ясното възприемане на емоционалното настроение на всѣка частъ. При преминаването отъ едно настроение къмъ друго, необходима е нѣкаква почивка. За правилното спазване на тия почивки една предварителна психологическа анализа е наложителна.

II Логическо ударение. Следъ като децата овладѣятъ почивкитѣ, учителятъ преминава къмъ изучаване на логическото ударение. То се състои въ усиленото изговаряне на нѣкоя дума въ изречението.

Всѣко изречение трѣбва да има логическо ударение. Както е немислима дума безъ граматическо ударение, така сжщо е немислимо и изречение безъ логическо ударение. На децата отъ отдѣленията не могатъ да се даватъ обяснения, какъ да се намира логическото ударение. Достатъчно е да схванатъ по слухъ само, че една отъ думитѣ въ всѣко изречение се произнася по-високо отъ другитѣ. За привличане вниманието на ученицитѣ къмъ такива думи, можемъ да препоръчаеме следния похватъ. Учителятъ написва на черната дъска едно кжсо изречение, съ не повече отъ 3—4 думи. Ученицитѣ, единично или хорово, прочитатъ изречението толкова пжти, колкото думи има то. При първото прочитане по-натѣртно се изговаря първата дума, при второто — втората и т. н. Ученицитѣ сами посочватъ кжде трѣбва да бжде поставено логическото ударение. На този видъ работа трѣбва по-продължително спиране; защото ученицитѣ само по тоя начинъ ще се сдобиятъ съ способността чрезъ вътрешното чувство да разпознаватъ логическото ударение отъ другитѣ думи.

Следъ като децата се запознаятъ съ логическото ударение, т. е. придобиятъ навикъ сами да го откриватъ, трѣбва да се премине къмъ запознаване на различнитѣ степени логически ударения. Въ простото изречение има само едно логическо ударение, но въ сложното — нѣколко, и то съ нееднаква сила; но все пакъ едно отъ тѣхъ стои надъ всички и се нарича *главно*, а останалитѣ — *второстепенни*.

Една отъ задачитѣ на изразителното четене е да се бори съ монотонното четене. Най-доброто срѣдство противъ такова четене е спазване на логическото ударение и спиране при почивкитѣ. Учи-

тельтъ е длъженъ, за да има успѣхъ неговото дѣло съ всички сили да подържа интересъ между ученицитѣ къмъ изразителното четене. При всѣки новъ урокъ по четене ученицитѣ трѣбва да слушатъ образцово прочитане отъ страна на учителя. Само така тѣ ще могатъ да свикнатъ да различаватъ правилното четене отъ неправилното.

Освенъ логическото ударение има и *художествено*. То е въ свръзка съ изобразителнитѣ елементи на речта — епитети, метафори, сравнения, преувеличения, художествени повторения и пр. Тѣхъ четецътъ трѣбва да ги отдѣли отъ другитѣ думи на изречението и да ги изговори по-бавно, по-ясно и по-натъртено.

Епитетътъ е дума или група думи, които ни показватъ най-сжществения признакъ на даденъ предметъ отъ редъ други свойствени нему признаци. Напр.:

Изъ „Заточеници“.

Отъ заникъ слънце озарени,
алѣятъ *морски* ширини;
въ игра *стихийна* уморени,
почиватъ *яростни* вълни.
И кораба се носи леко
съ попжтни *тихи* вѣтрове.
И чезнете въ мъгли далеко,
вий, *родни* брѣгове.

П. К. Яворовъ

Художествено повторение на нѣкоя дума. Напр.:

Изъ „Дѣ моето първо либе“.

Запѣй и ти пѣсенъ такава,
запѣй ми, девойко, на жалость,
запѣй, какъ братъ брата продава,
какъ гинатъ сили и младость,
какъ плаче сирота вдовица
и какъ теглятъ безъ домъ дечица.

Хр. Ботьовъ

Хипербола се нарича онази дума или групи думи, които представятъ нѣкой признакъ или действие на известни предмети въ преувеличенъ видъ. Напр.:

Изъ „Кървава пѣсенъ“.

... и тазъ *хилядоглава*
тълпа, що отъ зори съ гърмежъ, викъ и врява
гърмеше около високия конакъ.

Пенчо Славейковъ

Метафората е дума или група отъ думи, употребени въ преносно значение. Напр.:

Изъ „Кантата на съзаклятието“.

Тъмнѣятъ пжтища и друми,
тъмнѣятъ градове, села,
и вече на нощта безшумно
се спущатъ мекитѣ крила.

Е. Багряна

Сравнение е дума или нѣколко думи, които изразяватъ сходство между предмети, тѣхнитѣ признаци или действия. Напр.:

Изъ „Родина“.

Угасватъ златнитѣ полета
и въ здрача тихъ кавалъ звучи,
а селскитѣ прозорци свѣтатъ
като разплакани очи.

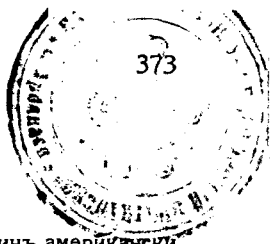
Славчо Красински

Горепоказанитѣ изобразителни срѣдства служатъ за придаване картинностъ, образностъ на езика, възбуждатъ дейно въображение, душевни преживѣвания, а заедно съ това и известна емоционалностъ. *Всѣка дума или редъ думи, които иматъ емоционална окраска*, трѣбва да бждатъ прочетени отдѣлно. Едновременно съ това, тѣ трѣбва да бждатъ прочетени и съ известно повишение на тона, и съ опредѣлена интонационална окраска, т. е. думитѣ да бждатъ прочетени така, щото въ слушателя да възбудятъ това настроение, съ което сж украсени тия думи (епитетъ, повторение, метафора и пр.). Често художественото ударение съпада съ логическото, особено въ глаголнитѣ форми. Художественото ударение повишава емоционалността на речта и създава силно настроение въ служителя. Но все пакъ не бива да се злоупотребява съ него. Трѣбва винаги да се помни, че умѣреността е най-добрия признакъ на художество.

IV. Интонация. — Подъ интонация се разбира такова тонизиране на речта, което придава индивидуаленъ отенѣкъ, свойство на героя въ произведението. Интонацията се дѣли на *мжжка, женска и детска*, а всѣка една отъ тѣхъ може да бжде *спокойна* (епическа), *тържествена, весела, задушевна и мрачна*. За усвояване на интонацията е необходимъ примѣръ. Децата прекрасно подражаватъ, но сами, по пѣтя на самодейността, често не могатъ да намѣрятъ интонацията.

Ученицитѣ не само трѣбва да се упражняватъ въ четенето на разни видове интонации, но още и сами да си съчиняватъ изрази съ различна интонация.

V. Темпъ. Повишението и понижението на гласа съставлява *мелодията* на речта. Но пѣкъ усиляването и ослабването силата на звука, ускоряването и забавянето на произношението съставлява тѣй наречения темпъ. Мелодията на речта и нейниятъ темпъ съ една дума се наричатъ *тонировка*. Не е достатъчно да спазваме само разнитѣ видове ударения (логически и художествени, граматическитѣ, художественитѣ и логическитѣ паузи), необходимо е още да спазваме и тонировката. Темпътъ въ едно и сжщо четиво трѣбва да бжде различенъ. Напр., има да четемъ „Приспивна пѣсень“ отъ Ас. Разцвѣтниковъ: когато се говори за вѣтъра какъ налита и морето какъ бучи, трѣбва да четеме силно, възможно; когато говоримъ за заспиване на младата рожба, трѣбва да четемъ тихо и бавно. Тонировката е лжчъ, който освѣтява и сгрѣва звуковетѣ на нашата речъ; тя подпомага за по-доброто разбиране на четения текстъ и силно го емоционизира.

Д-ръ Надя Попова,
училищна лѣкарка.

Хигиена на четенето.

1. Четенето и здравето. — По изчислението на единъ американски лѣкаръ е констатирано, че единъ интелигентенъ човѣкъ на 50 годишна възраст е прекаралъ въ четене почти $\frac{1}{5}$ часть отъ живота си.

Ние мислимъ, че тая цифра е приблизителна и предполагаема. Точно да се провѣри е трудно, даже невъзможно. Все пакъ не подлежи на съмнение, че ние прекарваме въ четене твърде много време, значителна часть отъ нашия животъ. Щомъ е така, ние трѣбва да обръщаме сериозно внимание върху хигиената на четенето, т. е. да спазваме условията, при които четенето да не ни поврежда здравето.

Ние твърде малко внимание обръщаме върху нашия зрителенъ апаратъ. Този драгоцененъ даръ, съ който ни е надарила насть природата — дарътъ зрение, сме го крайно пренебрѣгнали. Само когато този неженъ и драгоцененъ органъ, поради твърде небрежно отношение къмъ него, изпадне въ крайно сериозно страдание, ние разбираме, колко той е цененъ и че да се лишимъ отъ него, това значи, да се лишимъ отъ живота...

Не е само това. Четенето може вредно да се отрази и на други органи отъ нашето тѣло, освенъ очитѣ. То може при известни условия да укаже вредно влияние и върху мозъка, и върху кожата, накрай и на цѣлата наша нервна система. Да спазваме нѣкои хигиенични правила и да прилагаме нѣкои особени срѣдства, за избѣгване вредното влияние на четенето, е неоходимостъ.

II. Зрение и шрифтъ. — Шрифтътъ на книгата играе голѣма роля при хигиената на четенето. Въ това отношение вестниците и нѣкои книги твърде много вредятъ върху очитѣ на читателитѣ. Въпросътъ за шрифтътъ на книгитѣ нѣколко пѣти е разглежданъ въ конгреси на лѣкари хигиенисти. Ето нѣколко упѣтвания, които дава Д-ръ Херманъ Конъ:

- 1) Височината на буквитѣ да не бѣде по-малка отъ 1'5 мм.
- 2) Разстоянието между ррдоветѣ да не бѣде по-малко отъ 2'5 мм.
- 3) Дебелината на буквитѣ да не бѣде по-малка отъ 0'25 мм.
- 4) Дължината на реда да не бѣде по-дълга отъ 100 мм.
- 5) Числото на буквитѣ въ единъ редъ отъ 100 мм. да не бѣде повече отъ 60.
- 6) Новитѣ редове въ едно четиво да бждатъ по-чести, защото непрекъснатиятъ печатъ е твърде много уморителенъ за очитѣ.
- 7) Гъстотата на буквитѣ въ единъ квадратенъ сантиметъръ по никой начинъ да не надминава числото 15.
- 8) Петитътъ (ситниятъ шрифтъ) да бѣде изхвърленъ изъ печатнитѣ книги и вестници.
- 9) Квадратната форма на буквитѣ е най-безвредната.
- 10) Колкото по-голѣмо е бѣлото поле между шрихитѣ на буквитѣ, толкова тѣ по-леко се четатъ.
- 11) При черния печатъ очитѣ най-малко се напрѣгатъ.
- 12) Книгата трѣбва да бѣде бѣла съ жълтъ отенѣкъ. По никой начинъ тя не трѣбва да бѣде лѣскава.
- 13) При четенето книгата да бѣде най-малко на 30—40 см. отъ очитѣ.
- 14) Четене лежишкомъ и въ време движение не бива да се допуска.

15) Когато четемъ, освѣтлението трѣбва да бѣде достатъчно, но не и излишно.

16) Отъ време на време при четенето трѣбва да затваряме очитѣ си, за да си починатъ и се успокоятъ.

III. Какъ не трѣбва да четемъ:

1) Да не се чете на смъркване или при лошо освѣтление.

2) Да се чете на слънце и особено, когато слънчевитѣ лъчи падатъ отвесно върху книгата.

3) Никога да не се чете съ наклонена глава.

4) Да не четемъ, когато наоколо ни разговарятъ и съ това се пречи върху съсредоточаване на мислитѣ ни. При такава обстановка напрежението на очитѣ и мозъка е по-големо и по-уморително.

5) Не бива да се чете презъ време предназначено за сънъ.

6) Да не се чете, когато чувствуваме главоболие.

7) Престани да четешъ, когато почувствуващъ умора.

8) Не чети това, за възприемането на което трѣбва прѣкомѣрно напрежение на ума.

9) Не бива да се четатъ книги, които силно тревожатъ ума (кръвави истории и пр.).

10) Бързото четене е крайно вредно.

11) Да не четемъ това, което не съответствува за възрастта ни и степенята на нашето умствено развитие.

IV. *Що да не се чете.* — Не само външността на книгата, но и нейното съдържание може да влияе върху здравето. Всѣка „страшна история“, кръвави сцени, побоища и пр., несъмнено, се отразява и върху нервната ни система. Наистина, има хора съ дебели нерви, на които четива съ подобно съдържание не правятъ впечатление, но има и хора, каквито сж повечето отъ съвременното културно човѣчество, съ крайно изнежени нерви. Силно възбуждающитѣ четива указватъ крайно вредно влияние на такива хора. Това еднакво се отнася и за младежитѣ, и за възрастнитѣ. Мнозина видни хора ми сж се признавали, че съ сж станали нервни, суеверни, боязливи и пр. поради това, че презъ детската си възраст сж чели фантастични приказки за караконджели, змееве и пр.

Вредни сж всички книги, които силно влияятъ върху чувствата, крайно ги възбуждатъ и изострятъ. Всички произведения съ еротиченъ и порнографиченъ характеръ сж вредни и погубни за здравето. Особено значителна е вредата върху младитѣ, още не съ закрепнали организми, за които тѣ се явяватъ като опасна зараза, не само отъ нравствена, но и отъ хигиенична гледна точка.

V. *За книжната прахъ.* — Вреденъ ли е книжниятъ прахъ? Всички лѣкари отговарятъ на тоя въпросъ утвърдително. Безъ всѣко съмнение, книжниятъ прахъ, като всѣки прахъ, може да действува вредно и на бѣлитѣ дробове, и на зрението, и на кожата.

Хартията на повечето стари книги не е заклеена и гланцирана. Поради това отъ триене на страницитѣ при прелистването имъ се получава единъ специаленъ прахъ. Вънъ отъ това, по книгитѣ може да се натрупа известно количество и обикновена кабинетна прахъ. И едната, и другата сж вредни, защото заедно съ тѣхъ проникватъ въ организма ни и разни болезнотворни микроби, които могатъ да предизвикатъ заболяване на нѣкой органъ, или пъкъ още повече да засилятъ болестното му състояние. Поради това, без-

условно трѣбва да се избѣгва книжния прахъ, било чрезъ провѣтриване на книгитѣ, било чрезъ изтупване.

VI. Книжната плѣсень.—Книжната плѣсень е още по-опасна. Бактерии, които попаднатъ върху плѣсенясала книга, по-бързо се развиватъ. Библиотечнитѣ помѣщения по възможность трѣбва да бждатъ обрнати къмъ югъ. Слънцето въ библиотекитѣ е необходимо не само да ободри душата и разведри погледа, но още съ своитѣ лъчи и за да дезинфектира въздуха и убие микроорганизмитѣ. Недостатъчното слънце е изворъ на болезни микроби и срѣдство за тѣхното размножение. Нека нашата библиотека да бжде прашна и даже хладна, но никога да не бжде лишена отъ слънце, и да бжде суха.

Райна Карагѣзова,
учителка въ гара Лакатникъ.

Ролята на ученическата кооперация.

Преживѣваме времето на характерна по своята дълбочина и размѣръ дезориентираностъ въ обществения животъ.

Ако въ едно селище има читалище, въздържателно дружество, кооперация, спортна и разни други организации, трудно може да се дойде до единоействие, а още по-трудно — до съвместна дейность.

Тази разижененостъ въ обществения животъ се дължи често на ниска култура, на безидейность, на нежелание и неразбирателство.

Основната причина за дезориентираностъ въ нашия общественъ животъ се крие въ липсата на една жива идейна връзка.

Коя между всички гореизброени организации може да изиграе ролята на спойка? — Само кооперацията, защото тя почива на най-великия обединяващъ социаленъ принципъ — взаимопомощъта, и защото тя крие въ себе едновременно и дветѣ начала на живота — материалното и духовното.

Кооперацията по своята сжщина е колкото материалистична, толкозъ и идейна, защото въ основата ѝ, при нейното историческо възникване, сж легнали и материални и духовни начала: великъ е подвигътъ на Рочдалскитѣ пионери по своята материална подкладка и по своята духовна мощъ. За да може кооперацията на възрастнитѣ да изиграе обединителна роля на разпокъсанитѣ обществени сили, трѣбва да бжде винаги на своята висота, т. е. да разрешава материално, стопанско, икономични и духовни проблеми, а не да се обръща на търговско предприятие — топло гнѣздо на разни кооперативни търгаши.

Но тукъ, въ тази кратка статия, не ще се занимавамъ съ въпроса, какъ може да стане обединението на разнитѣ дружества около кооперацията на възрастнитѣ, а ще говоря за свързването на всички ученически дружества съ яката връзка на ученическата кооперация и за концентрирането на учебно възпитателната работа около нея.

Сжщото става и въ училищното общество. „Младежки червен кръст“, „Въздръжателнитъ“ и разни други дружества действуватъ разединено, а често и въ съперничество. Напоследъкъ въ инспекторскитъ съвети се заговори за обединението имъ, като се търсятъ общи центрове и се създаватъ нѣколко паралелни линии за дейностъ. Но, по мое мнение, не може да се създаде кръгъ за дейностъ на разнитъ дружества на основа физическото възпитание, хигиена или други подобни, докато има една жива и дейна сила, която може всестранно да изиграе тази роля. Това е ученическата кооперация.

Ученическата кооперация трѣбва да се постави за обединяващо звено на всички училищни организации, да бѣде центъръ на интересъ за разнитъ дейности въ училище, да бѣде базата, на която ще се изгради великолепната постройка на възпитанието и образованийето.

При това, тъй като ученическата кооперация е още въ пеленитъ на своето развитие, тя трѣбва да бѣде избавена отъ изграждането, до което стигна кооперацията на възрастнитъ у насъ — дейността на последната се изроди въ единъ единственъ кооперативенъ магазинъ (както въ повечето отъ нашитъ села), безъ тя да вербува духовна срѣда, срѣдъ която да сжществува кооперацията.

Преди всичко ученическата кооперация съ своитъ приходи отъ кооперативенъ магазинъ и книжарница, отъ членски вноски и дѣлове, отъ вечеринки и утра, отъ кооперативни градини, отъ кооперативни издания, отъ ученически кооперативни вестници и др. е единствена организация въ училището съ материална мощъ. Тази материална мощъ на ученическата кооперация създава материални възможности за сжществуването на всички други ученически дружества, като ги кредитира, а тѣ отъ своя страна се задължаватъ да внасятъ на членски вносъ своитъ приходи въ ученическата кооперация, или като нейни секции просто да вливатъ своитъ приходи въ ученическата кооперативна каса и да черпятъ пакъ отъ нея (по предварително изработенъ планъ и бюджетъ) своитъ разходи.

Така трѣбва да се работи, защото въ тѣхнитъ училища липсватъ материални възможности и материална срѣда. При развихрената икономична криза, общинскитъ и училищни бюджети сж нищожни. Въ повечето отъ нашитъ селски училища нѣма най-необходимата покъщнина — като маси и столове, нѣма най-необходимитъ пособия — карти и картини; физическа география се предава безъ глобусъ, планетариумъ, термометъръ и барометъръ; физика и химия се изучаватъ наизустъ и т. н. и т. н.

Материална срѣда въ училището, нека се запомни добре, днесъ може да даде само ученическата кооперация.

Не е ли страшна тази бедностъ, оскуждаца и лишение на нашето училище! Трѣбва ли държавници, общественици, педагози, учители да стоятъ студено — равнодушни предъ страшния фактъ, че вследствие посочената нищета на нашето училище, децата излизатъ отъ него осакатени физически, нравствено и духовно!

Е, добре, дайте възможност на ученическата кооперация да се развива правилно въ училищата, поставете я въ основата на цѣлия училищенъ животъ, нека тя го задѣлбочи и осмисли, не я оставяйте да крета въ анемичностъ (както е по настоящемъ въ училищата, кждето има ученически кооперации)!

Културнитѣ народи и съ истински правови традиции страни (творци на правовитѣ отношения въ свѣта) сж оставили свободно, правилно и бързо да се развиватъ ученическитѣ кооперации (вижъ „Ученически кооперации“ отъ Професоръ Тотомиянцъ). А това е така, защото въ страни на чиста култура и здрави народни традиции общонароднитѣ цели и идеали на възпитанието стоятъ по-горе отъ юридическото право на отдѣлни съсловия и групировки.

Мислятъ ли авторитѣ на статии, лансиращи срѣдъ обществото мисли, какво че ученическитѣ кооперации нѣматъ юридическо и законно право за сществуване, мислятъ ли тѣ, че вдѣхновяватъ съ това известни срѣди за борба съ ученическитѣ кооперации! Поематъ ли тѣ историческата отговорностъ, ако замре въ зародиша си едно така навременно и полезно дѣло!

Не! Тѣ могатъ само временно да спратъ развитието на ученическата кооперация, тѣй като всичко прогресивно, плодъ на обществени движения, се предава отъ една страна въ друга въ днешното динамично време съ бързината на електричеството. Ето защо онова, което става въ една Франция, напр. по отношение ученическитѣ кооперации, се предава отъ тамошнитѣ кооперативни и училищни срѣди и у насъ.

Нека, прочие, прогресивна и хуманна Франция ни бжде учителка въ полето на ученическитѣ кооперации! Нека задѣлбочимъ въпроса за ученическитѣ кооперации съ славянската ни свойственостъ за задѣлбочаване и ги поставимъ за центъръ на интересъ на цѣлата учебна възпитателна работа.

И така, ученическата кооперация създава материални условия и среда на училището. Освенъ това, тя крие мощъ да обнови цѣлия училищенъ животъ, като го спаси отъ срѣдновѣковната схластика, скованостъ и пасивностъ и го възроди за великитѣ задачи на новото възпитание и образование — самодейностъ, активностъ и творчество. Срѣдствата за това сж ученическитѣ кооперативни събрания, кооперативни читални и библиотеки, кооперативни градини и столове, кооперативни игрища, кооперативни вестници и издания и пр.

При правилно поставяне и развитие на ученическата кооперация, ученицитѣ — кооператори свикватъ: на ученически кооперативни събрания свободно да се изказватъ; да толериратъ мнението на другитѣ; упражняватъ се въ самодейностъ — чрезъ стремежа и надпреварването да развиватъ все нови и нови дейности, въ ученическитѣ кооперативни читални и библиотеки се приучватъ сами да търсятъ знанията (разбира се участниците трѣбва да бждатъ умѣло ръководени при обучението по разнитѣ учебни дисциплини, особено по български езикъ) и да пренасятъ и свързватъ тѣзи знания съ знанията, добити отъ учебниците; при кооперативнитѣ градини и столове особено нагледно изпѣква и се зат-

твърдява въ съзнанието на ученицитѣ принципа на взаимопомощта, и затова въ кооперативнитѣ игрища цари не разидененостъ, а съревнование на почва на цѣлостното — взаимоспомагателно училищно общество. По-нататкъ, въ кооперативнитѣ вестници и издания духовното съревнование е пакъ на почва на взаимопомощта и пр. и пр.

Следъ като така се развие училищниятъ животъ въ дадено училище на база на ученическата кооперация, последната е вече поставена за центъръ на интересъ: дохожда концентрирането презъ време на учебния процесъ — по аритметика ученицитѣ взематъ задачитѣ си отъ смѣткитѣ на ученическия кооперативенъ магазинъ, запознаватъ се съ смѣтководство и счетоводство чрезъ книжата на сжщитѣ; по български езикъ и краснописъ се взема материалъ изъ дѣловодството и кореспонденцията на ученическата кооперация — писане писма, квитанции, разписки и др., а сжщо се взема материалъ и за свободни съчинения, напр.: „Въ кооперативния магазинъ“, „На ученическо-кооперативното събрание“, писане протоколи и др.

Въ наличностъ на необходимитѣ материали и духовни предпоставки, които дава ученическата кооперация, пжтътъ за активностъ и творчество въ училищата е откритъ: импулситѣ се раждатъ единъ отъ другъ, защото и редъ, и дисциплина, и въздухъ — всичко е промѣнено. Ученицитѣ-кооператори се надпреварватъ въ разпредѣление на длжноститѣ въ кооперативното училищно общество, въ кооперативния магазинъ, въ кооперативната читалня и библиотека и пр. Тѣ уреждатъ все повече кооперативни събрания, творятъ нови и нови форми — кооперативна аптечка, курсъ за първа помощъ, секция за залесяване и пр. и пр.

Съ този обликъ училището не е вече отшелникъ отъ живота, а живиятъ животъ е влѣзалъ въ него — кризиснитѣ конвулсии на вѣка за спасение чрезъ правилно икономично-стопанско развитие сж отразени. Така училището вече скжсва съ срѣдновѣковната пасивностъ и отчужденостъ отъ живота и навлиза въ неговитѣ бурни води съ здравата основа на великолепия принципъ на взаимопомощта и съ богатия и цененъ жизненъ центъръ — ученическата кооперация.

Но, нека добре се разбере, че не може всички училища изведнжъ да се реформиратъ въ този духъ, защото ще бжде катастрофално, тъй като учительството въ своето болшинство не е подготвено за подобна педагогична-кооперативна дейностъ. Затова трѣбва да се направятъ опитни училища върху база на ученическитѣ кооперации.

Мила Коджабашева,
редакторка на в. „Кооперативно знаме“.

Кооперативното възпитание и младежътa.

Известно е, че бждащиятъ характеръ и успѣхътъ на човѣка въ живота зависи отъ грижитѣ, положени за него отъ най-ранната

му възраст. Досегашните резултати на възпитанието показват, че тѣ — днешните деца, сж много неподготвени за борбата въ живота, която ги очаква и влизатъ въ него безъ опредѣлени идеали. Тѣ не сж подготвени да се справятъ съ новитѣ условия на животъ, които тѣй неочаквано следъ войнитѣ се появиха въ цѣлия свѣтъ.

Възпитанието на децата трѣбва да се видоизмѣни съобразно тѣзи условия, да се подготви детето чрезъ самодейностъ и самоинициатива за бърза и правилна ориентировка, при тѣзи нови условия на животъ.

Въ това направление вече доста много се работи въ нашитѣ училища отъ много интелигентни и напредничави учителки и учители. Въ помощъ на тѣхната работа се явява и кооперативната идея въ училищната кооперация.

Кооперацията, която се смѣта като нова економическа и етическа система за обнова на свѣта, се явява сжщо и като обновляющъ факторъ при възпитанието на младежта. Кооперативната идея, като носителъ на най-ценнитѣ етични принципи: любовъ къмъ ближния, братство, равенство, взаимопомощъ и др., е една отъ най-примамливитѣ, и затова една отъ главнитѣ задачи на кооперативното движение е да предаде и вътѣпли въ главичкитѣ на децата тази идея, като имъ обясни целитѣ, които то преследва. Само тогава това движение може да прогресира и да успѣе.

Въ доучилищната възраст майкитѣ сж, които иматъ най-големо влияние върху децата си и затова тѣ, именно, могатъ да всждятъ въ душитѣ имъ, въ най-крехката имъ възраст семето на една справедлива концепция върху живота и да ги запознаятъ още много малки съ кооперативната идея. Разбира се, съвсемъ не трѣбва да смѣтаме, че е необходимо да имъ се четатъ лекции върху колективитета и кооперацията, което ще стане много по-късно. Задачата е много по-проста. Примѣрътъ и подражанието — двата най-важни фактора при възпитанието, иматъ да изиграятъ въ тази областъ своята решителна роля.

Следователно, ако искаме децата да станатъ добри кооператори, то родителитѣ, главно майката, трѣбва да дадатъ примѣръ, че сж такива, и само въ този случай тѣ ще действуватъ като добри възпитатели. Напр., ако родителитѣ се продоволствуватъ отъ тѣхния кооперативенъ магазинъ, децата ще действуватъ като тѣхъ и въ съзнанието имъ кооперацията ще получи едно свършено особено значение.

Започнатото кооперативно възпитание въ къщи отъ родителитѣ трѣбва да продължи и въ училището. Нито сухитѣ догми на етиката, нито добритѣ и постоянни съвети на учителитѣ могатъ да постигнатъ целта си, напраздни и отекчителни ще бждатъ дългитѣ поуки за скромностъ, нравственостъ, трезвеностъ и всички други добродетели, ако не дадемъ възможностъ на децата да разбератъ това, било чрезъ личния примѣръ на учителя-възпитателъ, било чрезъ участието имъ въ детското ученическо сдружение, наречено — *ученическа кооперация*.

Кооперацията за учителя е единственъ и най-сигуренъ пжтъ

за народо-обществено служене. Чрезъ нея той се издига въ очитѣ на народа като водачъ въ пътя на истината, братството и разбирателството между хората. Чрезъ нея той може напълно да развие своитѣ способности, инициатива и да даде отличенъ примѣръ на честностъ и благородна дейностъ.

По този начинъ учителятъ работи за създаването едно кооперативно общество на справедливостъ, равенство и моралъ, въ което общество само той би билъ оцененъ справедливо, а също така съ право би могълъ да очаква отъ своята учителска и обществена дейностъ по-добри резултати.

Чрезъ ученическата кооперация, поставена на правилень пътъ отъ учителя, ще се даде едно истинско социално възпитание на младежта.

Ученическата кооперация, основана на кооперативнитѣ принципи, е най-добрия урокъ за живота, като окуражава децата да проявятъ своята лична инициатива, приучва ги да размѣнятъ услуги, да организиратъ солидарностъ между силни и слаби, да научаватъ механизма на колективната дейностъ — основата на социалното възпитание.

Но ученическата кооперация преследва главно една по-висша, целъ, освенъ тази да бжде училище на практическия животъ, а именно: да бжде центъра, въ който ще се подготви побратимяването на хората и чрезъ който ще се разпрѣсне искрата за мира въ свѣта.

Ето защо, кооперацията на възрастнитѣ и ученическата кооперация трѣбва да бждатъ дѣло на учителя, като институции, които отговарятъ на неговото призвание по сѣщина и обществена служба, и които ще изведатъ младежта на правия житейски дръмъ.

Райна Голѣманова,
Секретарка на Родит. уч. сѣюзъ.

Просвѣтителката на майкитѣ.

Мнозинството отъ българскитѣ майки живѣятъ въ селата. Още дълго време ще прѣска свѣтлина срѣдъ тѣзи майки народната учителка. Наистина, заедно съ нея работи въ това направление и нейниятъ колега, но неговото влияние и въздействие се провеждатъ почти само чрезъ възпитанието и обучението на децата. Понѣкога народниятъ учителъ провежда това просвѣтно влияние чрезъ бацитѣ, благодарение на честитѣ си срѣщи съ тѣхъ при уреждане на многобройнитѣ обществени въпроси, но неговиятъ достъпъ до олтаря на българското семейство е твърде много ограниченъ.

Олтарятъ на семейството се реди и използва отъ майката. Тамъ тя крие всички семейни тайни. Тамъ грижливо се пазятъ и надеждитѣ за бждещето на децата. Тамъ съ радостъ или сълзи, майката обмисля и предприема всичко онова, което е нужно за доброто на нейнитѣ деца.

И бащата поназъртва въ този олтаръ. Но това бива или случайно, или отъ мъжко любопитство — да узнае, какви грижи и мъки изпитва майката по създаване по-добра съдба за децата имъ.

Семейниятъ олтаръ — това е душата и сърдцето на майката. Въ това хранилище на съкровени мечти и нежни майчини копнежи не може чуждъ на семейството човѣкъ да назъртва. Макаръ да е обичанъ не само отъ бащитѣ, но и отъ майкитѣ, това не може да стори и народниятъ учителъ. Майката не се довърва на кого да е.

Своитѣ тайни, мечти, надежди и копнежи майката довърва на нѣкоя близка по сърдце и душа нейна сестра, приятелка, съседка, другарка. Но тя нѣма просвѣтена сестра, на която да се „оплаче“, за да получи „утешение“, т. е. наставление и упътвания.

Само народната учителка, която броди всички затънени кѣтове на страната и която прѣска свѣтлина не само въ училището, но и срѣдъ родителитѣ, може да стане близка сестра на майката. Ако учителката се подготви да бжде полезна отъ все сърдце и душа на майката, ще може да проникне въ тайнитѣ на семейния олтаръ. Получила еднажъ достѣпъ тамъ, тя ще може да освѣти този олтаръ чрезъ съвременитѣ знания, получавани отъ науката и изобилната обществена практика.

Оная народна учителка, която има вѣра въ своитѣ сили и която безаветно се поставя въ услуга на българската майка, на която учи децата, може да стане не само жрица на общия семеенъ олтаръ, но и просвѣтна водителка изобщо на майкитѣ.

Учителката може да се приближи до майкитѣ по два пѣтя: чрезъ срещи по домове и сбирища и чрезъ общитѣ родителски събрания при училищата. Последнитѣ трѣбва да предшествуватъ първитѣ. Чрезъ опознаването въ училището, учителката ще начертае плана си за обхождане домоветѣ.

Но нека се знае, че нашата прозорлива селянка умѣе при пръвъ погледъ да прецени, коя учителка искрено се грижи за просвѣтата ѝ, и коя само формално проявява нѣкаква просвѣтна работа.

Установено е, че душата на родителскитѣ срещи и сдружения сж учителитѣ. Но още по-вѣрно е това за учителската. Гръбнакътъ на родителско-учителскитѣ сдружения въ страната е народната учителка, защото и мнозинството посетители и ревностни членове на сдружението сж истинскитѣ родители — майкитѣ.

За да може по достойно и по-полезно да осъществи тази своя обществена мисия, учителката се нуждае отъ грижи и внимание къмъ нея. Учителката се нуждае отъ морална охрана. Тя ясно схваща своята мисия въ училището и въ селото. Но за тази нейна мисия, тя трѣбва да бжде, първо, подготвена отъ своитѣ учители, за да получава резултати безъ много лутание и, второ, да бжде подкрепяна.

Около петъ хиляди учителки отъ 20 — 50 годишна възраст сж неомжени. Много отъ тѣхъ се пенсиониратъ неомжени. Като просвѣтени жени учителкитѣ даватъ сравнително добре възпитани деца. Защо тогава да не се създадатъ условия и възмож-

ности за омжване на всички учителки, та да се увеличи числото на просвѣтенитѣ български майки, които ще подготвятъ по-добри български граждани и бждащи майки?

Браковетѣ между учителъ и учителка трѣбва да се подкрепятъ, като се улеснява събирането на новото семейство въ мѣстоучителствуването на съпруга и то веднага следъ вѣнчаването.

За да се спечелятъ за обществена работа и за просвѣта срѣдъ родителитѣ, учителскитѣ двойки трѣбва да си обзавеждатъ малко стопанство въ мѣстоучителствуването си. Въ това отношение държавата трѣбва да имъ подпомогне съ леки кредити за построяване жилище съ градина.

Раздѣленото учителствуване трѣбва да не се позволява, за да не се създава тежка атмосфера въ семейството отъ слухове, клюки, ревностъ и неморални деяния на съпрузитѣ.

За да стане днешната народна учителка достойна просвѣтна деятелка, трѣбва да се полагатъ особени грижи за нейнитѣ деца.

Поради слабото материално положение на родителитѣ, учителскитѣ деца оставатъ почти безъ образование, защото за издръжката имъ настрана и далечъ отъ дома сж нужни въ днешно време много срѣдства. Достъпнитѣ пансиони за учителскитѣ деца даватъ възможностъ на майката учителка по спокойно да се отдаде на тъй необходимата въ днешно време обществена работа.

Народната просвѣтителка ще се грижи за българскитѣ майки съ себеотрицание, ако се държи на нейното човѣшко достойнство, честъ и се запази свенливостта и морала ѝ като мома, годеница, съпруга и майка.

Райна Кр. Шарова,
учителка въ София.

Културното ниво на българската селянка.

Българската селянка, която съставлява почти половината отъ българския народъ, все още е оставена на произвола, относно духовното си развитие. До преди войнитѣ тя не познаваше друго, освенъ семейното си огнище, и всички ония грижи и работи свързани съ него. Въ грамадното си болшинство тя бѣше неграмотна. Презъ време на войнитѣ, върху нейнитѣ плещи се стовари работата по поддържане семейството, възпитание и отглеждане на децата, цѣлото скотовѣдство, цѣлото земедѣлие. Отрупана съ толкова много работи, подгонена отъ нуждата да опише на своя мжжъ, намиращъ се на фронта, своитѣ болки, несгоди и тегло, голѣма частъ отъ селянскитѣ потърсиха начинъ, покрай другото, да станатъ грамотни. И вмѣсто да почива презъ нощитѣ, тая упорита жена, свѣтлина като дете, вземаше калема въ задебѣлитѣ си прѣсти и се упражняваше въ писане буквитѣ, скрита отъ погледитѣ на децата си. Упражняваше се, за да може не следъ дълго да изплаче тайно въ писмо до мжжа си своята мжка, да му разправи просто и непинудено за всичко, което става въ кѣщи, въ село, да се посъветва съ него за онова, що изисква категорично решение, а тя,

която е свикнала да гледа на мъжа си като на авторитетъ, не може безъ него да взема такова решение.

Тая всеотдайна и неуморна жена, следъ войнитѣ претърпѣ коренна промѣна; излизайки отъ кръга на семейството, а по късно, съ налагане и разширяване на фабричното производство, голѣмо мнозинство млади и стари селянки дойдоха въ града, за да попълнятъ семейния си бюджетъ, чрезъ скромнитѣ надници на фабрични работнички. Полуграмотна, живѣла при крайно премитивни условия, изведнажъ попаднала въ нова и непозната сръда, селянката се смути и обърка на първо време. Увлечена отъ външния блѣсъкъ на градския животъ, тя почна да му подражава и следъ време доби единъ външенъ блѣсъкъ, едно изглаждане, които за жалостъ погълнаха всичкитѣ ѝ скромни сръдства. Слѣпо подражавайки на всичко, каквото види, тя не можа да разсѣди, че човѣкъ трѣбва да урежда живота си споредъ възможноститѣ си. Малки доходи, голѣми разходи за живѣне, облѣкло, фризури и др. и като резултатъ не рѣдко трѣгване по наклонената плоскостъ — пѣтя, по който, наистина, най-лесно се печели, когато човѣку липсва добра подготовка за живота и разбиране на нѣщата.

Ако погледнемъ статистикитѣ за падналитѣ жени и момичета, ще видимъ, че въ своето болшинство тѣ произхождатъ отъ село и сѣ полуграмотни и неграмотни. Така въ България сръдно проситуткитѣ сѣ:

Съ полу и више образование	— 0·3%
до VIII класъ	— 2·7%
" VI "	— 5·7%
" III прог. класъ	— 29·5%
" IV отдѣление	— 38·24%
неграмотни	— 25·75%

Знае се сѣщо, че най-голѣмъ процентъ неграмотни и полуграмотни момичета дава селото. Тази малка статистика ясно говори, какво това ниско образование, което селското момиче получава въ училището днесъ, съвсемъ не му дава достатъчна подготовка за съвремения животъ, чийто условия сѣ коренно измѣнени и чиято икономическа несигурностъ е вдигнала преградата между селото и града. Здравата селска семейна традиция е изоставена, като пречка въ борбата за материалната сигурностъ на личността, респективно селската жена, нуждитѣ и съблазнитѣ въ живота сѣ разширени и неумолими; влиянието на града непрестанно поставя своя печатъ и тя се върти като въ омагьосанъ кръгъ, увѣрена, че е напреднала и върви къмъ възходъ, култура.

Ясно е, че противоречията между икономическата, духовната и техническата култура отдавна сѣ обявили война. Естествено е и смущението на човѣка изобщо, отъ тая война. Какво остава за селянката, дошла въ града съ елементарно, духовно развитие, усвоила подъ влияние на околната сръда известна външна култура, чието задоволяване изисква сигурна материална обезпеченостъ. А такава работничката или домашната прислужница не сѣ въ състояние да си създадатъ по пѣтя на работата. Резултатитѣ отъ всичко това сѣ на лице — израждане, болести, падение.

Тъзи селски момичета и жени, преселили се въ града, не сж скжсали напълно връзката съ селото. Тъ я подържатъ и по този начинъ, занасятъ неправилното отражение на културата срѣдъ народнитъ маси, пресаждатъ я по единъ своеобразенъ начинъ и днесъ ние сме свободни на привидно повдигане на културата на на селския животъ, на селската жена. Въ сжщностъ последната е изгубила отъ качествата на своята посестрима отъ преди войнитъ. Станала е негодна за изпълнението на своитѣ функции въ семейството си, въ селското стопанство, изгубила е върния усѣтъ къмъ нѣщата, търпението си. Съ една речъ модернизираща се е много, чрезъ което пъкъ, безъ да подозира, станала е носителка на бащила на упадъка.

Ще се опитаме да категоризираме, въ що се състои упадъкътъ и изостаналостъ на селянката днесъ.

Преди всичко, тя не умѣе да се справи съ своя съпругъ, който въ повечето случаи е по-просвѣтенъ отъ нея, защото е завършилъ курса на задължителното образование, работилъ е при чужди хора, миналъ е военната служба, справялъ се е съ елементарни работи и т. н. Всичко това се е отразило по несъмненъ начинъ върху неговото формиране. Да изключимъ всичко друго. Достатъчно е само влиянието на казармата върху развитието на войника. Редътъ, дисциплината, хигиеничнитъ навици, които му се втълпяватъ тамъ, оставятъ следи върху неговото развитие. Той ги занася въ селското семейство, но бърже ликвидира съ тѣхъ подъ напора на невежеството. Разбира се, това не минава безъ конфликтъ и недоразумения, но влиянието на околната срѣда е така силно, че индивидътъ рано или късно капитулира и отстъпва.

По отношение на майчинскитъ си задължения, селянката сжщо е останала твърде назадъ въ разбирането имъ. Тя се ръководи единствено отъ слѣпия матерински инстинктъ, който не рѣдко е доста упадналъ. За хигиеничното и правилно отглеждане на децата, селската жена не знае нищо. Все още ръководнитъ ѝ начала сж бабешкитъ съвети и упжтвания. Резултатътъ е доста печаленъ — 250‰ детска смъртностъ въ България и въвеждане по селата едно и двудетната система. Не ще говоримъ за липсата на здраво морално възпитание, изисквано отъ новитъ условия на живота. За неговитъ резултати споменахме по-горе. Страшно е невежеството и въ интимнитъ съпружески отношения, обогатени съ не малко извращения, донесени отъ войнитъ, добре подсилени отъ селскитъ предрасждъци, завещани отъ селската традиция и подсладени отъ „културното отражение“.

Макаръ и модернизираща се, селянката съвсемъ не е модернизираща начина за водене домакинството си и използване на селскитъ стопански блага. Тя готви, мѣси, приготвява зимовицето си, така, както това е ставало при нейната прабаба. Че днесъ съществуватъ начини за консервиране на зеленчуцитъ, на плодоветъ, че хигиената изисква това или онова, тя, жената не знае нищо за тѣзи придобивки, или ако знае нѣщо, то е, че такива нѣща се приготвяватъ само въ фабриката, тѣ сж „купешки“ нѣща. Съвсемъ безпомощна става селянката, когато ѝ се наложи

да се справи съ нѣкоя административни работи или съ нѣкое незаконно положение. Да плати данѣка си, да се оплаче за нѣкое нарушение или да отстои правата си надъ собствения си имотъ, донесенъ като зестра, да не говоримъ за онзи — спечеленъ отъ нея и мжжа ѝ чрезъ съвмѣстния имъ съпружески животъ, тя е некадърна. Некадърна е, а и незнае дори, че и за това има цѣръ и този цѣръ се крие въ просвѣтата. На последната ѝ липсва всѣкаквъ интересъ. Тя не се интересува нито отъ женски, нито отъ читалищни, нито отъ въздържателни, нито отъ каквито и да било други културно просвѣтни организации. Политическото и националното ѝ невежество е пословично. Ако проявява до нѣкжде национално чувство, то е плодъ само на смѣтния ѝ инстинктъ за това, подсиленъ отъ чувството ѝ за самосъхранение.

Съ изброяване на горното, съвсемъ не смѣтаме, че сме за сѣгнали всичкитѣ въпроси, които трѣбва да получатъ отговоръ и разрешение за благото не само на селянката, но и на цѣлия български народъ.

Ако се сложи на разглеждане въпроса за повдигане културното ниво на селянката у насъ, почти отъ всички страни ще се провикнатъ, че това е работа на учителя, като единственъ свѣтилникъ народенъ. Вѣрно е, че той е единствения вѣренъ работникъ за народното просвѣщение, но дали той може да се справи съ една толкова обширна задача, за чието разрешение се изисква участието и работата на хора съ много и различни познания? Не ще ли се откъсне отъ своята прѣка работа, кждето трѣбва да бжде истински майсторъ — творецъ и специалистъ? Учителътъ ще бжде полезенъ въ тази работа главно при ликвидиране съ неграмотността на селската жена, на селското население изобщо.

Невъзможността на учителятъ самъ да изнесе тая задача не ще рече, че не трѣбва да се направи нѣщо за нея. За това има начини и срѣдства и тѣзи, които радѣятъ за успѣха и напредѣка на този народъ, трѣбва да ги потърсятъ и да заработятъ за повдигане културното ниво на българската селянка.

При другъ случай ще се повърнемъ и ще потърсимъ други фактори, които сплватъ духовното развитие на селската жена.

Мара Михайлова,
гимназиална учителка — София.

Война, култура и моралъ.

Отъ години наредъ народитѣ живѣятъ подъ смѣртния страхъ отъ ужаситѣ на войната. Днесъ испанскитѣ, китайскитѣ и други народи ежедневно даватъ неизброими човѣшки жертви, рушатъ се тамъ въковни материални блага предъ очитѣ на просвѣтени народи и демокрации. Хуманността е отстѣпила мѣстото си на варваризма. Завистъ между народитѣ, злоба, егоизъмъ, алчностъ, властолюбие и други ниски страсти движатъ днесъ световното колело. Ржководнитѣ фактори на човѣчеството, вмѣсто да врѣгнатъ голѣмитѣ научни изобретения и технически постижения въ

своя услуга за стопански възходъ и общо благоденствие, напротивъ, тѣ ги използватъ, за да рушатъ натрупанитѣ отъ вѣкове културни ценности и да хвърлятъ милионни човѣшки сжщества въ изстребителни войни и нечувана мизерия, смѣтайки, че тѣй най-правилно се разрешаватъ международнитѣ кофликти и голѣмитѣ свѣтовни въпроси.

Отъ една страна съ научнитѣ и технически открития, особено съ напредѣка въ областта на медицината, културното и хуманно човѣчество се стреми да облекчи, подобри и продължи тѣй краткия човѣшки животъ, а отъ друга страна, частъ отъ това човѣчество умишлено предизвиква войнитѣ, за да отнеме безъ време и насила живота на милиони хора, въ разцвѣтъ на сила и младостъ.

Съ общи и неимовѣрни усилия редица велики учени изнамѣриха пушката, за да служи на човѣка въ борбата му съ дивитѣ звѣрове; откриха взривнитѣ вещества за разбиване скалитѣ, отъ чиито кжсове да строятъ сдания, мостове и павиратъ улици; гениални човѣшки умове изобретиха подводницата и аероплана съ научна целъ — да проникне човѣшката мисль въ тайнитѣ на всемира и да се скжси пространството, за да се улеснятъ и ускорятъ съобщенията и съ най-отдалеченитѣ страни въ свѣта и чрезъ сближение и упознаване на народитѣ да се създадатъ условия за стопанско сътрудничество. Тия велики изобретатели и благодѣтели на човѣчеството сж горчиво разочаровани отъ участъта на своитѣ открития, като виждатъ, че тѣ се използватъ и доусъвършенствуватъ отъ злия гений на човѣка, не да обслужватъ на човѣчеството, а да обръщатъ цвѣтущи градове въ пепелища, и жителитѣ имъ да хвърлятъ въ нечувани бедствия. „Културното“ човѣчество като че ли не можа да намѣри по-благородни форми на борба за сжществуванието си, та е станало нужда да прибегва до крайното и най-страшно срѣдство — войната. Силно въоржжени народи, пазейки свято свободата и националната си независимостъ, отричатъ тия свещени права у по-малкитѣ и по-слаби народи, и започватъ нападенията си върху тѣхъ безъ причина, коварно, преди да сж имъ обявили войната официално.

Потѣпкватъ се международни права и закони, а при днешната тилова война нападатъ се и мирнитѣ жители въ градоветѣ, разрушаватъ се жилищата имъ и се избиватъ безъ пощада невинни жени, деца, старци, а случайно останалитѣ живи, убити физически и духомъ, оставатъ само да влачатъ своето жалко сжществуване. Презъ това време на мжки, неволи и вопли, изтрѣгнати изъ гърдитѣ на милионитѣ страждущи, победителътъ се връща отъ бойното поле усмихнатъ, тържествующъ, сякашъ билъ е не на изстребителна човѣшка война, а въ нѣкой африкански лесъ на ловъ за диви звѣрове, или пъкъ нѣкъде е изтрѣбвалъ опаснитѣ за здравето на човѣка паразити, или пакостнитѣ за полѣто насѣкоми.

Има ли по-жестоко отъ това, да се радвашъ и пирувашъ въ душата си, когато милиони като тебе съ право на животъ човѣкоподобни сжщества неимовѣрно страдатъ подъ ударитѣ на войната? И не е ли безчовѣчно да изкупишъ щастieto си съ цената на човѣшкия животъ и да изградишъ суетната си и болезнена слава на победителъ върху нещастieto на безброй човѣшки сжщества, обладани и тѣ отъ копнежи, като тия на завоевателя — да иматъ човѣшки права и се радватъ на националната си свобода и независимостъ?

Провидението създаде животворното слънце да сгрѣва еднакво всички хора по цѣлото земно кълбо, а човѣка направи по образъ и подобие свое, за да има миръ, сговоръ и любовъ между хората на земята. При днешнитѣ войни, отрицание на религия и моралъ, „културниятъ“ човѣкъ, освенъ, че се е отдалечилъ тѣй много отъ божествения духъ, вложенъ му отъ Твореца, но е загубилъ и чувството на най-елементарната човѣщина и справедливостъ.

Безогледното избиване на беззащитни граждани чрезъ бомби отъ въздуха; обезумѣлитѣ отъ ужасъ невинни дечица, блуждаючи изъ улици и търсейки ридителитѣ си въ купищата убити; сърдцераздигателнитѣ писъци на майкитѣ при вестъта за убититѣ имъ свидни рожби; плачътъ на малкитѣ окървавени бозайничета, здраво притиснати къмъ гърдитѣ на своитѣ обезглавени майки; смъртта на мнозина, предизвикана само отъ уплахата предъ ужаснитѣ картини и неизброими още покъртителни сцени въ воюващитѣ днесъ страни—всичко това възбужда въ душата ни не чувства на мъка или състрадание, а чувства на срамъ и унижение. И всички тия жестокости се вършатъ въ днешния вѣкъ на небивалъ човѣшки прогресъ, когато срещу всѣка направена крачка напредъ въ културно отношение, трѣбва да съотвѣствуватъ и десетъ такива въ морално. Култура безъ моралъ, безъ сърдце и добротворство е почти безъ никаква стойностъ. Въ днешнитѣ времена на гениални научни открития и чудеса на техниката нѣма радостъ и щастие на земята, *защото култура и моралъ сж две понятия несъвмѣстими, изключващи се едно отъ друго.*

Цивилизацията, въоръжена отъ глава до пети съ най-модерни смъртоносни оржжия, обяви фронтъ на хуманността и ѝ нанася днесъ своитѣ единъ следъ други убийствени удари. Изпълниха се пророческитѣ думи, казани преди 200 години отъ великиятъ френски педагогъ и философъ Жанъ Жакъ Русо: „Съ напредъка на цивилизацията, когато наукитѣ и изкуствата достигнатъ най-високата степенъ въ своето развитие, неминуемо ще последва упадѣкъ на морала и нравитѣ у човѣчеството“. Нима днесъ това не е фактъ?

Предназначението на истински културния човѣкъ е да помогне нѣкому — не да го нарани; да му изтрие сълзитѣ — не да ги предизвиква; да твори — не да руши културни ценности и стопански блага. Само въ добротворството е цѣлия смисълъ на човѣшкия животъ. Христовитѣ нравствени принципи „не убивай“ и „не прави на ближния си онова, което не желашъ и на тебе да правятъ“ — само тия два високо нравствени принципи, ако бѣха легнали въ основата на човѣшкия характеръ, и тѣ да биха дирижирали постѣпкитѣ на човѣка въ житейския му пътъ, войнитѣ между народитѣ биха изчезнали и раятъ отъ небето щѣше да слезе на земята! Само обновата на духа, чрезъ грижи за възпитанието на младежъта, ще донесе и обновата на живота!

Каква полза за народитѣ отъ това, че културниятъ човѣкъ днесъ завладѣ пространството, победи времето, а безсиленъ бѣ да овладѣе духа си и победи въ себе си крѣвожаднитѣ инстинкти и нискитѣ си страсти и влечения? Днешното човѣчество, осланяйки се само на грубитѣ материални сили, погази завещанитѣ отъ вѣкове морални ценности и отрече всѣкакви нравствени начала въ живота. Възбудено отъ болезненъ шовинизъмъ и въоръжено съ духа на насилието и беззаконието, то въздигна войната до степенъта на култъ и осжди собствената

си цивилизация на загиване. И тоя бацилът отъ епидемията на войната, обхваналъ голѣма частъ отъ земното кълбо, грози да вземе много по-голѣми размѣри. Още преди 40 години шведската писателка Еленъ Кей въ книгата си „Вѣкътъ на детето“, съ огледъ на тогавашнитѣ събития, символизира настѣпването на новиятъ вѣкъ въ рисунка, изобразяваща голо дете, което стремглаво се спуска къмъ земята, но изведнажъ уплашено се одръпва, като вижда осѣяното съ оржиие земно кълбо, върху което нѣма ни педя свободно мѣсто, за да сложи то своето краче. Предсказанията на голѣмата писателка-педагожка се сбжднаха. Всички страни днесъ трескаво работятъ и увеличаватъ въоръженията си, които изсмукватъ жизненитѣ сокове на народитѣ, за да подготвятъ не благополучието, а гибелта имъ. Говорятъ всички за миръ, а скритомъ, день и нощъ, се въоръжаватъ. И страхътъ отъ приближаващиятъ страшенъ ураганъ — войната никога не е билъ тъй силенъ, както днесъ. И най-миролюбивитѣ народи сж принудени да засилятъ въоръженията си, за да бждатъ готови при евентуално нападение отъ страна на завоевателни и военолюбиви държави. Сжщитѣ тия народи водятъ и енергична борба за ограничаване или потушване на войнитѣ, защото знаятъ, че последнитѣ въ повечето случаи разрешаватъ спорнитѣ въпроси не въ духа на справедливостта, а *по силата на случайнитѣ успѣхи или поражения.* Въз основа на тѣхъ държавитѣ победителки пишатъ мирнитѣ договори и отреждатъ сждбинитѣ на народитѣ.

Победенитѣ страни се поставиха въ окови отъ ония народи, които първи издигнаха принципитѣ за свободата на личността; правата на гражданина и самоуправлението на народитѣ. Победителътъ, осланяйки се не на правото, а на силата, разполагаше съ победенитѣ страни като съ свои: на едни отъ тѣхъ взе колониятъ, а живи части отъ снагата на други народи откъсна и даде на неучаствуващи въ войната държави, безъ да държи смѣтка за мжкитѣ и изпитанията, въ които се поставятъ нещастнитѣ победени страни. Победителътъ достигна дори до тамъ, че *постави границата въ сърдцата на имотитѣ и дворнитѣ мѣста у победенитѣ страни и съ това откъсна родители отъ деца, като ги осжди на десетки и повече години да копнѣятъ единъ за другъ, безъ да могатъ да се срещнатъ и видятъ.*

И понеже въ основата на тия несправедливи мирни договори се създаде зародишъ на войни, поради непоносимо тежкитѣ условия на животъ у победенитѣ, невъзможно бѣ да се осигурятъ добри съседски отношения, както и многожеланиятъ отъ народитѣ траенъ миръ. Обезправенитѣ и унижени чрезъ мирнитѣ договори победени страни заживѣха съ идеята за реваншъ; нѣкои агресивни правителства принудени бѣха прекомѣрно да се въоръжаватъ и да искатъ ревизия на договоритѣ за възтържествуване на най-елементарната справедливостъ, която изисква да се ликвидира съ това дѣление на народитѣ на победители и победени.

Ние сме измамена и ограбена страна, затова гледището за ревизия на договоритѣ намира у насъ много привърженици. Едни отъ тѣхъ искатъ съ оржиие да извоюватъ изгубенитѣ ни национални права, а други пъкъ, подбудени отъ здравето национално чувство за гарантиране мирното стопанско развитие на българския народъ, искатъ ревизия на договоритѣ за миръ по справедливъ и миролюбивъ начинъ.

Въ близкото минало отъ злополучнитѣ войни ние, освенъ, че не можахме да осъществимъ нашия националенъ идеалъ, но и загубихме части отъ нашата родина, като златна Добруджа — люлката и светинята на българщината, градоветѣ Тутраканъ, Силистра, Западнитѣ покрайнини, Бѣломорска Тракия и пр. Има ли по-голямъ трагизмъ отъ тоя, който изживѣ бедната ни страна и храбриятъ български войникъ? Да очуди свѣта съ свойтѣ геройски подвизи, да жертвува живота си за свободата на брата си робъ, а самъ той да изпадне подъ тнета на чуждо и непоносимо иго? За тия печални отъ голѣмата война резултати, като причина се сочи слабостта на нашата дипломация. Последната пъкъ и отлично да бѣ изиграла ролята си, и войната дори да бѣ победоносна, тя пакъ е едно бедствие и въ никой случай не може да се оправдае като срѣдство за разрешаване на спорни въпроси между народитѣ.

Печалба и триумфъ ли е, напимѣръ, победоносното влизане на републиканцитѣ или на генералъ Франко въ една обезлюдена и опустошена до основи цвѣтуща до преди две години испанска страна? И ако нѣкои отъ воюващитѣ въ гражданската война победятъ и се наложатъ като власт, може ли да се осигурятъ добри отношения между управляващи и управлявани, тъй необходим за спокойния животъ, когато ще царятъ помежду имъ не чувства на обичъ, довѣрие и авторитетъ, а такива на умраза и мѣстъ, поради незасѣхналата още кръвъ и пресни гробове на скъпитѣ имъ синове, братя и сърузи?

Ала при това лудо надпреварване въ въоръженията, когато народитѣ почти се изравняватъ по техника съ бойнитѣ си оржжия, коя отъ воюващитѣ страни може да бѣде сигурна, че ще надживѣе победата си? Безспорно, че победата е *напълно осигурена само отъ оржжейнитѣ фабрики*, а воюващитѣ военолюбиви народи могатъ да бждатъ напълно сигурни само въ едно, че ще надживѣятъ и понесатъ страшнитѣ последици отъ войната:

1. Загуба на милиони човѣшки сщества, въ разцвѣтъ на духовна и физическа мощъ, истински и неоценими творци на живота.

2. Изродено поколѣние: възрастнитѣ се отъ бойнитѣ поля, преживѣли ужаситѣ на войната, сж вече съ разклатено здраве, изхабени нерви и боленъ духъ.

3. Болести, вѣчни сплътници на войната, които покосяватъ живота на много повече хора, отколкото числото на убититѣ при сраженията.

4. Безработица и тежки репарационни задължения.

5. Материална и морална разруха.

Презъ 1937 год. само петъ велики държави сж изразходвали за въоръженията си скромнитѣ 355 милиарда франка. А съ тая сума колко добри инициативи и благородни начинания биха се осъществили за благоденствие на човѣчеството? Военитѣ бюджети на военолюбивитѣ държави поглъщатъ най-големия дялъ отъ тѣхнитѣ срѣдства, а за належащитѣ жизнени нужди на тѣхнитѣ народи оставатъ само трохитѣ отъ държавната трапеза!

Културното ниво въ всѣка една страна се цени по отношението, което има тя къмъ своитѣ културтрегери. *Тъ днесъ сж поставени у повечето държави въ положение на страшно изнемогване.* Съ милиардитѣ, похарчени за войнитѣ, да биха се построили училища — модерно обзаведени, детски градини, здравни почивни станции за малки и голѣми, жилища за бездомнитѣ, изправителни домове, приюти, болници, санато-

риуми; да биха се полагали грижи за пштища, съобщения и пр.; сь една дума, тия милиарди вмѣсто за разорение, ако бѣха вложени въ строителство, здравни и просвѣтни грижи за народа, колко много би се осмислилъ животътъ? Колко сълзи щѣха да се изстриятъ и колко мжки, неволи и тѣжи въ човѣшкитѣ души биха се превърнали въ радостъ, щастие и блаженство...

Като последица на материалната разруха отъ войната следва и моралната. Единодушно се сподѣля мнението, че войнитѣ извършиха превратъ въ човѣшкитѣ души. Вроденитѣ добри чувства у човѣка, които го правятъ да обича, да помага и прощава на своя ближень; придобититѣ чрезъ възпитанието благородни пориви и възвишени стремежи — да се служи за общото благо на родъ и родина до себеприцание и саможертва, и много други святи и човѣколюбиви чувства се измѣстиха и заеха отъ пакостнитѣ за народа ниски човѣшки инстинкти: лични интереси и алчностъ, спекула, сладострастие и лекъ животъ, мѣсть и желание за реваншъ, крвожаднось и пр. Убийствата следъ войнитѣ за нищожни поводи, станаха обикновено явление. Настървениятъ отъ човѣшка кръвъ за дълго време не може да се освободи отъ страстното желание да убива и пролива братска кръвъ.

Това морално отъ войната разтление пусна дълбоки корени и въ държавния и въ обществения животъ. Лица, заемайки високоотговоренъ постъ, злоупотрѣбватъ сь довѣрието, дадено имъ отъ държавата, и отъ нейни слуги почватъ да се чувствуватъ като господари. Отъ висотата на своитѣ постове тѣ отправятъ апели къмъ подведомственитѣ си служители да иматъ национално съзнание, да обичатъ Родината и ѝ служатъ беззаветно, а у самитѣ тѣхъ съзнанието имъ за родолюбие, общественъ дългъ и отговорность замира и въ последствие служебното си положение изкористватъ за лични облаги и интереси. Криминалната статистика у насъ и въ чужбина е зарегистрирала много престѣпления отъ подобенъ родъ.

Моралната поквара и редъ други отрицателни отъ войната прояви сж най-тежкото и опасно нейно наследство, защото нравственото разтление бавно, но сигурно подкопава и руши дори и най-здравитѣ устои на всѣка една държава. Историята ни сочи много примѣри на велики нации и могъщи империи, загинали отъ вътрешни размирици, следствие на принизенъ моралъ и упадъкъ на нравитѣ.

Ала най-тежкото последствие отъ войната това е траурътъ сь който се покриватъ милионитѣ майки, жени, съпруги и деца отъ скръбъ по своитѣ изгубени близки. Поради тжгата, засѣднала дълбоко въ сърдцето на жената-майка, духътъ на народа, подържанъ и окрилянъ изключително отъ нея, е почти убитъ. А духътъ на народитѣ, тѣхнитѣ нрави, предразсѣдъци, добродѣтели или пороци иматъ своитѣ корени въ майчиното сърдце. „Повече отъ васъ, майки, отколкото отъ усилията на законодателя, зависи бждащето на Европа и благоденствието на човѣшкия родъ“, — говори голѣмиятъ френски педагогъ Е. Мартенъ. Убититѣ отъ скръбъ майки по свидни рожби и жени по мили съпрузи не могатъ да бждатъ добри възпитателки на жизнерадитѣ деца и да изпълнятъ възложеното имъ отъ природата свято предназначение. Тѣ ще отпечататъ своя сломенъ духъ върху тоя на детето, защото духътъ на възрастния, който непосредствено действа върху детската душа, е първиятъ и най-могъщъ факторъ при възпитание на малкитѣ. Презъ първитѣ си години неоформениятъ още

детски духъ се учи и възпитава изключително чрезъ подражание. Детето несъзнателно копира навиците, постъпките и дѣлата на възрастния съ всичките му подробности. Пагубното въздействие на войната върху духа на майката е една отъ най-големите прѣчки, за да изпълни тя достойно и резултатно длъжността си като първа и естествена за детето възпитателка.

Проникнато човѣчеството отъ съзнанието за святостта на младата генерация, чието отглеждане и възпитание да бѣде централна обществена задача, около която да се сгрупиратъ всички закони и най-добрите сили отъ всевъзможни обществени учреждения; изпълнена отговорната властъ въ всѣна страна съ грижите да развие положителните качества и творческите сили у младата генерация; да ѝ даде истинско национално възпитание, изразено въ зачитане законите, правата и свободите, както у гражданите въ своята родина, тъй и у ония въ близките или далечни ней страни; въодушавени народите отъ тия човѣчни и високоблагородни идеали, тѣ ще намѣрятъ сили и срѣдства, за да ликвидиратъ съ това кърваво срѣдство, останка отъ варваризма, което събуждайки тигровата природа у човѣка, и давайки воля и свобода на разрушителните у него сили, обръща благодатната земя въ кървава арена и носи разорение и смъртъ на бедното човѣчество. И най-малките придобивки, получени по миролюбивъ начинъ сж далечъ повече отъ многото, извоювани съ милиарди материални щети и съ цената на неизкупващия се съ нищо човѣшки животъ — най-висшето благо, подарено ни отъ твореца, което за войната е най-евтино, почти безъ стойностъ и значение.

Въ духовната съкровищница на една частъ отъ днешното човѣчество все още сж запазени бисерите на ценните, хуманни и човѣколюбиви чувства. Въ недалечно бъдаще, върваме, тѣ ще потикнатъ народите да се-обединятъ въ името на мира и потърсеното и измъчено отъ войните човѣчество, жадуваще тъй много за спокоенъ животъ, ще бѣде зарадвано най-после отъ вѣчниятъ и траенъ миръ на земята. Той ще се наложи не чрезъ оржжието, а чрезъ възпитанието, чрезъ училището.

Излѣзе отъ печатъ книгата „Практиката въ училищата по Йенския планъ“ отъ проф. *П. Петерсенъ* въ преводъ отъ нашите сътрудници *Д-ръ Зоя Ставрева* и *Д-ръ Б. Шановъ*.

Тая книга трѣбва да се прочете отъ всѣки учителъ.

Книгата се набавя отъ книжарница „Наука“ — Велико Търново срещу 60 лв.

II. БЕЛЕТРИСТИКА

Предпролѣтно настроение.

На тебѣ.

Нѣженъ здрачъ се спуща кротко и плете
тънки-тъннини като коприна жички
и невидимата мрежа все расте, расте,
сладко гали и обгрѣща всички.

Въ тихата и замечтана вечеръ
блѣйнали сж агънца въ кошари,
въздухътъ е топълъ, чистъ и ведъръ
и омайва и млади, и стари.

Татъкъ изъ широки равни двори
пѣсень кърши мала мома, гласъ извива —
пѣсеньта направо на сърдцето ми говори:
трепетна боязънь и копнежъ разкрива.

Азъ потръпвамъ, вихри ме понасятъ,
и за тебъ си спомнямъ съ остра болка —
знамъ, че нѣкъде и тебъ те тъй унасятъ
пѣсеньта и пролѣтната люлка . . .

Знамъ, че самотата твой другаръ е,
както е и моя сплътница открай,
знамъ, че тежъкъ кръстъ и двамата избрахме,
но срѣдъ трудноститѣ себе си познай . . .

Вечерята е мека и приятна,
вечерята ще гали менъ и тебъ —
въ тая първа вечеръ предпролѣтна
азъ ти пращамъ моя тихъ приветъ.

Мара Ив. Войчева,
учителка въ с. Щипско.

Цонка Славкова Николова,
учителка въ с. Арчаръ, Ломско.

Късно е, Николай...

Мария прочете още веднажъ последния стихъ, затвори книгата, после прекара набърже пръститъ си по нея, като за милувка, и въздъхна. Погледътъ ѝ се потопи навънъ въ бѣлата пѣна на разцвѣналата люляка, която досѣгаше прозореца съ окиченитъ си клони. Мисълта ѝ бѣше на друго мѣсто. Нѣкога пжтя ѝ прекоси жена, която тя обикна като родна сестра. Но тя разби живота ѝ, потъна въ тъмнитъ води на неизвѣстността, а сега, отново изплавала надъ житейското море идваше отъ далечъ съ своята мисълъ и ѝ поднасяше книгата си, като болезненъ даръ за нечовѣшкитъ ѝ страдания.

Мария отново я разтвори и запрелиства. Отъ всѣки редъ лъхаше болка по изгубена младостъ, по изхабенъ животъ, чийто корди сж отзвѣнтѣли сѣтната си мелодия на тоя свѣтъ. Кжде е онова лжчезарно щастие, което цвѣтѣше по лицето на Кина въ оня день, когато тя заминаваше съ Николай?...

Мария помни: електрическитъ ламби гледаха като голѣми жълти очи. На гарата имаше много изпращачи. Ръмѣше. Тя се бѣше сгушили въ единъ жгълъ на перона, седнала върху малка дървена пейка съ очи втречени въ свѣтналиа бюфетъ.

Сѣщаше какъ по лицето ѝ се търкаляха сълзи. А вътре се смѣха, чукаха се... И звънътъ отъ чашитъ отекваше болезнено въ сърдцето ѝ. Следъ половинъ часъ влакътъ ще ги отнесе — него, светлий и хубавъ Николай и жена му — тая, която бѣ нейна приятелка и влѣ горчевина въ живота ѝ съ топлитъ си приятелски ржце. Когато издрѣнка последниятъ звънецъ, Мария ги видя и двамата засмѣни, съ свѣтнали очи да стискатъ набърже протегнатитъ ржце, чуваше шумътъ отъ цѣлувкитъ върху странитъ на Кина и гледаше като на сънъ разпилѣнитъ есенни цвѣтя. Влакътъ изпѣна грамаднитъ си членове, изпухтѣ и бавно, отначало незабелѣзано, после застрашително, се втурна въ тъмната далечина...

Желтитъ очи на ламбитъ замигаха. Перонътъ бърже опустѣваше. Мария не забелѣзваше това и продължаваше да седи неподвижна. Очитъ ѝ, устремени въ тъмнината, следѣха червената бѣгаща свѣтлина. Като видѣние отлиташе тя въ безкрая и Мария сѣщаше тогава, какъ въ гърдитъ ѝ нѣщо се изпѣва въ предсмъртна агония, хъркаше, умираше... Малкото ѝ сърдце умираше за свѣта и неговата разнообразностъ.

— Хайде, госпожице!...

Една мокра дланъ се допре до рамото ѝ. Тя се стресна. Погледътъ ѝ, загубенъ въ далечината, се върна отново и тогава разбра кжде е. Тя тръгна, залитайки къмъ силно освѣтената врата на чакалната. Единъ нисъкъ човѣкъ я загледа, после прошепна нѣщо на другаря си. До нея долетѣ: „първата годеница на Николай“...

Нъщо я бодна. Да, наистина! Тя бѣше негова годеница. Кога? Отдавна... Преди една година. А сега? — Една обикновена изпрачка, съ която никои не се сбогува. Тя остана сама, изхвърлена на разкаляната улица. Дъждътъ се бѣше усилилъ. Нозетѣ ѝ цапаха въ малкитѣ локвички, които свѣткаха за мигъ отъ отсрѣшнитѣ ламби, после пакъ потъмняваха. Обувкитѣ ѝ се напълниха съ вода, а чорапитѣ залепнаха на краката ѝ. Тя вървѣше. Все едно... Калъта е навсѣкжде и тукъ на улицата, и тамъ въ живота. Каква полза да жадувашъ хубавото, свѣтлото?... Нищо чисто нѣма. Всичко е кално, кално... Ето, предъ нея върви жена. Мария се заглежда въ края на свѣтлата ѝ рокля, която се подава подъ палтото. И тя е напрѣскана цѣлата съ калъ. Така е и въ живота — всичко чисто, свѣтло потъмнява, получава петна отъ калъ...

Тя дълго се лута изъ опустѣлитѣ улици, като замаяна. Накрая, по инстинктъ, спрѣ предъ дветѣ каменни стѣпала на своя домъ и изчезна задъ тъмната врата, която проплака въ нощта и се затвори задъ нея.

Цѣла година, изкривената стара каручка на дѣда Станоя не доведе Мария въ града. Колегитѣ ѝ идваха често, подканяха и нея, но тя винаги отказваше. Въ самотата като че ли болката ѝ претръпваше, успокояваше се. Но тя знаеше че единъ споменъ само, единъ погледъ ще бръкне като острие въ незараствалата рана и отъ нея ще заструи кръвъ. Тя почти забрави града, съ неговитѣ голѣми кжщи, изправени като великани и широкитѣ, разтворени като длани улици. Тя знаеше: тамъ никои не я очакваше. Малката бѣла кжщичка е заключена, а вътре, затворенъ въ нея пѣе звънътъ отъ стѣпкитѣ на Николай. Тоя звънъ ще я срещне на прага, ще разчопли раната, ще спомни много болезнени нѣща. Ще ѝ разкаже за миналото щастие, отлѣтѣло като сънъ, ще ѝ спомни и горчивата болка, че е била излишна... Да седи тамъ!

Тя затвори сърдцето си като гробъ, а очитѣ ѝ срѣщаха само погледа на нейнитѣ малки питомци. Колко чисти и сърдечни сж тѣхнитѣ очи! Ясни като синьо ведро небе!

Мария отново загледа на колѣнетѣ книгата си. „Жертвенъ день“ отъ Кина Милева. Подписала се е съ бащиното си име. А какво е станало съ Николай? Защо колегитѣ ѝ, които и донесоха тая книга не споменаха нищо за него?

— „Загасва заникътъ на жертвения день

И струи кръвъ проплаква небосклона...“

Мария дълго стоя надъ последния стихъ и полека по бузитѣ ѝ се затъркаляха топли сълзи... За кого плачешъ, Мария? За него ли, изгубения или за несретата на тая, която прекжсна свѣтлата нишка на твоя слънчевъ пжтъ? Мария сама не знаеше. Тя само разбра, че има много скърби като нейната, че има много горестъ прѣсната по земята. Разбра, че и за свѣтлия день заникътъ е неизбѣженъ, както нѣкога въ оная вечеръ, когато се връщаше отъ влака, разбра че въ живота има много, много калъ.

Прозорцитѣ на малката бѣла кѣща на края на града сѣ широко разтворени и слънцето свободно влиза презъ тънцитѣ тюлени завеси. Мария излезе отъ пѣтната врата и пое надолу изъ улицата, като разглеждаше любопитно наоколо. Градътъ бѣше новъ и непознатъ за нея. Тия високи кѣщитя не ги е виждала отъ преди четири години. Ето и малката градинка! Макарь и рано, въ нея имаше много хора. Тя седна на една пейка, извади малка книжка отъ чантата си и се зачете. Колко време чете, тя не помни. Почувствува, че погледа на нѣкой си е забилъ като острие въ нея и тя повдигна глава. Отъ срѣщната пейка я гледаха две тъмни очи задъ очилата на единъ младъ мжжъ. Тя ги погледна безразлично и пакъ наведе глава. Следъ малко чу, че тихи стѣпки спрѣха до нея и единъ гласъ я повика:

— Мария!...

Тя повдигна глава. Човѣкътъ съ очилата стоеше предъ нея.

— Мария!...

Тя се загледа въ него и очитѣ ѝ се разшириха отъ изненада.

— Николай... Наистина ли?

— Да, Мария... А кѣде се изгуби ти?

— Азъ ли?... На село. Но ти, Николай?

Ржцетѣ имъ, неусѣтно хванати, стояха още скопчани въ трепетна милувка. Тя чувствуваше — ржката му треперѣше.

— Азъ съмъ тукъ Мария... отъ две години. По рано не бѣхъ тукъ. Съ Кина бѣхме, задъ граница...

Той я погледна скръбно, виновно...

— Ти знаешъ, нали, че ние се раздѣлихме. Късно разбрахъ — не сме били единъ за другъ... А ти замълча! Колко страшно мълчеше ти, Мария! Никакъвъ признакъ, че живѣешъ...

Не довърши и я загледа... И тя го гледаше... Това ли е прежния Николай? Защо гърбътъ му е приведенъ, а коситѣ прошарени? Защо очитѣ му премижватъ задъ очилата?

Мария питаше... Питаше ясна, откритъ погледъ на Мария.

И той разбра. Разбра и наведе глава.

— Азъ те търсихъ, Мария. Разбрахъ, че любовь като твоята веднажъ прекосява човѣшкия пѣтъ. Изпуснешъ ли я, не се връща.

— А ти, какво прави презъ тия четири години?

— Азъ съвършено се промѣнихъ, Николай?... Разбрахъ, че има смисълъ животътъ, когато удавишъ страданието си въ общата скръбъ. А тя е голѣма, Николай... Безбрежна!...

Въ очитѣ на Мария заблестѣха сълзи.

Николай стисна ржката ѝ топло, сърдечно.

— Мария... Връщане нѣма. Но предъ насъ пѣтя още свѣтлѣе. Да тръгнемъ заедно...

Тя го загледа съ хубавитѣ си очи. Четири години тия очи, пълни съ сълзи, посрѣщаха и изпрашаха слънцето тамъ на село. Гледаха несретата бодро, безъ да мигнатъ. Изглеждаха прашния друмъ, що води къмъ града... Сега тѣ свикнаха. Болката се прижпи и сърдцето ѝ широко се разтвори за чуждата болка и страдание.

— Късно е Николай! — изрече Мария.

— Ти разпилъ най-хубавитъ си чувства и стремежи изъ калнитъ друмища на живота. А азъ събирахъ сълзитъ си по тебъ, превърнахъ ги въ бисери, които раздадохъ на чиститъ детски души. Азъ пренадлежа на тѣхъ.

— Късно е, Николай.. Късно е...

III. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА.

Пеша В. Логинова,
учителка въ Асеновградъ.

Смѣтане.

Урокъ въ II-ро отдѣление.

Умствено изваждане единици отъ десетици и единици съ вземане отъ по-горенъ редъ — разваляне десетица.

Този урокъ се основава на предшествующитъ два случая изваждане, а именно:

1. Изваждане единици отъ десетици и единици безъ остатъкъ единици и

2. Изваждане единици отъ чисти десетици.

Припомнятъ се тѣзи два случая съ по нѣколко задачи:

— Деца, я да си припомнимъ и решимъ нѣкоя отъ онѣзи задачи, когато изваждахме всичкитъ единици, които имаше числото!

Учителтъ нахвърля задачи, а ученицитъ ги пресмѣтатъ бърже: $25 - 5$; $47 - 7$; $83 - 3$; и т. н. И ученицитъ намислятъ и казватъ такива задачи.

— Ами я сега да изваждаме единици отъ чисти десетици!

Казватъ се задачи отъ учителя и ученицитъ: $40 - 5$; $80 - 3$; $60 - 8$; и т. н. Пресмѣта се и се казва начина $40 - 5 = 35$, защото $10 - 5 = 5$; $30 + 5 = 35$; Въпроситъ и отговоритъ вървятъ бърже, за да не се губи много време.

Цель. *Този часъ ще решаваме други задачи. Ще ни трѣбватъ тѣзи старитъ, затуй си ги повторихме.*

Забележка: 1. Изходнитъ задачи трѣбва да бждатъ въ връзка съ ученото по предметно учение: за шивача, обушаря, воденичаря, ковача, бакалина или отъ поминъка на населението, дипленетютюнъ или пѣкъ, ако урокътъ се разработва следъ нѣкой празникъ, въ който децата си събиратъ пари, напр. Коледа, Сурва и др. — решаватъ се задачи съ събранитъ пари.

2. Тѣзи задачи трѣбва да бждатъ прости, съ едно решение, за да не се раздвоява детското внимание, а да се съсредоточи само, на новото действие.

Изходни задачи.

(Урокътъ е взетъ следъ коледнитъ празници).

1 задача: — Иванчо, колко лева си събра на Сурва? Похарчилъ ги всичкитъ? Колко отъ тѣхъ похарчи?

Учителят задава същите въпроси на няколко ученика, докато получи желаната задача — изваждане единици съ разваляне десетица: напр. събралъ 45 лв., изхарчилъ 8 лв.

Ученикът записва условието на задачата на дъската. Повтаря се задачата.

— Тъй деца, Иванчо сурвакалъ леля си, свако си, чичо си и други роднини, тѣ му давали, кой по 2 лв., кой по 5 лв. и му се набрали 45 лв. Той ги сложилъ въ една кутия. Но още на другия денъ взелъ отъ кутията 8 лв. и си купилъ тетрадка, моливъ, гумичка и др. нѣща.

— Какво ще кажете за паритѣ въ кутията? — Останали помалко отъ 45. — намалѣли.

— Какво можемъ да пресмѣтнемъ? Колко ли лева му сж останали въ кутията.

— Какъ ще пресмѣтнемъ, колко лева му сж останали? — Като извадимъ онѣзи пари, които ги е похарчилъ, отъ всичкитѣ пари въ кутията.

— А въ кутията колко лева имало? — 45 лева.

— Повтори, какъ ще намѣримъ, колко лева му сж останали!

Ще извадимъ похарченитѣ пари отъ всичкитѣ пари въ кутията: 45 — 8;

— Защо ще ги извадимъ? — Защото ги нѣма въ кутията.

(Туй подробно разнищване на задачата е отъ голѣма полза. Ученицитѣ разбиратъ, че паритѣ за да намалѣятъ, трѣбва да изваждаме отъ тѣхъ; че похарченото, изяденото, загубеното трѣбва да се премахне).

— Хайде сега да видимъ можете ли пресмѣтна, колко сж останали Иванчовитѣ пари?

Нѣкои по-силни ученици сж пресмѣтнали на ума си и вдигатъ рѣка. Учителятъ вдига ученикът да каже: — 37 лв.

— Вѣрно ли, Иване, толкова ли лева ти останаха?

(Този въпросъ заинтересува ученицитѣ. Всички погледи сж къмъ Иванча, какво ще каже. А Иванчо знае колко пари му сж останали, защото ги е броилъ въ кѣши).

Ако вдигнатиятъ ученикъ е решилъ вѣрно задачата, учителятъ ще почака малко. И други ученици ще налукчатъ начина на пресмѣтането.

Ако ли вдигнатиятъ ученикъ даде грѣшенъ отговоръ, което често се случва, запитва се пакъ Иванчо, дали е вѣрно. — „Не — отговаря той — останаха ми 37 лв.“ Ученицитѣ сж въ недоумѣние. Всички умове работятъ, всѣко дете иска да получи вѣрния отговоръ и по единъ непринуденъ начинъ още нѣкои ученици налукватъ начина.

— Какъ пресмѣтна, че му сж останали 37 лв.? — запитва учителятъ ученика, който е решилъ вѣрно задачата. Последниятъ обяснява, какъ я е решилъ.

(Може ученикътъ да е решилъ задачата по желания най-лесенъ начинъ ($45 - 5 = 40$; $40 - 3 = 37$), който начинъ ще покажемъ на ученицитѣ, за да решаватъ подобни задачи, а пъкъ може да я е решилъ и по другъ начинъ (напр. единъ ученикъ бѣ

решилъ задачата тъй: $10 - 8 = 2$; $2 + 5 = 7$; $30 + 7 = 37$). При второто решение се събира и изважда и може лесно да се събрка. Естествено ще предпочетемъ по-лекия, първия начинъ ($45 - 5 = 40$; $40 - 3 = 37$). Него трѣбва да научатъ всички ученици.

— Я, деца, да си смѣтнемъ задачата съ паритѣ! — Излиза ученикъ. Даваме му 45 лв. (4 десетолевки и 5 левчета). Извади сега похарченитѣ 8 лева, дай ги на Митко, да си помислимъ, че той е книжаря, отъ когото си купилъ нѣщата!

Всички ученици наблюдаватъ, какво прави ученикътъ, дори му подсказватъ, ако той се чуди: — Дай му, дай му петтѣ лева! — Ученикътъ дава 5-тѣ левчета. Стигатъ ли ти Митко? — Не, той взема нѣща за 8 лв., а не за 5 лв., иска още 3 лв. — Ученикътъ нѣма. Ами сега? — Да развали десетолевка, и да му даде 3 лв., обажда се другъ. Учителътъ му разваля една десетолевка. Той дава отъ десеттѣ лева още 3. — Вижъ сега колко лева ти останаха! — 37 лв., толкова, колкото каза другарчето му Иванчо.

— На колко пжти му даде 8-тѣ лв., — пита учителътъ ученика? — На два пжти: най-напредъ 5 лв., защото толкова левчета имахъ, и после още 3 лв., като развалихъ една десетолевка.

— Хайде сега всички смѣтнете задачката съ книжнитѣ си пари, тъй както я смѣтна преди малко другарчето ви!

— Извадете си по 45 лв., колкото е ималъ Иванчо. Колко десетици и колко единици? Какво ще направите сега? Ще махнемъ 5 лв. — Махнете! — Колко ви останаха? — 40 — само десетицитѣ. — Свърши ли се задачата? — Не, ще развалимъ една десетица. — Направете това! (Ученицитѣ взематъ едната десетолевка, слагатъ я въ джоба си, а вмѣсто нея слагатъ при 3-тѣ десетици 10 левчета). — Колко сж паритѣ на чина? — Пакъ 40 лв. — Промѣни ли се нѣщо? — Не. — Какво ще направите сега? — Ще вземемъ отъ 40 — 3; Я вижте, колко ви останаха? На тебъ, Иванчо! На тебъ, Стоянчо! Учителътъ запитва ученицитѣ и провѣрва.

(Туй подробно разпитване подпомага слабитѣ ученици. Когато работятъ съ книжнитѣ пари, учителътъ е между тѣхъ, особено между по-слабитѣ, като имъ помага).

— Кой ще каже, какъ намѣрихме, че $45 - 8 = 37$; Ученикъ обяснява: $45 - 5 = 40$; $40 - 3 = 37$; Повтарятъ решението всички ученици. Единъ ученикъ решава задачата на смѣталото, всички наблюдаватъ. Другъ ученикъ записва решението на задачата на дъската съ помощта на всички. Прочита се решението отъ всички.

2-ра задача. Ученицитѣ измислятъ втора задача. Напр.: — Азъ събрахъ на Сурова 32 лв., похарчихъ 9 лв.

И тази задача се записва на дъската, повтаря се, казва се какво е дадено, какво ще търсимъ и какъ ще го намѣримъ.

— *Ще извадимъ похарченитѣ 9 лв. отъ всичкитѣ — 32 лв.*

— Хайде сега, деца, смѣтнете си пакъ съ книжнитѣ пари, колко ще останатъ Петъовитѣ левчета!

— Отъ колко ще вадимъ? — Отъ 32. — Колко? — 9 лв. — Какво има числото 32? — 3 десетици и 2 единици.

Ученицитѣ работятъ съ паричкитѣ. Учителътъ се движи между

редицитъ, наблюдава и спира при всѣко дете, което се е зами-
слило, като го подсъща, какво да прави

Когато ученицитъ сж свършили изваждането, учителятъ за-
питва: — Колко получихте? — 23 лв., обаждатъ се ученицитъ. —
Толкова ли лева ти останаха? — запитва учителятъ ученика, който
бѣ измислилъ задачата.

Ученикътъ обяснява, какъ я е решилъ: $32 - 2 = 30$; $30 - 7 = 23$
т. е. както първата, набляга учителятъ.

Повтарятъ всички решението.

И тази задача се решава на смѣталото, записва я ученикъ на
дъската и се прочита отъ всички.

Извличане заглавието на урока.

— Я да видимъ какво заглавие можемъ да поставимъ на този
урокъ?

Разглеждатъ се дветъ записани задачи. Я вижте, какво изваж-
дахме въ дветъ задачи? — Единици. — Отъ какво ги изваждахме?
— Отъ десетици и единици.

Че ние и другъ пѣтъ сме вадили единици отъ десетици и
единици — напр. $35 - 4 = 31$; $48 - 5 = 43$.

Каква е разликата между по-първитъ и сегашнитъ задачи?
(За да се досѣтятъ, учителятъ показва съ показалката на дъската,
като наблѣга на единицитъ въ умаляемото и единицитъ, които се
вадятъ, като казва: — 5, а пѣкъ безъ 8? — 2, а пѣкъ безъ 9? И
ученицитъ схващатъ разликата.

— Сега единицитъ които вадимъ сж повече — имаме 5, а
вадимъ 8; имаме 2, а вадимъ 9; — не достигатъ.

— Какво правимъ щомъ не достигатъ единицитъ? — Раз-
валяме десетица и отъ нея вземаме останалитъ единици.

Извлича се заглавието на урока:

Изваждане единици отъ десетици и единици съ разваляне на десетицата.

Ученицитъ диктуватъ, а учителятъ го записва на дъската.

— Е, какъ решавахме такива задачи? — Изваждаме най-напредъ
толкова единици, колкото има числото и после останалитъ еди-
ници ги вадимъ отъ чисти десетици, което по-рано сме учили.

Ученицитъ си преписватъ отъ дъската дветъ задачи съ ре-
шението имъ.

Следъ като ученицитъ сж схванали начина за решаването на
задачи отъ този родъ, решаватъ се презъ часа още много такива,
тъй като този случай изваждане е доста труденъ.

Въ началото се задаватъ по леки задачи, а после по-трудни
и съ безименни числа.

Задачитъ се редятъ бърже: 22 хлѣба безъ 4; 74 геврека
безъ 6; и т. н. (При изговора на числата учителятъ пакъ наблѣга
на единицитъ въ умаляемото и умалителя). Ученицитъ казватъ
задачата съ обяснение „защото“. Учителятъ подпомага, ако е
нуждно: „Хайде махнете единицитъ, за да се отървете отъ тѣхъ!

Ха сега отъ десетичитѣ. Задачитѣ се провѣрjаватъ на смѣталото за по-голѣма нагледностъ. Задачитѣ се нижатъ бърже.

Когато вече начинътъ е добре усвоенъ, задачитѣ се казватъ безъ обяснение.

Учителътъ казва задачи, а ученицитѣ по редъ, както сж на чиноветѣ, ставатъ и казватъ отговора.

И ученицитѣ измислятъ и казватъ задачи. Гледа се всѣко дете да реши задача.

Задава се на ученицитѣ домашни работа.

Въ следния часъ по смѣтане се решаватъ по сложни задачи, като се преплита новиятъ случай съ по-раншни.

Софка Ф. Карлсонъ

учителка при училище „Св. Царъ Борисъ“ — Шуменъ.

Пѣсень — чрезъ художественъ разказъ.

Този часъ, деца, ще си научимъ една нова пѣсень. Ще я научимъ на два гласа.

— Кой, деца ви най-обича? — Майката.

— А вие съ какво ѝ отвръщате? — Пакъ съ обичъ.

— Когато сте далечъ отъ нея, какво чувствувате?

— Мжка.

— А тя? — Сжщо.

— Слушайте, деца, ще ви разкажа за една майка:

Живѣла майка съ едничъкъ синъ. Бедни били. Расълъ, по-расълъ нейниятъ синъ — младъ, силенъ юнакъ станалъ той. Какво да прави? Имотъ нѣматъ да работи, да печели. Раздѣля се той съ своята мила майка и трѣгва по чужбина — да работи, да печели, да гледа стара майка. И обещава ѝ той, скоро да се върне.

Минаватъ дни. Мислитѣ на майката се носятъ денемъ и нощемъ все къмъ нейното любимо чедо. Силно желае тя да зърне своя синъ и нѣжно го прегърне. Минало много време.

По широко поле, по равенъ друмъ, яха, яха усамотенъ пжтникъ — младъ юнакъ — далия. Конътъ му, хубавъ червендалестъ конъ — дорамия, както се казва още, бѣга лудо. Негърпеливъ е неговиятъ яздачъ — бърза, зеръ бърза къмъ родната кжща, къмъ мила майка. Бедната, тя все чака своя синъ. Той познава мжката на своята клета майка, навежда се къмъ своя вѣренъ другаръ — коня и тихо му шепне напѣва:

(Учителътъ тихо пѣе): — Бѣгай, коньо, тебъ се моля,
Бѣгай съ всичка сила,
Че ме чака менъ отколе
Мойта майка мила.

— Денемъ-нощемъ мене чака,
Чака да ме зърне —
За утеха синъ — юнака
Нѣжно да прегърне.

Спирамъ пѣнето. Мълча. Децата сж подъ впечатлението. Създадени сж чувства.

— Представихте ли си деца, тая картина? Вие чухте, какъ юнакътъ е пѣлъ на своя конь, но само съ тия думи не се разбира, кжде и кой ги пѣе. Затова ще пѣемъ още единъ куплетъ изпърво, за да бжде картината пълна. Ето азъ ще ви я изпѣя още единъ пжтъ цѣлата. (Изпѣвамъ тритъ куплета).

Младъ юнакъ.

Allegro

2. — Бѣгай, коньо, тебъ се моля,
Бѣгай съ всички сила,
Че ме чака менъ отколе
Мойта майка мила.

3. Денемъ-нощемъ мене чака,
Чака да ме зърне —
За утеха синъ юнака
Нѣжно да прегърне.

Тр. Симеоновъ

Азъ съмъ написала думитъ на пѣсенъта, която ще научимъ.

— Кой ще я прочете? Да прочетемъ първия куплетъ, за да видимъ, каква картина ще си представимъ.

— Сега да прочетемъ втория и третия. Какви картини си представяте?

— Хайде тихичко заедно съ менъ да пѣете. Още, още.

Пѣя и свиря съ цигулката. Най-накрай пѣемъ първия гласъ, а свиря втори гласъ.

Първи гласъ е наученъ. Научава се и вторигласъ. Припомняме! Хайде заедно двата гласа! Още! Още! Сами!

Изпѣваме и други народни пѣсни, но въ по-бързъ и веселъ темпъ.

Най-после завършваме съ новата пѣсенъ.

Цв. Ст. Николова,
учителка отъ гр. Самоковъ.

Четене четиво »Пролѣтна оранъ«.

IV отдѣление.

— Деца, до сега въ часъ по четене все азъ посочвамъ четивото. Този часъ, обаче, ще ви оставя вие да си го изберете. Помислете и ми кажете, кое четиво искате да разгледаме сега?

Детскитѣ очи се устремяватъ къмъ менъ нѣкакъ очудено, изненадано, като че недоразбрали това, което се иска отъ тѣхъ. Изведнажъ искра проблѣсва въ погледа имъ — знакъ, че чутото е проникнало до съзнанието имъ. Явяватъ се усмивки, вдига се глъчъ и главичкитѣ се навеждатъ надъ разтворенитѣ читанки. По-съобразителнитѣ ровятъ на последнитѣ страници въ съдържанието на читанката, другитѣ обръщатъ листъ по листъ. Две, три минути минаватъ и предложенията сж готови. Заизреждатъ се заглавия все хубави, все съблазнителни. Най-после изборътъ пада върху четивото »Пролѣтна оранъ« отъ Н. Данчевъ и всички забиватъ погледъ въ читанкитѣ си и почватъ да четатъ. По-нетърпеливитѣ вече повдигатъ ржце.

— Моля, да чета азъ!... И азъ искамъ да чета!...

Обаче, на менъ това не ми трѣбва, затова ги спирамъ и поставямъ обща задача:

— Най-напредъ искамъ да прочетете четивото тихичко, да си забележите думитѣ, които не разбирате, за да ги обяснимъ, а после ще разкажете четивото.

Ржцетѣ почватъ да пипатъ бързо, очитѣ наново се навеждатъ, но азъ не съмъ свършила.

— Тѣзи, които прочетатъ четивото, ще притворятъ читанкитѣ си, ще се облегнатъ на чина си и тихичко ще си го разказватъ. По това ще позная, кои сж готови.

— Хайде! почвайте!

Главичкитѣ наново се навеждатъ, устнитѣ се раздвижватъ, прѣстчетата сноватъ по редоветѣ, като тукъ-тамъ съсрѣдоточено се поспиратъ. Не следъ много, читанкитѣ една по една се притварятъ, а четцитѣ съ погледъ устременъ къмъ отсрещната стена, но сигурно безъ да я виждатъ, тихо преповтарятъ прочетеното. Ходейки между чиноветѣ, провѣрвамъ, кои до кжде сж стигнали. Минава още минута — две и следъ това почти всички изправятъ глави и прихлупватъ читанки.

— Деца, виждамъ, че всички прочетохте четивото, ами дали разбрахте, какво се разправя въ него?

Още не довѣршила, гора отъ ржце се вдига и мили детски гласчета въ надпревара се провикватъ:

— Да, да . . . да!

— Да видя най-напредъ разбирате ли всички думи? Нѣма ли нѣщо не ясно, неразбрано?

— Не, нѣма... Всичко разбираме.

— О, така ли?

Но азъ съглеждамъ две прѣстчета, които колебливо и плахо се вдигатъ отъ чина.

— Ето, виждате ли? Кажу, Милке, ти какво не разбираш?

— Азъ не мога да си спомня, какво бѣше „рътлива“.

— Рѣтлива?

— Да ѝ кажа азъ! Рѣтлива значи хълмъ, като нашия, този дете е отъ изтокъ съ боровата гора, само че тѣхната рѣтлива била покрита съ ниви.

— Много хубаво, Ваньо, ти винаги умѣешъ да отговаряшъ пълно и ясно!

— Друго нѣщо неясно?

— Моля, госпожа, какво ще каже „изпрѣхнали“?

— Да! да се позамислимъ на тази дума... Кога я употрѣбаватъ вашитѣ майки?

— А, скача едно, онзи день хлѣбътъ ни бѣше останалъ малко суровъ и мама каза...

— Изкажи се, Лалке, изкажи се!

— Мама каза, да го оставимъ малко да поизпрѣхне.

— Е, какво ли ще значи това?

— Да поизпрѣхне — да поизсѣхне, — обаждатъ се досѣтливиятъ Иванчо, който ми е дѣсна рѣчка при обясняване на думи и изрази.

— А сега деца, да го разкаже Райничка, а за васъ имамъ друга работа. Вие ще следите, дали тя нѣма да изпусне нѣщо, или да сгрѣши. После ще я поправимъ.

Райничка, русокосо и синеоко момиченце, любимка на отдѣленіето, почва. Разказва тихо, но затова пѣкъ задушевно. Тя, като че чувствува, като че изживѣва поезията на четивото. А малкият критикари съ интересъ слушатъ и усърдно дирятъ нѣщо, което ще имъ помогне да проявятъ дарбитѣ си. За тѣхно съжаление, тѣ сж почти лишени отъ това удоволствие, защото разказвачката, наистина, може да задоволи всѣки слушатель.

Отъ разказа и отъ направенитѣ допълнения проличава, че четивото е добре схванато. Настѣпва единъ много важенъ за вникване въ четивото и за подтикване на детското въображение моментъ.

— Деца, тукъ писателятъ Никола Данчевъ съ перото си ни рисува нѣколко хубави картини. Но тѣзи картини ние можемъ да нарисуваме и на блокчетата си. Въ колко картини, мислите, ще можемъ да предадемъ всичко, което се описва въ него?

Следъ кжсо размисляне децата отговарятъ, но даватъ различни отговори. Едни казватъ две, други три картини. Намѣриха се дори и такива, които искатъ на всѣки отдѣленъ пасажъ да нарисуватъ отдѣлна картина. Едни виждатъ въ едри шрихи четивото, други детаилно.

— Деца, по-лесно ще намѣрите картинитѣ, ако прочетете още веднажъ внимателно четивото.

Пристѣпятъ веднага къмъ възложената имъ задача, а когато устремятъ наново погледъ къмъ менъ, тѣ сж готови съ положителностъ да отговарятъ на зададения въпросъ.

Картинитѣ сж две.

— Азъ ще начертае рамкитѣ на първата картина, а вие разкажете, какво ще нарикувате въ нея.

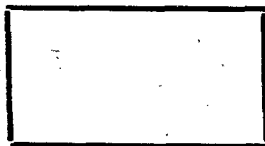

Художникътъ въ отдѣлението е Бойчо. Понеже картината е доста сложничка, той ще я попълва.

— Азъ ще нарикувамъ въ първата картина Нейко и снаха му Елка на работа. Единъ хълмъ, на който е Нейковата нива. Отъ синьото небе припича топлото слънце. Първитѣ пролѣтни птички прехвърчатъ, а пръснатитѣ по нивитѣ дръвчета протѣгатъ голитѣ си още клони. Нивата е половина набраздена съ прави, дълбоки брезди, изъ които крачатъ едри, здрави биволи, водени отъ снахата Елка, а Нейко хваналъ съ здрава ржка ржката на плуга — крачи следъ тѣхъ. Отъ челото му капе потъ.

— Браво, това ще бжде чудесна картина на благословения, благодатенъ селски трудъ!

Трѣбва да попадна въ тона на детския разказъ... Но, идва пладне, и тѣ сж уморени... Иматъ нужда отъ почивка. Пускатъ биволитѣ да попасатъ, а сами отиватъ къмъ тамянката круша. Тука вече втората картина, въ която ще си я представимъ. Кой ще я попълни?

Вдигаме едно, по-посрѣдствено въ художествено отношение, дете.

— Азъ тукъ ще нарикувамъ една круша...

— Чакай, Лина, ами тази круша така въ въздуха ли ще е израстла? Позамисля се!

— Не, най-напредъ нивата, после синьото небе, следъ това крушата. Подъ нея, предъ постлана кърпа съ черенъ хлѣбъ и сиренце, седи Нейко, а насреща му Елка. Тѣ се хранятъ. Нейко, протегналъ ржка, сочи околнитѣ ниви..

— А какво ли казва за тѣхъ?

— Че нѣма лоша нива за добрата ржка.

— Защо ли?

— Защото, колкото да е лоша земята, ако човѣкъ е трудолюбивъ, може да я подобри.

— Ние учихме вече за подобряване на почвата. Така, ще я натори, ще я преоре, ще изчисти камънитѣ и буренитѣ и тя ще награди труда му.

Ето Нейко, съ трудъ и постоянство, съ потъ на чело, какъ се бори съ майката земя, а сега — доволенъ отъ нивитѣ си, доволенъ отъ себе си, отъ своитѣ твърди, мазолести ржце, облегналъ се на крушата, гледа унесено напреде си, а въ душата му е тихо и радостно. Слуша гласа на разнитѣ птички, а заедно съ тѣхъ пѣе и ликува и възражданата му душа

Отварямъ читанката и тихо, плавно зачитамъ четивото. Картинкитѣ се нижатъ предъ детскитѣ очи и чувството, което пълни душата на добрия, доволенъ Нейко, пропълзява и въ детскитѣ души; слънцето, което мило се усмивва отгоре огрѣва и тѣхнитѣ сърдца. Очитѣ, усмивкитѣ сж сигурно доказателство за това.

При свършването на прочита много деца изказватъ желание да четатъ, но азъ имамъ нова задача:

— Деца, азъ искамъ не само да четете четивото, но и хубаво да го четете. Внимавайте, какъ ще го прочета още единъ пътъ азъ, а после ще се помъчите да го прочетете и вие като мене. Чета наново, а децата следятъ и тихичко повтарятъ следъ мене, като се мжчатъ да подражаватъ интонацията ми. Щомъ свърша, настъпва едно небивало оживление, подклаждано отъ голѣмото желание за четене.

— Нека азъ да чета!... Азъ!... Моля, азъ!... нескончаемо „азъ“.

— Ще чете, Здравка, а вие ще гледате въ читанките си. Ако нѣкъде грѣши, ще забелязвате грѣшките и после ще ги кажете.

Редятъ се единъ, два прочита. Звънецътъ вънъ бие, деца шумятъ изъ коридора, но удоволствието отъ хубаво изживяния частъ прави удоволствието отъ игритъ не много съблазнително.

По изказано желание първата картина отъ четивото трѣбва да се рисува въ блокчетата.

Иванка П. Сърбинска,
учителка въ гр. Радомиръ.

Лекция по нотнo пѣние въ IV отдѣление.

Методическа единица: Нощна тишина.¹⁾

Отъ миналата учебна година, съ новата програма за Народнитѣ основни у-ща, се въведе като задължителенъ предметъ нотното пѣние въ IV отдѣление. Мисля, че нѣма да е безъ значение, да дамъ образецъ на лекция по този учебенъ предметъ. Преди всичко ще кажа, че работа по тоновата стълбица на г. Борисъ Тричковъ, понеже тя ми се вижда най-лесно възприемана отъ децата.

Откривамъ гамата съ пѣсенъта „Пѣтлю“. Правя упражнения 2—3 часа съ други леки пѣснички безъ да откривамъ нотитѣ. Следъ това откривамъ нотитѣ — азбуката на пѣнието, както я нарича г-нъ Тричковъ. Запознавамъ децата съ цѣла, половина и четвъртина ноти, съ такта $\frac{2}{4}$ и навлизамъ въ сжщинската работа — пѣние по ноти и откриване мелодията отъ самитѣ ученици.

Деца, виждате ли колко много гости имаме днесъ! Тѣ всички сж учители и сж дошли да чуятъ, какъ ние пѣемъ. Хайде, деца, да попѣемъ малко по стълбицата! (Имамъ приготвена стълбица на картонъ, която винаги стои закачена при черната дъска). Така правя подготовка. Децата пѣятъ гамата въ правъ и обратенъ редъ, съ застояване на отдѣлни тонове, пѣние единъ и сжщъ тонъ 2—3 пѣти и т. н. Съ тия упражнения искамъ да открия мелодията на пѣсенъта, която ще предавамъ. Следъ като пѣя така нѣ-

¹⁾ Тая лекция е изнесена на пунктoвата педагогическа конференция въ гр. Радомиръ, станала на 15. XI. 1937 год.

колко минути по стълбицата, обръщамъ черната дъска, на която предварително е написана мелодията на пѣсенъта „Нощна тишина“ и питамъ: „Какво има написано на дъската, деца? — едно музикално упражнение. Какъвъ тактъ има това музикално упражнение?— $\frac{2}{4}$ тактъ.— Какъ тактуваме $\frac{2}{4}$ тактъ?— Съ ржкомахъ. Нотитѣ на това музикално упражнение по трайност какви сжъ?— $\frac{1}{2}$ и $\frac{1}{4}$ ноти. — Сега разгледайте упражнението и си прочетете на умъ нотитѣ! Оставямъ децата да си прочетѣтъ на умъ нотитѣ. Всичко прочетохте ли? Готови за пѣние! Пригответе си ржката за тактуване. Бавно и съ тактуване децата пѣятъ следното упражнение:

Обръща се внимание на знака за повторение и паузата. Децата пѣятъ упражнението общо, по редици и по единично, докато свикнатъ всички да го пѣятъ вѣрно.

— Деца, това което до сега пѣхме е мелодията на пѣсенъта „Нощна тишина“. Искате ли да я чуете? Слушайте азъ ще ви я изпѣя. Изпѣвамъ пѣсенъта. Искате ли да я научите, деца? всички отговарятъ, че искатъ. Обръщамъ другата черна дъска на която предварително съмъ написала текста.

Нощна тишина.

1) Нощъ е ведра, тиха.	2) И звездици мили
Грѣе и луна.	Сипятъ своя здракъ,
Цѣлата вселена	А ѣдничка трепна
Тъне въ тишина.	И потъна в'мракъ.
- 3) О, чия ли бѣше?
Само Богъ я знай.
Цѣлата вселена
Дреме и нехай.

Прочита се отъ децата. Разглежда се по куплетчета, обясняватъ се непознати думи и изрази. Първото куплетче написвамъ подъ нотитѣ и започвамъ пѣнието съ думи; най-напредъ първия куплетъ, после 2 и 3. За да видя до колко децата сж усвоили мелодията, азъ пѣя или свиря съ цигулката 2-ри гласъ, а децата пѣятъ първия. Децата изпѣватъ цѣлата пѣсенъ 2—3 пѣти, следъ това пѣя друга учена пѣсенъ и пакъ новата, да видя дали не сж я забравили. И така само за 1 уч. часъ азъ разучихъ мелодията и текста на пѣсенъта, при това, децата работятъ съвсемъ самостоятелно. Азъ само ржководя и ако правятъ нѣкжде грѣшка,

поправямъ. И нѣмате представа съ какъвъ интересъ децата работятъ и съ какво нетърпение очакватъ часа по нотно пѣние. Обръщатъ учебника по нотно пѣние, търсятъ пѣснички и се мжчатъ да откриятъ мелодията, и току нѣкой день нѣкое се обади: „Азъ, госпожице, научихъ еди коя си пѣсничка отъ учебника.“

Ще завърша съ думитѣ на колегата Коста Финджиковъ: „Ако потърсимъ пълно приложение на принципа за самодейността, ще го намѣримъ въ часа по пѣние“.

Ана Горанова,
учителка въ гр. Перникъ.

Пирамидална форма.

Цель: Днесъ ще се запознаемъ съ пирамидалната форма. (Записва се на дъската).

(Представя се на децата една тристенна пирамидална форма).

Разгледайте добре тази форма! Да стане единъ да ми каже, какво забелязва въ нея?

— Тази форма е ржбеста. — Друго? — Тя има една основа. Каква е основата ѝ? — Трижгълна. (Погрѣшно е, споредъ менъ, изучаванета на трижгълната форма да се взема следъ изучаване на пирамидалната. При изучаването на призматичната форма децата се натъкватъ на трижг. форма, както и на многожгълната. Така че, редно е, съ изучаването на четирежгълната и квадратна форми, да се запознаятъ ученицитѣ съ трижгълната и многожгълната). А каква форма иматъ околнитѣ стени? — Тѣ сжщо иматъ трижгълна форма и се съединяватъ въ единъ връхъ. (Представя се на децата четиристенна пирам. форма). Разгледайте сега пъкъ тази форма! Опиши я ти, Николай! — И тази форма прилича на другата, само че основата ѝ е четирижгълна. Ами, я вижъ стениитѣ ѝ! — Тѣ сж четири. (Представя се 6-стенна пирамид. форма). Разгледайте сега добре тази форма! — И тя е пирамидална форма, госпожа, само че у нея основата е шестожгълна и стениитѣ ѝ сж шестъ.

Ето, деца, ние разгледахме тѣзи три формички. Какъ намирате — еднакви ли сж тѣ? — Не. Основитѣ имъ сж различни, но стениитѣ сж еднакви и свършватъ въ единъ връхъ. Щомъ като е така, можемъ ли да ги назовемъ съ едно и сжщо име? Помислете! Кажете, Бистре! — Ще постъпимъ като въ призматичната форма. Тази, която е заградена съ 3 стени ще наречемъ тристенна, другата четиристенна, шестостенна . . . и многостенна. Много добре, Бистре!

Ами да си поприказваме малко за ржбоветѣ на пирамидалнитѣ форми. Да изброимъ ржбоветѣ на тристенната. (Децата броятъ хорово ржбоветѣ на показванитѣ имъ форми). — Шестъ ржба! Ами на четиристенната? — Осемъ. А сега да преброимъ ржбоветѣ на шестостенната пирамида. Деца за по-лесно можемъ да не повтаряме постоянно пирамидална форма, ще си казваме

по-просто — пирамида. Безъ да броимъ ржбове, кой отъ васъ ще ми каже колко ржба ще има една петостенна пирамида? — Двадесетъ ржба! — Защо? — Ами то се познава, госпожа, по основата. Колкото ржба има основата и още толкова за околнитъ стени. — Браво, Етке, така е!

Можемъ ли вече да си запишемъ на дъската нѣщичко за пирамидалната форма? — Можемъ, можемъ . . .! — Какво ще запишемъ най-напредъ?

1. Тя е ржбесто тѣло. (Записва).

2. Лежи на една основа, която може да е 3, 4, 5, 6-гълна и многогълна.

3. Околнитъ стени сж винаги тригълници, които се съединяватъ, срѣщатъ, въ единъ връхъ.

Внимавайте, деца, ето тука сж всички изучени форми до сега. Намирате ли, че пирамидалната форма прилича на нѣкоя отъ тѣхъ? — Да, госпожа, прилича на конусовидната форма. По какво? — По това, че лежи на една основа и околнитъ стени се срѣщатъ въ единъ връхъ. — Какво искашъ да кажешъ, Здравче? — Да, но на конусовидната форма основата е винаги кръгла и околната стена заоблена. Така е, — Здравче!

Виждалъ ли е нѣкой отъ васъ предмети съ пирамидална форма? — Азъ, азъ . . . — Кжде сте я виждали? — На бутката при рампата. — Азъ съмъ виждалъ такава форма на камбанарията при манастирчето въ село. — Нашитъ съседи иматъ беседка въ двора. Покривътъ ѝ има пирамидална форма. — Госпожа, има пирамида и на Черни-връхъ. Ти виждалъ ли си я? — Не! Вуйчо ми се е фотографиралъ тамъ. На снимка съмъ виждалъ. — Госпожа, азъ съмъ виждала на картини египетскитъ пирамиди.

— Знае ли нѣкой — защо сж били строени тия пирамиди? — Това сж били гробници на египетскитъ фараони.

— Да, деца, на много мѣста можемъ да видимъ тази форма, защото тя е красива, особено, ако я направимъ хей така (на предварително приготвена отъ пластелинъ пирамид. форма се маха съ ножче горната частъ и тя става пресѣчена).

— Каква стана сега тази пирамида? — Тя стана пресѣчена. Отличава ли се сега пресѣчената пирамида отъ другата? — Тя има сега две основи — горна и долна. На коя основа лежи пирамидата? — На долната, защото горната основа е по-малка и мжно ще се крепи на нея. Основитъ сж различни по голѣмина, но по форма каква сж? — По форма сж еднакви. — Тѣй. Значи, деца, какво още ще си запишемъ? — Ще си запишемъ:

4. Ако пресѣчемъ една пирамида откъмъ върха, тя става пресѣчена. (Записва се).

— И още?

5. Пресѣчената пирамида има две, различни по голѣмина, но еднакви по форма, основи. (Записва се).

Виждали ли сте предмети съ форма на пресѣчена пирамида? — Да! Вази за цвѣтя, паметници, мастилници . . . Ами това какво е? — Грамове. Каква форма иматъ тѣ? — Тѣ иматъ форма на шестостенна пресѣчена пирамида.

— Деца, извадете си пластелина! Сега ще си направимъ една тристенна пирамидка. Може ли нѣкой отъ васъ да се сѣти, какъ можемъ, най лесно, да си направимъ една пирамидална формичка? Помислете! Кажы Валентинъ! — Отъ конусовидната форма, като ще я изрѣжемъ съ ножче. — Браво, Ваня! Хайде опитайте! — Азъ ще направя четиристенна! Азъ — шестостенна! — Добре! Кому каквото е по-лесно, това да направи. (Деца работятъ съ увлечение). Хайде сега, обърнете ги на пресѣчени пирамиди. (Жоржъ, отъ своята пресѣчена шестостенна пирамида прави извънредно сполучливо една мѣрка за тежина. Започватъ трѣскаво да му подражаватъ, или да измислятъ други нѣща).

— Стига вече, деца! Следния часъ само ще си моделираме разни предмети. Извадете бърже клечицитѣ, бѣлитѣ листове и ножичкитѣ! Хайде сега, въ срѣдата на листа направете съ клечицитѣ единъ трижгълникъ. Клечицитѣ да сж еднакви. Така. При всѣко жгълче поставете точица! Хайде махнете сега клечицитѣ и съединете точкитѣ съ линийката. Какво се получи? — Едно трижгълниче. Така. Сега пъкъ надъ всѣка страна на трижгълничето, съ по две клечици, направете ново трижгълниче. Чертичката ще ви представлява клечица. Поставете точици при новитѣ жгълчета! Махнете клечицитѣ и съединете тѣзи точици съ другитѣ жгълчета! Какво се получи сега? — Получиха се 4 трижгълничета. Така. Хайде, изрѣжете ги! Прегънете сега по линийкитѣ на вътрешното трижгълниче, да се образува рѣбче и притиснете добре! Обърнете страничнитѣ трижгълничета нагоре! — Ами то стана пирамидка, госпожа! Да, така най-лесно ще бжде за васъ да си направите пирамидални формички. За идущия часъ си донесете повече кибритени и жбни клечици, та ще си направимъ тукъ различни формички. А въ къщи си направете отъ глина предмети, съ форма на пресѣчена пирамида.

(Звънецътъ е ударилъ вече. Записването ще си направимъ четвъртия часъ. Имаме рисуване, ама ще! си откраднемъ малко отъ часа. Митко намира, че това не е голѣмо зло, защото може да си останемъ и малко следъ часоветѣ да си дорисуваме).

Заб. Лекцията може да се раздѣли на две, като се остави пресѣчената пирамида да се вземе на следния часъ по формознание.

Изгрѣло е ясно слънце.

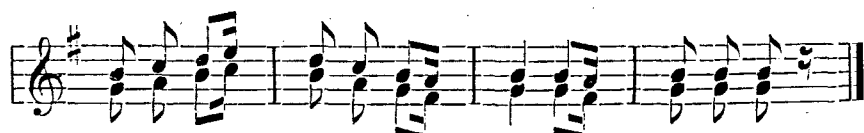
(Лазарска пѣсень).

Бързичко-игриво.

Радка Блажева — София.

1. Из- грѣ-ло е яс- но слън-це, Ла- за-ре, Ла- за- ре.

Из-грѣ- ло е яс- но слън-це, Ла-за-ре. Ла-за- ре.

2. То не било ясно слънце
Лазаре, Лазаре (2).4. Вѣли зжби бисерови
Лазаре, Лазаре (2).3. Но е било сама Неда
Лазаре, Лазаре (2).5. Тънка снага самодивска
Лазаре, Лазаре (2).

Нар. пѣсень.

Ой, Лазаре, Лазаре.

Умѣрено-бързо.

Радка Блажева — София.

1. Ой, Ла- за- ре, Ла- за- ре,

Що по- бър- за, та дой- де ?

2. Риза ми на грѣсти,
Сукманъ ми на рѹно.3. Чѣхлите ми на калѣпъ,
Кованъ коланъ на златаръ.

Нар. пѣсень.

Пѣе се на Лазаровъ-день предъ Врѣбница.

IV. ИЗЪ ЖИВОТА И УЧИЛИЩЕТО

Олга Б. Илиева.

учителка въ гр. Плѣвентъ

Най-великото училище.

Настъпиха бѣха хубави зимни дни въ село К. Време, презъ което селянинътъ съ пълно безгрижие като че ли се отдава на веселие и забава. Бѣше недѣля. Къмъ обедъ се разнесоха пискливитѣ звуци на селската музика. Втурнаха се отъ всички страни моми и момци празнично премѣнени — единъ отъ другъ по-весели и по-безгрижни. И въ мигъ се понесоха въ лудо хоро. А около тѣхъ гъмжило отъ жени. Допрѣли глави, смушили рѣце подъ пристилкитѣ, току подмѣтаха ту похвали, ту клюки по адресъ на младитѣ.

Свечеряваше се. Музиката внезапно спрѣ. Буря отъ весель смѣхъ и възторжени викове се понесе. Хорото свърши. Люшна се широката вѣлна отъ хора и като подплашени хукнаха на различни страни. Мегданътъ опустѣ. Гласовѣтъ глѣхнаха бавно изъ страничнитѣ улички. Следъ часъ два селото заспа. Но въ тишината на хубавата зимна нощъ бѣше извършено злодѣяние, което никой не подозираше. Необузданъ младежъ бѣше нанесълъ съ кама смъртоносенъ ударъ въ гърдитѣ на другаря си.

На другия денъ училищниятъ дворъ осъмна оросенъ отъ невинна човѣшка кръвъ. Ученицитѣ обикаляха локвичкитѣ кръвъ и коментираха убийството. При това настроение не можеше да се помисли за програмна работа. Налагаше ми се поне първия часъ да посветя по нравоучение. „Ето случай, — мислѣхъ си азъ — когато по-добре отъ всѣкой другъ пѣтъ бихъ могла да докажа правотата на Христовитѣ думи „Любете другъ друга“.

Едва свършила молитвата и оживениятъ класъ се размърда. Всѣки имаше да ми каже по нѣщо... „Свършено е съ този младежъ, деца. Най-хубавитѣ си години той трѣбва да изживѣе въ затвора, а може би и до края на живота си не ще се радва вече на свобода...“ — подехъ азъ.

— А, тате каза, че не е страшно въ затвора, г-жа! — пресѣче ме еденъ смѣлчакъ. — Ще лежи и ще го хранятъ.

— Бате пѣкъ казва, че отъ затвора може и нѣкой занаятъ да научи — заяви другъ.

А трети самоувѣрено добави:

— Нищо нѣма да му сторятъ. Нашитѣ разправятъ, че може да се откупи.

И едно следъ друго децата се надпреваряха да повтарятъ неразумнитѣ думи на оскотѣли хора, забравили вѣра, моралъ и човѣщина дори. Хора, изтъкани отъ смѣтки и доленъ егоизъмъ. Нѣкои отъ децата въртѣха моливи и ги насочваха къмъ другарчетата си, за да си изяснятъ, какъ убиецътъ е забилъ ка-

мата въ гърдитѣ на жертвата си, та върхътъ ѝ е могълъ да опре до гръбнака му.

Тази детска наивна откровеностъ ми начерта точно плана, който трѣбваше да следвамъ въ моята проповѣдь за братска обичъ.

Употрѣбихъ думи, които докосваха човѣшкото въ човѣка. Класътъ притихна. Кънтеше само моятъ гласъ. Но въпреки всичко, азъ чувствахъ, че усилията ми отиватъ напраздно. Децата отъ уважение само къмъ мене, може би, не възразиха повече. Погледитѣ имъ, обаче, бѣха безпогрѣшно отражение на онова, що ставаше въ крѣхкитѣ имъ души. Тѣ като че ми казваха:

— *Въ живота само насилието, грубостта, алчността и лъжата печелятъ. А твоитѣ хубави думи сж за други хора и другъ свѣтъ... Тѣ не сж за това време...*

Звънецътъ прекъсна моята проповѣдь. Пустнахъ децата да потѣпчатъ пакъ окървавената земя. „Напусто отиде моятъ апелъ за човѣщина, помислихъ си, когато действителността имъ поднася само отвратително лоши примѣри. Моето слово остана бледо предъ онѣзи дълбоки впечатления, що улицата и дома бѣха вдълбали въ тѣхнитѣ мозъчета.

Убедихъ се за лишенъ пжтъ, че *животътъ е най-великото училище, обществото — най-добъръ учителъ, а разюзданиѣ съвремени нрави — най-убедителното слово.*

Правдивиятъ зовъ на нашето училище още за дълго ще остава „гласъ въпиющъ“, докато въ унисонъ съ него не прокънтятъ гласоветѣ на просвѣтени родители и здраво общество. *Защото „Дълъгъ е пжтътъ чрезъ поучението, а късъ и действителенъ чрезъ примѣра“ е казалъ Сенека.*

Н. Сливенска,
учителка въ Пловдивъ.

Народната учителка.

Епохата на възраждането въ историята на нашия народъ бележи нѣколко свѣтли имена на учителки — примѣръ за самоинициатива въ името на народнитѣ идеали.

И днесъ учителката е върна на своя постъ. Наравно съ мъжа учителъ, тя изпитва върху плещитѣ си тежеститѣ и несгодитѣ на нашата действителностъ, предимно на несгодитѣ на нашето село. Нейниятъ гласъ на просвѣта се чува въ равнинитѣ, полетата и планинскитѣ кжтчета, отъ единия до другия край на нашата страна. И като майка, съ невръстни деца, и като съратница на мъжа-учителъ, тя внася импулсъ въ културния животъ на нашето село.

Любовта ѝ къмъ народа, селянина, волята и ентузиазмътъ за работа срѣдъ този народъ показватъ, колко морална и физическа сила крие българската учителка въ себе си. Сама чадо на тази нерадостна действителностъ, дошла въ болшинството си отъ низинитѣ, кждето е вкусила отъ горчевинитѣ на живота, учителката се стреми къмъ духовно и културно издигане. Тя носи съз-

нание, че просвѣтата на единъ народъ е много важно, ако не и най-важното условие за общото преуспѣване на този народъ. Тя има съзнанието, че служи ревностно и достойно на този народъ.

Съ присжцата ѝ отзивчива душа, учителката внася бодри струи въ учебното дѣло, както и въ обществената дейность на учителя. Тя прави усилия да разкъса завесата на невежеството, за да блесне по-красивото и по доброто утре за нашето село.

И затова ние виждаме, като сътрудничка на мъжа, инициаторка за основаването на културно-просвѣтни дружества, тя е лекторката въ народнитѣ училища, съветница на женитѣ-майки, другарка на младитѣ селски момичета и учителка на нашето село.

Тукъ, обаче, тя се изправя предъ една голѣма спжнка: нейнитѣ културни нужди оставатъ напълно незадоволени, поради липса на срѣдства.

Не е нужно да се види, какво получава и при какви условия живѣе днешната народна учителка, за да се узнае, колко е голѣмо народното просвѣтно дѣло, което тя върши. То е равно на подвигъ. Не е ли време и отговорнитѣ фактори да се проникнатъ отъ важността на тази роля и да създадатъ по-добри условия за животъ и работа на българската учителка?

V. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

Горски теменужки — стихотворения за деца отъ *Трайко Симеоновъ*, цена 20 лв. Издава Доб. Чилингировъ, бул. „Кн. Карлъ Шведски“, 37 — София.

Българската детска книжнина се обогати този сезонъ съ прекрасната збирка стихове *Горски теменужки* отъ *Трайко Симеоновъ*. Като погледне човѣкъ още отъ горе угледната книга, ще почувствува желание незабавно да се запознае съ съдържанието ѝ. И наистина, това съдържание напълно отговаря на заглавието. Отъ него лъха миризъ на горски теменужки, лъхътъ-свежи и звучни стихове, игриви и сочни, като малкитѣ палавци, за които сж създадени. Всѣки отдѣлетъ стихъ рисува картина позната, близка, мила. Детето съ радостъ чете, разбира и се вживява въ прочетеното, защото тамъ то вижда действителността такава, каквато неговото въображение си я рисува. Близки и разбираеми сж стиховетъ на *Трайко Симеоновъ*. Богатитѣ иллюстрации ги пра-

вятъ още по достъпни, още по-желани защото, малкиятъ читателъ вижда изб-

разенъ главниятъ моментъ на всѣко стихотворение. То вижда ония образи

и картини, които словесните форми събуждат въ детското съзнание, дадени оточнени, художествени. А картината спомага да се изградят детските представи правилно, да се коригират ония, които буйното детско въображение си е създало, следствие на своята неоточненост. Знае се, че първите художествени интереси и прояви у човѣка-дивакъ и детето-човѣкъ сж въ графическото, изкуство следъ това и въ поетичното. Тукъ ние имаме идеално съчетани и двѣтъ изкуства, нѣщо което напълно отговаря на детското развитие и детската психология.

Не зная дали ще има дете, селско или градско, което да не пожелае да се види актьоръ въ стихотворението „Горската поляна“, въ „Юнакъ“, или пъкъ въ „Гостъ неканенъ“, „Ставайте, дечица“, „Неволя“, „Колко много сж децата“, „Мартенички“ и др. Не ще се спремъ на всички поотдѣлно. Ще разгледаме само стихотв. „Моята родна кѣща“. Тукъ авторътъ ни дава така живо и непринудено образа на родната кѣща, че четейки го, човѣкъ наистина, чувствува, какъ бликва въ сърдцето му горѣща обичъ къмъ кѣщата, която той свои, но за чиято морална стойностъ никога не се е замислювалъ. Тукъ той забравя нищожността на материалната ѝ цена и мисли за нея, като за най-скѣпъ даръ, какъвто нѣкога е ималъ. Такива стихотворения, като „Моята родна кѣща“, които сж далечъ отъ грубия дидактизъмъ, не сж много въ нашата детска поезия.

Въ сборката *Горски теменушки* авторътъ е съчеталъ по единъ редѣкъ начинъ художествената си поетическа задача съ възпитателната, а това не е случайно. Трайко Симеоновъ е дългогодишенъ столиченъ учителъ, чиято педагогическа дейностъ е известна. Той добре познава, както детската психология, така и нуждите на възпитанието, на нашето училище изобщо. Поради изброенитѣ качества, книгата заслужава да бѣде настолна книга, на всѣко българско дете, помагало на

всѣки български учителъ. Горещо я препоръчваме на родители и учители.

Райна К. Шарова.

Получи се въ редакцията томъ трети отъ Модерно изкуство, озаглавенъ „При извора на хубостъта“, отъ Н. Райновъ. Изданието е изящно, съ повече отъ 200 репродукции. Въ този томъ най-първо е разгледана Фламандската школа съ представители: Рюбенсъ, Вайнъ-Дайкъ и тѣхнитѣ последователи. На второ мѣсто е Холандската школа съ Франсъ Халсъ, Рембрандъ, Янъ Ванъ Гойжъ и Рьоздаалъ, а следъ нея — Испанската школа съ скулптурата на 16 вѣкъ, творбитѣ на Греко, Валказесъ и Мурило.

Централно мѣсто въ тоя томъ заематъ Великиятъ вѣкъ на Франция, съ живописцитѣ Пусенъ, Лоренъ и Льоскойръ и тѣхнитѣ портретни и скулпторни произведения. Следъ тѣхъ широко е разгледано изкуството на 18 вѣкъ, съ подотдѣли; Швейцарска живопись, Руска живопись, Италиански маниеристи, Испански и Френски стилъ въ 18 вѣкъ, скулптуритѣ на Вато, Буше, Шарденъ и портретитѣ на Грозъ, Друе и Франгонаръ.

Въ края сж разгледани Английската школа съ Хогардъ, Рейнълдсъ, Гейнсбъро, лъжекласицизма въ стилъ Рокото, произведенията на Давида и Гро.

Разгледаниятъ томъ заслужено носи името си „При извора на хубостъта“, защото наистина съзерцателтъ се въвежда при извора на красотата, където душата му ще се окъже въ животворнитѣ води на изкуството, за да излѣзе отъ тамъ ободрена и възродена.

История на изкуството излиза подъ перото на професора отъ Художествената академия г-нъ Николай Райновъ и е издание на столичното книгоиздателство Ст. Атанасовъ, ул. „Н. Рилски“ № 36.

Цената на тоя томъ е 150 лв., но за абонатитѣ — само 80 лв.

Мара Георгиева.

ПРОДЪЛЖАВА СЕ
ПОДПИСКАТА ЗА

МОДЕРНО ИЗКУСТВО

отъ

НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ,
професоръ въ Художествената академия

(Одобр. отъ М. Н. просв. съ № 16,169 отъ 1932 год.)

МОДЕРНО ИЗКУСТВО обема всички прояви на човѣшкия духъ, изобразени на камъкъ, дърво и платно отъ Възраждането до наши дни. Цѣлото това богатство е подредено въ шестъ голѣми тома, три отъ които сж излѣзли.

Вѣкътъ на великанитѣ
Въ царството на колорита
При извора на Хубостта

Бунгътъ на Дьолакруа
Слънчево творчество
Предъ последната тайна

МОДЕРНО ИЗКУСТВО е наложително за вниманието на всѣки културенъ човѣкъ. Безъ неговото опознаване е невъзможно, за когото и да било, да се справи съ въпроситѣ на съвременния сложенъ животъ. Въ наше време може да напредва само оня, който е успѣлъ да развие у себе си усѣта за хубост и естетичност.

ИСТОРИЯ НА ИЗКУСТВОТО се печати въ ограничено количество и скоро ще бжде рѣдкостъ. Томовѣтъ се отпечатватъ на луксозна хартия, богато илюстрирани и струватъ по 150 лева, но за абонатитѣ се отстъпватъ по 80 лева. Годишно излизатъ по два тома. Подъ печатъ е вече четвъртиятъ томъ, озаглавенъ „Бунгътъ на Дьолакруа“.

Не пропускайте случая да се снабдите съ това ценно съчинение. Такива книги рѣдко излизатъ даже на Западъ.

ФРИДРИХЪ НИЦШЕ

ТЪЙ КАЗА ЗАРАТУСТРА

— КНИГА ЗА ВСИ И НИКОГО —

преведе отъ първообраза Николай Райновъ

Безъ съмнение, „Тъй каза Заратустра“ е най-големата книга отъ края на миналия вѣкъ. Това се вижда отъ голѣмото влияние, що е упражнила върху умовете, сърдцата и нравитѣ на най-издигнатитѣ хора, па и отъ това, че тя е най-много четена, учена, превеждана и издавана. Тази книга стои наредъ съ малкото книги, които — може да се каже — сж завоювали свѣта.

Тайната на нейния успѣхъ се крие въ новия погледъ на Ницше върху всички най-основни въпроси на личния и общественъ животъ. Смѣлото дирене на новъ и последенъ идеалъ, който не биха смогли да смѣнятъ вече вѣковете — вѣчниятъ идеалъ, свѣрховѣкътъ — накарал Ницше да прецени всички досегашни стойности. Той огледал всички главни въпроси, тревожили духа, и имъ даде смѣло разрешение. Вѣчнитѣ въпроси намѣриха своя сетенъ отговоръ въ дръзкитѣ слова на Заратустра.

Преводътъ се отличава съ чистота на българския езикъ и съ точно предаване смисъла на Ницшевата речъ. Изданието е изящно, броширано здраво съ картонени корици.

Книгата струва 90 лева.

Издание Ст. Ятанасовъ — София.

РЕЧИ И СЛОВА

— БЕСЕДИ, СКАЗКИ И РЕФЕРАТИ —

Събрани отъ Ив. Георгиевъ

Отдавна се чувствува нужда отъ единъ сборникъ, съ който учителятъ да бжде улесненъ, както при училищнитѣ празници и тържества, така и при ръководството на общественитѣ културно-просвѣтни организации.

Въ книгата „Речи и слова“ сж събрани най-добритѣ сказки, речи, беседи и реферати на видни наши оратори и общественици по различни случаи:

училищни празници,
денъ на будителитѣ,
денъ на детѣто,
народни празници,
обичаи и пр.

Книгата е придружена съ кратко ръководство по красноречие.

ЦЕНА 40 ЛЕВА.

Книгоиздателство СТ. АТАНАСОВЪ - София

ул. „Н. Рилски“ № 36

Пощ. чек. с-ка 689.

Искате ли ученицитѣ Ви да пишатъ правилно?
Искате ли да говорятъ точно на родния си езикъ?
Искате ли да знаятъ съ какви родни думи може да замѣнятъ
непотрѣбнитѣ чуждици?

— НАБАВЕТЕ ИМЪ НОВИЯ

ПРАВОПИСЕНЪ РЕЧНИКЪ

отъ Ив. Славяновъ

Въ него ще намѣрите:

Точния **правописъ** на всички български думи.

Точния **изговоръ** (съ поставени ударения) на думитѣ.

Непотрѣбнитѣ чуждици въ нашия езикъ, замѣнени съ
хубави български думи.

Всѣки ученикъ трѣбва да има подъ ръка този речникъ,
защото отъ него ще научи много и ще си служи съ него
всѣки мигъ.

ЦЕНА 15 ЛЕВА

При групова покупка 10 лв.

ИВАНЪ РАДОСЛАВОВЪ

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

РАЗВОЙ, ХАРАКТЕРИСТИКИ, ПРЕДСТАВИТЕЛИ

(Одобрена отъ М. Н. П. съ № 111/935 г.)

Тази книга е първата у насъ, която хвърля свѣтлина върху сжщността и развитието на нашето литературно и художествено творчество.

Поради това тя става необходима:

За всички, които търсятъ материалъ и теми по нашата литература;

За всички, които изучаватъ нашето културно и духовно развитие и неговитѣ именити представители;

За всички, които искатъ да иматъ ясна картина за българската литература.

Цѣли тридесетъ години Ив. Радославовъ е живѣлъ съ духовния подеиъ на своя народъ и подъ тогата на строгъ, но справедливъ сждия е улавялъ онова, което белязаниѣ отъ сждбата вождове и сърдцеведци сж дали, като откликъ на народния духъ, възжеления и преживявания.

Затова Българска литература на Ив. Радославовъ се явява въ нашата книжнина като узрѣлъ и соченъ плодъ. Тя се различава твърде много отъ всички други книги подъ това заглавие. Досаднитѣ подробности за биографични данни, излишни факти, безцелни цитати и дълги анализи на отдѣлни произведения сж избѣгнати. Въ нея има само живо основно изследване на българското литературно развитие, което се чете удивително леко и увлѣкателно, като романъ.

Българска литература обема 230 страници, голѣма осмина, на лук-
созна хартия.

ЦЕНА 120 ЛЕВА.

До Госп.

Главния учителъ

Гр. (село) Арбанаси
Т. Ореховеца околия**ДА СЕ ПРОЧЕТЕ!**

Молимъ г. г. абонатитъ, които не сж си изплатили абонамента си, да побързатъ и го изплатятъ, за да не ни създаватъ излишни разноски и губене на време и трудъ по изпращане разписки за осребряване абонамента чрезъ пощенскитъ писалища.

Абонаментътъ на списанието е 100 лв. за училищнитъ библиотеки и 80 лв. за учителитъ.

Чекова смѣтка 39-90.

Списанието и одобрено отъ Министерството на народното просвѣщение за училищнитъ библиотеки съ окр. № 9925 отъ 11 априлъ 1921 год. и за народнитъ читалища съ заповѣдъ № 2164 отъ 13 августъ 1931 год.

Списанието е разрешено и отъ Отдѣла за контрола по печата при Министерския съветъ съ № 498 отъ 16. IX. 1937 год.

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ржкописи — се изпраща на адресъ: **Дим. Правдолюбовъ**, бул. „Фритъофъ Нансенъ“ № 23, София.

При всѣка кореспонденция до списанието съобщавайте абонаментния си номеръ.